

MOKSLO LIETUVA

2003 m. liepos 3–16 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 13 (281)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Epochos kalba asmenybių lūpomis

Valstybės dienos, karaliaus Mindaugo karūnavimo 750 m. sukakties proga kalbiname Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorę Birutę KULNYTĘ.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Dr. Algirdas Končius savo tėvo prof. Igno Končiaus išsaugotą Lietuvos skautijos vėliavą įteikia Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorei Birutei Kulnytei

Į fondus nenugrims

Gerbiama direktore, dr. Algirdas Končius, fiziko, etnografo bei kultūrininko prof. Igno Končiaus sūnus, Lietuvos nacionaliniam muziejui neseniai padovanojo Lietuvos skautų sąjungos vėliavą. Iš paties A. Končiaus pasakojimo žinome, jog šią vėliavą Pasaulio skautijos kongreso metu 1957 m. Londone nešė Lichtenšteino princas, mat Lietuva tuo metu buvo okupuota ir oficialaus atstovo minėtame skautijos kongrese negalė-

jo turėti. Taigi ši vėliava – jau savaime reikšminga istorinė relikvija.

Tačiau Jūsų vadovaujame Nacionaliniame muziejuje tų istorinių relikvijų tiek daug, kad ir ši tikriausiai nugrims giliai į muziejaus fondus?

Muziejuje niekas nenugrimzta į fondus, nenugrims ir Lietuvos skautijos vėliava. Esant tinkamai progai, tuojau iš fondų relikvijos ir iškyla. Taigi svarbus dalykas suvokti būtinybę perduoti istorines relikvijas į muziejaus fondus.

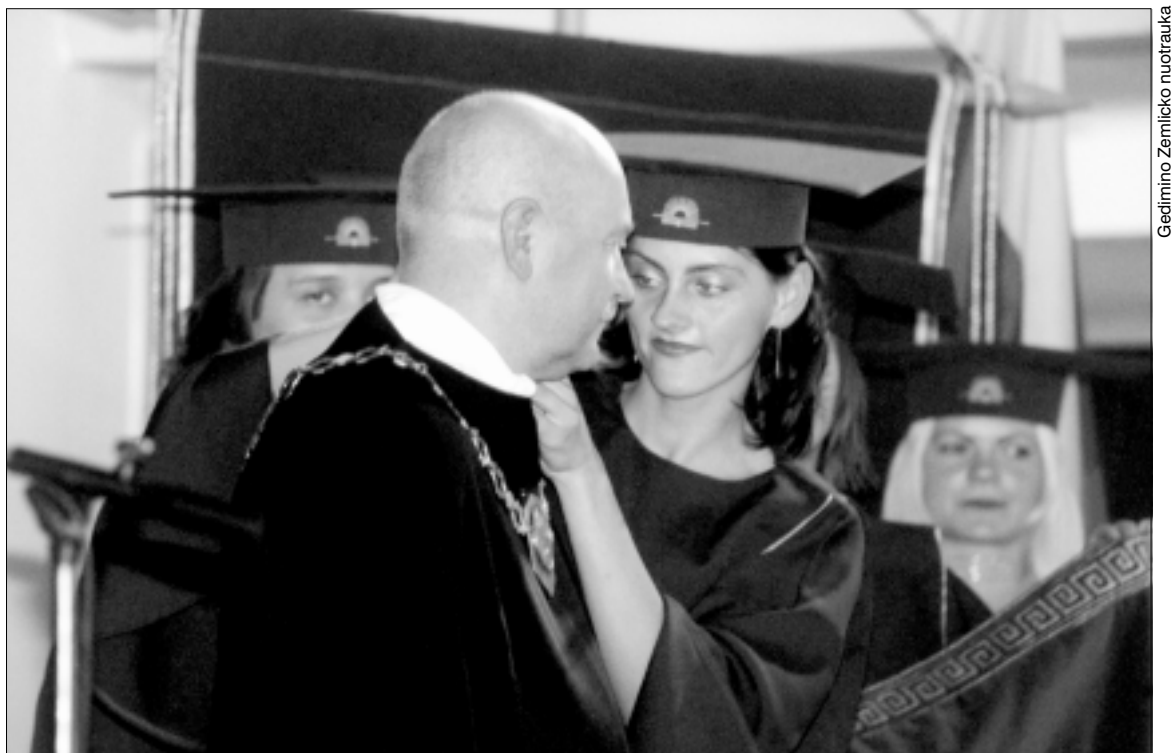
Nukelta į 8 p.

Sveikiname mielus skaitytojus su Valstybės diena, Lietuvos karaliaus Mindaugo 750-osiomis karūnavimo metinėmis!

Mylėti žmogų kultūroje ir kultūrą žmoguje

Birželio 13 d., penktadienį, Vilniaus pedagoginio universiteto rektoriumi inauguruos dr. habil. dr. Algirdas Gaižutis. Iškilnėse dalyvavo Lietuvos Respublikos Prezidentas Rolandas Paksas, Romos katalikų bažnyčios kardinolas, Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis, Vokietijos ir Turkijos ambasadoriai, Vyriausybės atstovai, šalies aukštųjų mokyklų rektorai bei Vilniaus pedagoginio universiteto partneriai iš Vokietijos, Vengrijos ir Baltarusijos, mokslo institucijų vadovai, akademinės bendruomenės nariai bei kiti svečiai. Išvakarėse naujajį rektorių pasveikino LR Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas specialiai atvykęs į Universitetą.

Apie tai skaitykite 10–11 p.

Vilniaus pedagoginio universiteto toga apsiaučiamas naujasis rektorius akad. Algirdas Gaižutis

2-7 p.

SIMPOZIUMAS
ČIKAGOJE.
ATIDARYMAS

9 p.

LMA
PREZIDENTAS
APIE
AKADEMIJĄ

15-17 p.

LIETUVOS
AUKŠTOJO
MOKSLO
PARADOKSAI

17 p.

„DIDELIS“ IR
„MAŽAS“
MOKSLAS

18-19 p.

KAIP
VOKIETIJOJE
BUVO
ŽUDOMOS
KNYGOS

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

Gedimino Žemlicko nuotraukos

XII Simpoziumo atidarymo akimirka: kalba LR Prezidento Rolando Pakso patarėjas Alvydas Medalinskas; sėdi dr. Marius Naris, dr. Vygintas Gontis, LR Seimo narys Vaclovas Karbauskis ir prof. Algirdas Gaižutis

XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyviai iš Lietuvos jautėsi kaip varduvininkai: vos prieš dešimtį dienų pasibaigęs referendumas patvirtino Lietuvos žmonių ryžtą savo šalies likimą sieti su Europos Sąjunga. Referendumo rezultatai pranoko lūkesčius, nors pirmą dieną norinčių balsuoti pasyvumas ir kėlė nerimą. Vėliau įvairaus plauko gyvenimo įvykių bei reiškinų aiškintojai mėgins išvystyti gilią prasmę ten, kur jų visai nebuvo. Girdi, šeštadienį pramiegoję ar kapstęsi soduose sveikieji tautos pradai taip davė pamoką valdžios vyrams, kad šie nepagalvotų apie save per gerai, nepasijustų labai atitrūkę nuo visų likusių žmonių.

Tačiau po mėnesio įvykęs panašus referendumas Lenkijoje parodė visiškai tokias pačias balsavimo tendencijas: sekmadienį žmonės linkę balsuoti labiau nei šeštadienį. Taigi apie jokią tautos gudravimą ir valdžios vyrų auklėjimą referendume negali būti nė kalbos. Gyvenimas pasirodė besąs daug paprastesnis, nei jį kartais mėgina interpretuoti iš to duoną pelnantys aiškintojai ir daug sudėtingesnis, nei kartais galime įsivaizduoti.

Kokį pėdsaką paliks kiekvieno iš mūsų darbai ir kiekviena nugyventa diena, jokia Kasandra neatspės. Tai, atrodo, dar prieš 34 metus suprato Pirmojo mokslo ir kūrybos simpoziumo organizatoriai, kurie bent jau to Amerikos lietuvių susibūrimo reikšmės neperdėjo ir vietos tautos istorijoje jam neieškojo. Paliko ateičiai spręsti, ką šis pirmasis simpoziumas reiškia, apsiriboję atsargia ir išmintinga lietuviui būdinga fraze: *Laikas parodys*.

Laikas iš tikrųjų rodo: jau 34 metai, kai vyksta simpoziumai. Keitėsi jų tikslai ir užmojai, bet jie visada jungė įvairių sričių mokslą – inžinerijos, architektūros, medicinos atstovus ir meno kūrėjus. Pirmuosiuose simpoziumuose gal svarbu buvo susitikti Iliojaus universitetą Urbanoje ar kurį kitą universitetą baigusiems alumnams, prisiminti geras studentiškas dienas ir nerūpestingą jaunystę, pagaliau perskaityti lietuviškai paskaitą iš savo tyrimų ar domėjimosi srities. Labai neįprastai perskaityti, nes

ypač didelė kliūtis buvo lietuviška mokslinė terminija, juk universitetuose ir savo tiesioginiame darbe tie paskaitininkai naudojosi tik angliškais terminais. Tačiau tokia griežta ir nepalenkama buvo nuostata: simpoziumuose bendrauti tik lietuviškai, tai turi būti lietuviškumo sala. Na, gal ir ne visai tokiais žodžiais organizatoriai skelbė savo užmojus, bet erdvės reikia palikti ir tų seniai prabėgusių dienų dabartiniams interpretatoriams, prie kurių šių eilučių autorius gal ne visai kukliai norėtų priskirti ir save.

Dar nepasakėme labai svarbaus dalyko: tie simpoziumai, šaukiami iš pradžių kas ketveri, o vėliau ir kas dveji metai, neišvengiamai vyko lapkričio mėnesio pabaigoje, kai artėdavo Padėkos šventė su tradicine ka-

tuos simpoziumus įliejo Lietuvos mokslininkų sąjungos išitraukimas į simpoziumų organizavimo veiklą 1989 metais. Išeivijos lietuviai prigludo prie tautos kamieno. Tai buvo naudinga abiem pusėms, nes tautos kamienas atgavo savo gyvybingą žaliuojančią išėivijos šaką, todėl pasijuto dar tvirtesnis. Išeivijai, mums regis, šis kamienas taip pat būtinas, nes yra tvirta atspirtis, ateities garantas.

Pagalčiau juk šiandieninė išėivija – tai net tik antrosios bangos atstovai ar pirmųjų dviejų bangų palikuonys. Jau yra ir trečioji išėivijos banga, daugiausia savanoriai atvykęliai, užjūriuose randantys gardesni duonos kąsnį, nors ne visada čia galintys geriau pritaikyti savo žinias ir sugebėjimus. Kas laukia paskutinės

Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininko dr. Vyginto Gončio replika, atrodo, sužavėjo Draugo laikraščio redaktore Danutę Bindokiene, sudomino ir Leoną Narbutį

lakuto valgymo iškilme. Simpoziumų lietuviškumas labai gražiai persipynė su amerikietiška tradicija. Iš Mokslo ir kūrybos simpoziumų ilgainiui jie virto Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumais. Šiuose renginiuose daugėjo dalyvių ir mokslininkų, bet jie visada išliko kaip tikro lietuviškumo išėivijoje vėliava, mokslinės ir kūrybinės inteligentijos saviraiškos bei tautos dalies savita bendravimo forma.

Naujo ir labai šviežio kraujo į

bangos lietuvių vaikų, ar sugebės tėvai jiems išugdyti tvirtus lietuviškumo pradus? Ir apskritai, ar tautiškumas, tautinis tapatumas dabartiniame pasaulyje daug reiškia, kai traukia globalizacijos skersvėjai, galintys peraugti ir į visa savo kelyje nušluojančios globalizacijos vėtras?

Klausimų daug, o atsakymų... Dar niekam nepavyko prisijaukinti savosios Kasandros (nors mėginimų buvo), ateitį spėjančios, kartais net mėginančios lemti – tokios tos mo-

LIETUVIŠKUMO SALA AMERIKOJE – SIMPOZIUMAI (1)

derniųjų laikų Kasandros. Būtų galima atsargiai apeliuoti į neklystančio laiko sprendimus, tačiau juk simpoziumai tam ir rengiami, kad inspirotų vis naujus klausimus ir būtų mėginama ieškoti atsakymų.

Gegužė verta kalakuto

Gaila prarasto kalakuto, kuris Amerikoje valgomas lapkričio pabaigoje per Padėkos dieną, bet užtat visi buvome apdovanoti vaikia gegužės žaluma ir žiedais, kurių nestigo Čikagos priemiestyje Lemon-te. Gegužė verta kalakuto, gal ir ne vieno.

Jau sakėme, jog Mokslo ir kūrybos simpoziumai Čikagoje prasidėdavo tradicinio kalakuto valgymu per Padėkos dieną, kai iš įvairių Amerikos miestų parvykdavo „sūnūs paklydėliai“. Čia vėl galėdavo prisiminti gimtąją lietuvių kalbą, bendrauti su jaunystės draugais ir draugėmis vėl pasijusti šiame Amerikos lietuvių centre nedaloma savo tautos dalele. Taigi kalakutas ir simpoziumas – šios dvi sąvokos Čikagos lietuviams susiję, labai artimos ir tarsi viena kitą papildančios.

Tiesa, du Lietuvoje vykę simpoziumai buvo surengti kitu metų laiku: VII MKS vyko 1991 m. gegužės 23–30 d., o XI – 2000 m. birželio 21–25 dieną. Tačiau išėivijos organizato-

tų sutrikdyti jokie metų laikai ar kiti gyvenimo pokyčiai. Tačiau pavasaris įveikia net plieną ir gelžbetonį – tuo įsitikinome per ekskursiją po Čikagos Downtown'ą, miesto centrą, kurioje mūsų vedlio Jurgio Anyso buvome apdovanoti žiniomis, išpūdziais ir emociniais išgyvenimais, kuriuos vargu ar įmanoma pamiršti. Pavasaris – geriausias metas kalbėti apie moderniąją Čikagos architektūrą. Apie lietuviybės reikalus tikriausiai taip pat. Juk pati gamta, gamtos jėgos verčia į daugelį gyvenimo reiškinų žvelgti atviresne širdimi, plačiai, vadinasi, gal kiek ir atlaidžiau.

Atidarymas

Lemontas, Pasaulio lietuvių centras, gegužės 21 diena, pusiaudienis. Didžioji salė, kur paprastai vyksta krepšinio treniruotės, varžybos bei kartą per savaitę bingo turnyrai, dabar parengta pradėti XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą. Krepšinio lentos su visais stovais pakeltos ir įtvirtintos lubose – jos netrikdo dėmesio.

Dr. Marius Naris, Simpoziumo mokslinės programos pirmininkas, visų organizatorių vardu pasveikino iš įvairių pasaulio kampelių susirinkusius Simpoziumo dalyvius ir svečius: iš Lietuvos, Švedijos, Vokietijos, Australijos, Didžiosios Britanijos, Kanados bei įvairių JAV miestų.

Į sceną kviečiamas Juozas Polikaitis, kuris užtraukia JAV valstybinį himną. Visi išėivijos lietuviai jį moka ir gieda angliškai. Atėjus Lietuvos valstybinio himno eilei, sutartinai jau gieda visa salė. Įprastas ir natūralus ritualas, bet ar seniai čia lietuviškos tautinės giesmės žodžiai išspausdavo ašaras daugelio Lietuvos lietuvių akyse. Tik paties gyvenimo buvome išmokyti tas ašaras ir emocijas tramdyti, slėpti. Kas to neišmoko – neišliko, buvo sutraiškytas dar tada, kai vyko vadinamoji „klasių kova“. Istorijos klišė, kurią kaip kokį maginį užkeikimą, socialistinio gyvenimo burtažodį, reikėjo kartoti ne vien per istorijos pamokas.

Būtų gerai, jeigu tokių tautą skaldančių klišių mūsų būsimame gyvenime neliktų. Ne senųjų, kurios kaip tamsą mėgstančios kandys nunyko saulėje. Svarbu, kad neatsirasėtų naujų, skaldančių tautą, atitolinančių žmones vienus nuo kitų. Filosofų teigimu, be stereotipų negalima apsieiti, jie padeda žmonėms susikalbėti, bendrauti, iš pusės žodžio suprasti vienas kitą, taigi, ir išlikti, tačiau taip pat riboja, uždaro vienadienės būtinybės rate. Kai kam to labiausiai reikia. Kuo mažesni, lėkštesni siekia, tuo lengviau tokią publiką suvaldyti.

Invokacijai kviečiamas Prelato Jurgio Matulaičio misijos klebonas kunigas Algis Paliokas. Jis dėkoja

naujame tūkstantmetyje (3)

Jurgis Anyas Simpoziumo dalyviams veda ekskursiją po Čikagos Downtown

Kūrėjui už žmonijos ir ypač Lietuvos nueitą mokslo ir kūrybos kelią, už makro ir mikro pasaulių atskleistas paslaptis, už neapskaičiuojamą ir neįvertinamą žmogiškosios kūrybos tūkstantmetį palikimą ir mūsų laikais geometrine progresija augančią pažangą. Dėkoja už lietuvių tautos mokslo ir kūrybos indėlį į žmonijos vystymosi aukštyn kylančią trajektoriją. Kreipdamasis į Visagalį, kun. A. Paliokas prašo mokslo ir kūrybos veiklą kreipti tikrosios tiesos, dvasinumo bei gėrio linkme.

Mokslo simpoziumai jam buvo tarsi duona ir druska

Simpoziumo mokslinės programos pirmininkas Marius Naris į tribūną kviečia Leoną Maskaliūną, kurį pažįstame kaip Medininkų pilies atstatymo fondo pirmininką, kad jis tartų keletą žodžių architektui amžiną atilsį Albertui Kereliui prisiminti.

Pasidžiaugęs, kad į Simpoziumą sugužėjo tiek daug dalyvių bei svečių, L. Maskaliūnas išreiškė ir susirinkusiųjų liūdesį, jog šį kartą drauge su visais nebėra šių simpoziumų *modus vivendi*, kelių simpoziumų tarybos pirmininko architekto Alberto Kerelio (1926–2003). Jis nebespėjo mūsų visų pasveikinti – prieš pat Velykas, balandžio 14 d. išėjo į dausų kraštą, iš kurio nebegrįžtama.

Laimei, kad su mumis lieka atmintis, prisiminimai apie drauge praleistas valandas. Lieka šio žmogaus darbai, trys dukterys ir sūnus – tėvo pradėtų darbų tęsėjai.

L. Maskaliūnas mums priminė, kokia įdomi ir veržli tai buvo asmenybė. Mokslo simpoziumai jam buvo tarsi duona ir druska. Jau nuo 1981 m., taigi, 22 metus, A. Kerelis buvo visų simpoziumų tarybos narys. Negana to, jis buvo IV, VI, VIII ir X simpoziumų tarybos pirmininkas.

Pačiam L. Maskaliūnui A. Kerelį teko kiek geriau pažinti per VI simpoziumą 1989 m., būnant organizacinio komiteto pirmininku. Tai buvo Lietuvos Sąjūdžio bangos pakilimo metas, kai imta ryžtingai kratytis komunizmo pančių. Tada pirmą kartą į Čikagą iš Lietuvos galėjo atvykti daugiau kaip 100 mokslininkų ir svečių. Archit. A. Kerelio straipsnyje *Mokslo ir kūrybos simpoziumų apžvalga* (*Technikos žodis*, 2003, Nr. 2) tvirtinama, jog iš Lietuvos atvyko 114 mokslininkų ir svečių. Tuo metu A. Kerelis buvo Amerikos lietu-

vių inžinierių ir architektų sąjungos (ALIAS) narys bei ilgametis pirmininkas, rūpinosi ALIAS leidžiamu žurnalu *Technikos žodis*. Iš šio Lietuvos pasiekiančio žurnalo nemažai sužinodavome apie lietuvių mokslininkų veiklą išsivijoje ir apie svarbiausias jų bei apie juos publikacijas kitų šalių spaudoje. Sovietmečio sąlygomis tai buvo labai svarbu.

savo ateities vizijose matė Medininkų pilį kaip įvairių iškilnių, teatro spektaklių ir koncertų po atviru dangumi vietą, kur atvykusieji galėtų išvysti didįjį kunigaikštį ir kunigaikštienę, pajustų viduramžių Lietuvos istorijos dvelksmą. Būtų atsiradę vietos prisiminti ir Medininkų pasienio muitinėje tarnybos metu žuvusius Lietuvos Respublikos muitininkus, nes pa-

Architekto Alberto Kerelio našlė Irena Kerelienė ir duktė Dainė Kerelytė-Rosenbacher

Norėjo atstatyti Medininkų pilį

Šių eilučių autoriui su archit. A. Kereliu teko susipažinti ir įrašyti į diktofono juostelę keletą pokalbių dar praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio pradžioje. Tie pokalbiai apie Mokslo ir kūrybos simpoziumus buvo atspausdinti žurnale *Mokslas ir technika*, taip pat 1997 m. – *Mokslo Lietuvoje*. Prisimenu, jog tada A. Kereliui rūpėjo ne tik simpoziumai, bet ir Medininkų pilies likimas. 1988 m. pirmą kartą apsilankęs Medininkų pilyje A. Kerelis buvo sužavėtas jos didingumo, išlikusių mūro sienų autentiškumo. Kaip architektas negalėjo išlikti abejingas šios pilies grožiui ir didybei, o kaip lietuvis negalėjo susitaikyti su tuo, kad ši pilis tebėra griuvėsiai. Užsikrėtė šios pilies atstatymo idėja. Bendraujant su A. Kereliu nesunku buvo ta idėja užsikrėsti ir kitiems.

Juk ir Trakų salos pilis iki atstatant tebuvo vien griuvėsiai – kam geriau už mus pačius, buvusius tų griuvėsijų, pelėsių ir kerpių liudininkus, suprasti A. Kerelio siekius. Būtent, su Trakų pilimi A. Kerelis ir lygino Medininkų pilį: juk šios pilys – to paties Vilniaus gynybinio žiedo dalis. Kaip tik taip reikia į jas žvelgti. Architektas turėjo labai gražių sumanymų ir

1991 m. A. Kerelis pasisiūlė įsteigti ALIAS padalinį – Medininkų pilies atstatymo fondą. Irena ir Albertas Kereliai tapo pirmaisiais šio fondo aukotojais – pradėtos rinkti lėšos šios pilies donžono atstatymo darbams. Tarp JAV lietuvių kilo didelis aukų rinkimo vėjus. Tais pačiais 1991 m. buvo pradėti ir kai kurie Medininkų pilies tvarkymo bei atstatymo darbai.

Kai Medininkų pilies atstatymo darbai ėmė strigti, o 1999 m. ir visai nutrūko, A. Kerelis ne tik šiam reikalui subūrė Lietuvos valdžios vyrus, bet sugebėjo ši klausimą 2001 m. iškelti ir su Lietuvos pareigūnais svarstyti pas Lietuvos Respublikos Prezidentą Valdą Adamkų. Visa bėda, kad Medininkų pilis ligi šiol neturi šeimininko, todėl jos bokšto atstatymo darbai nebuvo įtraukti į Mindaugo karūnavimo 750 metų jubiliejinių darbų ir renginių sąrašą, nors toks sprendimas prašyte prašėsi. Iš 200 mln. litų, kuriuos šiam jubiliejui paminėti skyrė Lietuvos Vyriausybė, Mindaugo laikų piliai turėjo tekti bent 1 ar 2 proc. šios sumos. Deja, pinigų neskirta, nors šis klausimas ir buvo keliamas.

Keistas likimo įnoris: šių metų balandžio 10 d. Vilniuje, T. Narbuto ir Saltoniškių gatvių sankryžoje ant perėjos užlėkus automobiliui buvo smarkiai sužalotas žurnalistas Jonas Albertavičius. Nuvežtas į Vilniaus Greitosios pagalbos universitetinę ligoninę dėl didelių kūno sužalojimų jis mirė. J. Albertavičius (1950–2003) buvo Medininkų pilies atstatymo fondo atstovaskoordinatorius Lietuvoje, daugelio straipsnių apie Medininkų pilies projektą autorius, įvairių pasitarimų šiuo reikalu su valdžios žmonėmis organizatorius.

Šių asmenybių, bendraminčių netekome beveik tuo pačiu metu – Apvaizdos užgaidos nenuspėjamos, tačiau kas gali paneigti, kad tokiuose sutapimuose neglūdi tam tikra gilesnė prasmė. Nieko nuostabaus, kad šių metų *Technikos žodžio* antrasis numeris buvo skirtas dviem asmenybėms – balandį prieš Velykas mus palikusiems archit. Albertui Kereliui ir žurnalistinei Jonui Albertavičiui. Žurnale pateikta jau minėta A. Kerelio simpoziumų apžvalga ir dvi J. Albertavičiaus parengtos publikacijos: *Kodėl bokštas paliktas už Mindaugo karūnavimo programos ribų* bei *Medininkų piliai būtinas šeimininkas*. Spausdinami ir šioms asmenybėms skirti nekrologai.

Suprojektavo per 1000 pastatų

Užsiėmę visuomenine A. Kerelio veikla tarsi visai pamiršome jo

profesinius reikalus, iš kurių jis ir pelnėsi duoną kasdieninę. Žinoma, tai neteisinga ir reikia, kad žmonės daugiau žinotų apie mūsų išsivijusiuosius. Priminsime, jog A. Kerelis 1926 m. gimė Joniškėlyje, valdininko šeimoje, augo ir mokėsi Kybartuose. 1944 m. su tėvais pasitraukė į Vokietiją, įsikūrė tremtinių stovykloje amerikiečių zonoje. Mokėsi Štutgarto aukštesniojoje technikos mokykloje. Su tėvais 1949 m. emigravo į JAV, apsigyveno Čikagoje. Tarnavo JAV kariuomenėje, dalyvavo kare su Korėja. Kaip Korėjos karo veteranas sugrįžęs galėjo nemokamai studijuoti Amerikos universitetuose ir šia proga pasinaudojo: Ilinojaus universitete Urbanoje studijavo architektūrą. Beje, tame universitete studijavo daug įvairiose mokslo ir visuomenės srityse pagarsėjusių lietuvių.

1962 m. A. Kerelis išlaikė Ilinojaus valstijos architekto egzaminą, vertėsi privačia praktika. Buvo priimtas į Amerikos architektų institutą, įsteigė privačią architektūros bendrovę. Turėjo ir oficialias pareigas. Nuo 1968 m. iki pensijos 1991 m. A. Kerelis buvo Čikagos miesto Cook apygardos (country) architektas, taigi, vadovavo įstaigai, kuri tikrino ir tvirtino naujus pastatų bei gyvenamųjų namų statybos projektus. Kaip *Technikos žodyje* teigia nekrologo autorius Vytautas Pesekas, A. Kerelis suprojektavo per 1000 įvairių pastatų.

Ilgus metus A. Kerelis vadovavo savo įsteigta architektūros bendrovei *Kerelis and Associates*, kurią vėliau pavadino *Facilities Design, LTD*.

A. Kereliui visada labai rūpėjo Lietuvos reikalai. Kai 1997 m. šių eilučių autorius su kitais atstovais iš Lietuvos atvyko į X pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą, A. Kerelis *Mokslo Lietuvos* atstovą savo automobiliu vežė iš aerouosto į *Seklyčią*, kur vyko susitikimas su vietiniais lietuviams. Kadangi buvo Padėkos dienos išvakarės, įstrigome automobilių grūstyje, bet laikas neprailgo. Diskutavome apie Lietuvos ateitį, nes tai buvo svarbiausias A. Kerelio rūpestis.

Visuomenininko, simpoziumų organizatoriaus archit. Alberto Kerelio atminimą XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyviai bei svečiai pagerbė tylos minute.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

XI pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo grupė prie Vilniaus Arkikatedros: Jonas Albertavičius, Romualdas Kašuba, Leonas Maskaliūnas, Albertas Kerelis, Kazimieras Pyragas, Vytolis Vengris ir Vytautas Narutis (2000 m. birželis).

Du iš jų – J. Albertavičius ir A. Kerelis – XII Simpoziumo nesulaukė

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

Atstatant Valdovų rūmus nedera skubėti (1)

Inžinierius architektas Napalys Kitkauskas XII Simpoziumo dalyviams pasakoja apie Valdovų rūmų atstatymo darbus

Su Mokslo Lietuva bendrauja inž. archit. Napalys Kitkauskas, Vilniaus Žemutinės pilies atstatymo mokslinis vadovas, XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyvis, kuris pirmasis ir pradėjo Simpoziumo darbą pranešimu apie Valdovų rūmų Vilniuje atstatymą. Pokalbis vyko maždaug 40 km nuo Čikagos esančiame Ramados viešbutyje, kur buvo apsistoję Simpoziumo iš Lietuvos dalyviai.

Skaitytojams gal bus įdomu žinoti, jog į JAV archit. N. Kitkauskas atvyko savaitę anksčiau už kitus Simpoziumo dalyvius, nes buvo kviestas Amerikos lietuvių bendruomenės. Visą savaitę susitikinėjo su mūsų išeivija ir pažindino su Vilniaus Žemutinės pilies Valdovų rūmų atstatymo darbais.

Ko mus moko kaimynų lenkų patirtis

Esate neblogai susipažinęs su mūsų pietų ir vakarų kaimynų – lenkų, vokiečių – restauratorių veikla. Be abejo, turime ko iš jų pasimokyti, taip pat ir atkuriant ar atstatant senąjį architektūros paveldą. Tad ko pirmiausia ir turėtume mokytis, kokią patirtį perimti?

Iš tiesų mes, lietuvaičiai, pradėdami juk nuo nulio. Kaimynai lenkai jau yra atkūrę ne vieną pilį, rezidenčinį rūmą, taip pat turi galias istorinio pažinimo šaknis. Kita vertus, kai nuvažiuojame į Krokuvą, kad ir Vavelį, kartais galvojame, jog ten viskas taip ir išlikę, kaip mes šiandien matome. Pasirodo, ne visai taip.

Tad gal ir prisiminkite savo išpūdžius – kad ir iš Vavelio.

Vavelis nebuvo taip sugriautas, kaip Vilniaus Žemu-

tinė pilis. Tačiau jau Šiaurės karo metu švedai per Lietuvą ėję iki Poltavos, buvo nusibeldę iki Krokuvos. Šeimininkavo ir Vavelio rūmuose. Kareiviai sukėlė gaisrą, kurio metu suplekėjo rūmų interjerai. Po Šiaurės karo lenkai šiek tiek Vavelyje pasitvarkė. Po trečiojo Lietuvos ir Lenkijos Respublikos padalijimo Lietuva atiteko Rusijai, o Krokuvą atsidūrė Austrijos-Vengrijos imperijos sudėtyje. Austrai ir vengrai Vavelio negriovė, kaip cariniai generalgubernatoriai Vilniuje Žemutinę pilį, tačiau užėmė rūmus juose įrengė kareivines. Nėgana to prisistatė ir naujų pastatų. Aišku, jog šeimininkaujant kareiviams buvo daug pakeitimų, neliko ir rūmų interjerų.

Apie tai rašoma lenkų literatūroje, kuria mes pradėjome domėtis, kai ėmėme galvoti apie Žemutinės pilies rūmų Vilniuje atstatymą. 1848 m. Austrijos-Vengrijos imperijoje kilo bruzdėjimai, peraugę į revoliuciją. Vengrai pradėjo bruzdėti prieš austrus. Lenkai, buvę Austrijos-Vengrijos sudėtyje, gavo daugiau įvairių laisvių, nors ir buvo budriai austrų prižiūrimi.

Tik 1905 m., maždaug tuo metu, kai lietuviai Rusijos imperijoje atgavo spaudos laisvę, lenkai, surinkę lėšų, sugebėjo išpirkti Krokuvą Vavelį iš austrų kariuomenės. Nuo tada prasidėjo Vavelio atstatymo darbai.

Ir šiems darbams po poros metų sukaks šimtas metų.

Tarpukaryje Vavelyje daugiausia darbavosi architektas A. Szyszko-Bohusz. 2002 m. specialistai iš Lietuvos lankėsi Vavelyje, galėjome pamatyti įvairias tos pilies vietas, kurių šiaip eiliniams turistams niekas nerodo. Vieną bokštą lenkai dar tik praėjusiais metais užbaiginėjo restauruoti. Taigi minėtas A. Szyszko-Bohusz rūmų kieme jau prieš karą bandė atkurti kadaise buvusį rūmų sodą. Bet dabar lenkai apsižiūrėjo, kad kai kur buvo paskubėta. Todėl sodo teritorija buvo papildomai ka-

JAV lietuvių bendruomenės pirmininkė Regina Narušienė kreipiasi į išeivijos lietuvius, ragindama remti Valdovų rūmų atstatymą

sinėjama, tyrinėjama, ir dabartiniams architektams tenka koreguoti paskubėjusį A. Szyszko-Bohusz. Rasta naujų autentiškų dalykų.

Todėl ir mums Vilniuje nereikėtų labai skubėti. Neseniai už Valdovų rūmų pietryčių kampo kasdami perkasą maždaug 4 m gylyje radome 2 m mūro stulpo pamatą. Gal tai buvo kokios skulptūros pamatas? Juk teritorijoje buvo skulptūrų, fontanų. Matyt, ir mes daugiau pakasinę dar nemažai naujo rastume iš rūmų sodo įrangos.

Prieš gerus metus, kai su Jumis dariau interviu, kalbėjote apie tam tikrą reljefo pakilimą toje vietoje, kur dabar Katedros aikštėje stovi Gedimino paminklas.

Tai kitas dalykas, ten buvo kalnelis dar iš pagonybės laikų, o Gedimino paminklas stovi kaip tik to kalnelio vietoje. Aplink tą kalnelį tekėjo senoji Vilnios vaga.

Nejau buvo salelė?

Vadinkime salele. Tėn, kur dabar Katedra, buvo pagonių aukuras ir šventykla, degė amžinoji ugnis. O kur buvo salelė, galėjo būti deginami ir mirę pagoniškos Lietuvos valdovai. Žinoma, tai tik hipotezė, kurią vis tik vertėtų turėti omenyje.

Ar pasirengusi visuomenė

Tačiau Lietuvos visuomenė juk neparuosta tokiai nuostatai, kad, girdi, šimtą metų Valdovų rūmus ramiai atstatinésime. Užtektų tokią mintį pareikšti plačiojoje spaudoje – vėl kiltų dalies skaitytojų sumaištis ir nepasitenkinimas. Juk prisimename, kaip buvo skubinami darbai Katedros aikštėje – tada artėjo 2000-ieji Jubiliejiniai Kristaus metai, norėta survarkyti Arkikatedros aplinką. Dabar kita verčianti skubėti data: liepos 6 d. minėsime Valstybės dieną, Karaliaus Mindaugo 750-ąsias karūnavimo metines. Tenka verstis per galvą, pastatyti Mindaugui paminklą ir jo vardo tiltą. Tačiau ar nebus taip, kaip priežodyje: skubos darbą vėliai gauda...

2009-ieji metai šiuo požiūriu apskritai kritiški: jeigu prasidės Valdovų rūmų atstatymo forsavimas – geruoju nesibaigs. Ką apie tai manote?

Iki 2009 metų, kai bus minimas Lietuvos vardo paminėjimas istori-

niuose šaltiniuose tūkstantmetis, galime atstatyti Valdovų rūmų sienas, įrengti stogus, kelioms salėms galime ir istorinio įvaizdžio scenarijų sukurti. Tačiau apskritai nereikėtų skubėti. Po Simpoziumo atidarymo savo pranešime apie Valdovų rūmus kaip tik ir kalbėjau, kad rūmų vidaus įrangos darbų forsuoti nevertėtų. Tą patį pabrėždavau ir susitikimuose su išeivijos lietuviams.

Lenkai šimtą metų dirba Vavelio pilyje, o vis dar randa naujų dalykų, kurie neretai papildoma buvusį supratimą. Per tą laiką lenkai sukauptė daugiau patyrimo.

Viena klausytoja po mano pranešimo Amerikos lietuviams priėjo ir klausia, kokio dydžio buvo Valdovų rūmų Vilniuje rūmų kambariai? Sakau įvairūs, didžiausi iki 10x30 m, ir patys rūmai buvo nedideli: pustrėčio korpuso buvo 3 aukštų, o likusieji – 2 aukštų. Varšuvos pilies kubatūra buvo dvigubai didesnė: Vilniaus pilies – 75 tūkst. m³, o Varšuvos pilies – 144 tūkst. m³. Ir tai buvo logiška, nes Varšuvos pilį statė karaliai Vazos jau po Liublino unijos. Jungtinę Lietuvos ir Lenkijos valstybę norėta labiau centralizuoti, todėl dvi ankstesnės sostinės – Krokuvą ir Vilnių, liko labiau valstybės pakraščiuose, o imta daugiau statyti per vidurį buvusią Varšuvą. Tėn vykdavo seimai, rezidavo karaliai. Todėl naujoji sostinė Varšuva turėjo atlikti daugiau įvairių funkcijų, tad ir rūmai buvo statomi didesni. Krokuvos Vavelio pilies karalių rūmai savo apimtimi panašūs į Vilniaus Žemutinės pilies mūsų didžiųjų kunigaikščių rūmus.

Bajorai dar siekė atstatyti Vilniaus šlovę

Vis dėlto naujus karalius ir toliau vainikuodavo Krokuvą. Panašiai prancūzai savo karalius vainikuodavo senojoje Reimso katedroje, nors sostinė jau seniai buvo Paryžius. Tradicijos jėga.

Vilnius buvo nepaprastai suniokotas 1655–1661 m. karo su Maskva metu. Nukentėjo ir didžiųjų kunigaikščių rūmai. Įvairiuose Lietuvos miestuose vykdavo bajorų seimeliai, jie deleguodavo savo atstovus į didžiuosius

Žečpospolitos seimus. Bajorų seimeliuose vis būdavo priimamos rezolucijos, reikalaujančios atstatyti Vilniaus pilį, kad bent kas treji metai Vilniuje vyktų seimai, be to, buvo reikalaujama, kad karalius bent vienerius metus iš trijų gyventų Vilniuje.

Vadinasi, bajorų valstybingumo jausmas net ir po Liublino unijos buvo labai stiprus; o Vilniaus kaip valstybės sostinės šlovę dar buvo siekiama atkurti.

Taip, bajorų seimų rezolucijose visi tie reikalavimai buvo fiksuojami. Deja, nebuvo realizuojami. Iš vaivadijos centro Vilnius po Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimų virto rusų gubernijos miestu, o vėliau žemėlapuose neliko ir Lietuvos. Jos vietoje atsirado Šiaurės Vakarų karštas.

Didelis stebuklas, kad apskritai dar kalbame lietuviškai ir mūsų valstybę vadinasi Lietuva. Galėjo išvis nebūti nei tokios valstybės, nei tokios lietuvių tautos. Būtume ištirę istorijoje, pakartoję senovės prūsų tautos likimą. Ar daug trūko? Beje, kaip Jums atrodo, daugėja ar mažėja Valdovų rūmų atkūrimo šalininkų?

Dabar daugėja. Žmonės įsitikino, jog tai rimtas valstybinis reikšmės dalykas. Dalies visuomenės abejingumas ir skepticizmas kilo dėl to pernelyg užsitęsusių draskymosi, kai buvo ilgai diskutuojama, reikia ar nereikia tų rūmų mūsų valstybei. Kokių tik nesąmonių buvo rašoma spaudoje: girdi, rūmai ir katedra niekada kartu nestovėjo, architektas Laurynas Gucevičius net į savo piešinius rūmų griuvėsių nebuvo įtraukęs... Buvom kaltinami, kad rūmų atkūrėjus į priekį stumia tik tuščios ambicijos. Paprastam žmogui susivokti tame reikšmingame balsų choro buvo išties sunku.

Dabar, kai rūmų sienos pradės kilti į viršų, daugelis ligi šiol abejojusių turėtų tapti šio atstatymo šalininkais. Labai gerą vaidmenį atlieka Valdovų rūmų paramos fondas, kuriam vadovauja Edmundas Kulikauskas. Gerai, kad tai išeivijos atstovas, kuris gali būti objektyvus mūsų kartais kylančiuose tarpusavio ginčuose. Užsienyje gyvenantys lietuviai taip pat vis labiau prisideda prie rūmų atstatymo.

Nukelta į 7 p.

naujame tūkstantmetyje (3)

2. Ne pinigų, bet tapatumų iš mūsų laukia išeivijos lietuviai

Pradžia Nr. 12

Kelionės į XII pasaulio mokslo ir kūrybos simpoziumą Čikagoje metu, lėktuve virš Atlanto, diskutuoja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras Algirdas MONKEVIČIUS bei Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis MAKARIŪNAS. Juos kalbina Mokslo Lietuvos vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas.

Tarp prioritetų kyšo interesų ausys

K. Makariūnas. Vis dėlto noriu iki galo išaiškinti savo mintį, kurios vis negaliu baigti tiksliai išdėstyti. Esu už investicijas į žmones, bet kaip investuoti, į kokių krypčių specialistų rengimą – tai kitas klausimas. Valstybė privalo rūpintis pirmiausia valstybei, visoms jos gyvenimo sritims bei verslui, reikalingų specialistų rengimu, investuoti į infrastruktūrą, nes tai visų interesus. Mokslu pagrįstas verslas, sukuriantis didesnę pridėtinę vertę, geresnes darbo vietas, labai reikalingas, bet kartu ir rizikingas. Todėl valstybėje jam turi būti sukuriama palankios sąlygos. Tačiau kategoriškai pasisakau prieš tokį pačios valstybės dalyvavimą versle, kai iš esmės vien į rizikuojama paremdama tam tikras jos nekontroliuojamo verslo kryptis. Rinkos visuomenėje, kur atskirti viešieji ir privatūs interesai, pažeidžiami esminiai principai. Tarp tų vadinamųjų prioritetų matau ir tam tikrus interesus. Kai kurie mokslininkai sako: *Tegu mus paremia valstybė, nes mes gerai verslininkaujame, ar galėtume verslininkauti.* Tačiau jie norėtų, kad daugiausia valstybė apmokėtų jų verslo plėtimui reikalingus tyrimus, už juos rizikuotų – tai vienas iš priekaištų Jūsų vadinamiems ledlaužiams.

A. Monkevičius. Užuoat smerkę, pagalvokime, kad jie pernelyg neišgalėtų kitų sąskaita. Visgi jie reikalingi. Be jų mūsų mokslo reikalai nepajudės iš vietos.

K. Makariūnas. Kai man teko kalbėti dėl aukštųjų technologijų programos, sakiau: *Puiku!* Tačiau toms technologijoms turi atsirasti papildomų lėšų. Negalima auginti prioritetų udant kitas kryptis.

A. Monkevičius. Iš tiesų, studentų rengimui ir dėstytojų atlyginimams būtina reikiai skirti daugiau lėšų. Iš dalies – ir mokslininkams.

Konkurencija – taip. Bet ne dėl išgyvenimo.

K. Makariūnas. Prietaisus galime nusipirkti, tačiau sunkiausias dalykas – parengti kvalifikuotus žmones. Tai trunka ilgiausiai. Todėl negalima naikinti to, ką turime. Neleidžiama skirtingų svarių boksinių mesti į tą patį ringą, tačiau mokslininkus, pasirodo, galima. Argi ne šitaip dabar darome, kad ir vertinant mokslininkų darbą?

Sutinku, kad ir mokslininkai kartais papiktinaudžiauja, įrodinėdami, kad jų tyrimai labai reikalingi Lietuvai, bet straiptais apie juos nesudominsi ISI

Simpoziumo ateičių aptaria LR švietimo ir mokslo ministras A. Monkevičius, ministerijos sekretorius D. Numgaudis ir istorikas D. Staliūnas; antroje eilėje LR Premjero patarėjas R. Gudauskas

žurnalų. Galiu sutikti, jog nereikia priešpastatyti tų mokslų, kurie teikia tiesioginę naudą mūsų valstybei ir tų, kurie duoda netiesioginę naudą. Kad ir aukštosios studijos. Jeigu neturėsime tarptautinio lygio mokslo, tai neišugdysime ir tos srities specialistų. Bent tokių, kurie tiktų Europos rinkai.

Žmogus, dirbantis moksle, šandien turi gauti bent pragyvenimo minimumą. O norėdamas įsigyti prabangų automobilį ar kitą prestižinį dalyką jis jau turėtų stengtis konkurencijos sąlygomis. Tačiau konkurencija neturi vykti dėl išgyvenimo. Dabar dažnai mūsų valstybėje skirstoma tam tikrais rangais: čia geros, o čia prastos mokslo ins-

Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas Kęstutis Makariūnas Simpoziume diskutuoja su Tarybos nariu, VDU Psichologijos katedros vedėju prof. Antanu Goštautu

titucijos. Prastos tegu išnyksta.

ML. Kodėl tokia nuostata žalinga?

K. Makariūnas. Todėl, kad reikalingos visos – geros ir prastesnės institucijos. Juk tos vadinamos prastesnės valstybėje taip pat turi savo nišą, kur reikalingas išmanymas. Ir niekur kitur tie dalykai neišmanomi. Parėmus silpnės institucijas galėtume ir jose išauginti puikių mokslininkų. Pagaliau, iš kur tie gerieji atsiranda?

Išmanymas – tai ir visuomenės reikalas

K. Makariūnas. Kai buvome TSRS sudėtyje, tai „stiprus centras“ nu-

lega. Tačiau juk tas mokslininkas ne vien gilinasi į savo kryptį, bet dažniausiai ir dėsto, skaito kelis savo mokslo kursus. Pavyzdžiui, net ir siauros krypties matematikas gali skaityti kursus, svarbius inžinieriams ar kitų sričių atstovams. Tuo ir yra naudingas kaip dėstytojas.

Paprastai gerai pasirengę mokslininkai visada ras gerų darbų. Tačiau bet kuris žmogus, taigi, ir mokslininkas, turi būti prisirišęs prie Tėvynės. Jeigu tu čia kai ką reiškį moksle, tai išvykęs į kitą valstybę dažnai turėsi pradėti nuo pradžių. Nebent turi užmezgęs ryšius su konkrečia aukštąja mokykla ar tyrimų grupe. Reikės išsikvototi pozicijas, kurios priklausys nuo to lygio, kurį esi pasiekęs savo valstybėje.

Man labai patiko vienas Fizikos instituto fizikas, kuris spėjo padirbėti Švedijoje, Kalifornijoje (JAV). Jis išmoko moderniausia aparatūra dirbti taip, kad Švedijoje tarp kolegų buvo didelis autoritetas, taip pat ir Kalifornijoje. Toks reikalingas geriausiose laboratorijose. Nėtenka stebėtis, jog Kalteche dirba Nobelio premijos laureato laboratorijoje.

Kad lydėtų ne policininkai, bet kelio ženklai

ML. Prof. K. Makariūnas išsako labai įdomių minčių, kai kurių gal ir diskutuotinių. Tačiau mes pamiršome vieną esminį dalyką – Simpoziumą. Ką mums gali duoti Simpoziumas, turint mintyje kad ir čia aptariamus aktualius klausimus? Kuo iš išeivijos patirties galėtume pasinaudoti? O gal pakaks pavirti savo pačių sultyse?

A. Monkevičius. Iš tiesų, net ir pavirti savo sultyse yra gera proga, nes susirinkti tokiam būriui mokslininkų į vieną renginį nėra labai paprasta. Žinoma, labai svarbu yra kito patyrimo žvilgsnis – vakarietiško ar amerikietiško patyrimo. Niekam nekyla abejonių, kad JAV turi efektyviausiai besivystančią mokslo sistemą, o mokslas tarnauja pirmiausia ekonominei pažangai. Kiek žinau, Amerikoje nėra ignoruojami nei humanitariniai, nei socialiniai mokslai: jie ten verda, kunkuliuoja ir visa tai dera, yra tam tikra koegzistencija. Svarbu, kad įvairioms sritims atstovaujantys žmonės mato daugelį reikšmių kompleksiskai, vieni be kitų jie negali. Gal ir nereikėtų absoliutinti visos tos ame-

Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas Kęstutis Makariūnas Simpoziume diskutuoja su Tarybos nariu, VDU Psichologijos katedros vedėju prof. Antanu Goštautu

rikietiškos patirties, vertinimų, bet išeivijos žmonių patarimai, pasiūlymai, pastabos visada gali praversti. Kai rengiame konkrečius įstatymus, projektus, Vyriausybės nutarimus, mes dažnai remiamės ankstesnių simpoziumų rekomendacijomis. Tobulinant kurį nors sritį, ieškant naujų sprendimų, verta atsižvelgti į simpoziumų išvadą.

Jei anksčiau būta noro kuo greičiau pasiekti pažangą, daug ką reglamentuojant, dėliojant į lentynėles, tai dabar požiūris keičiasi: norime, kad mus lydėtų ne policininko reguliavimo lazdelė, o kelio ženklai. Reikėtų labiau pasitikėti pačia akademinė bendruomenė, bet mums reiktų rasti būdą, kaip tą ben-

druomenę labiau susieti su Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos mokslininkų sąjunga. Ir kad šios institucijos labiau atstovautų pačią akademinę bendruomenę.

ML. Tačiau, ministre, ar mūsų sąlygomis pakaks tik kelio ženklų? Ar neprireiks ir policininkų?

A. Monkevičius. Kai kuriais atvejais mes turime derinti kelio ženklus ir policininko lazdelę. Tačiau svarbiausia suprasti: kaip kiekvienoje komandoje, šeimoje būtinas tam tikras susiklausymas, taip ir šiuo atveju. Čia nėra vienos geležinės taisyklės. Užtat atviras kelias pasvarstymams, kaip išvengti akligatvių. Būtina refleksuoti, ieškoti geresnių sprendimų. Jokia sistema neturi būti uždara. Todėl ir svarbu atsižvelgti į mūsų tautiečių galingą terpę Amerikoje. Man teko lankytis Stenlio Balzeko muziejuje Čikagoje. Pats šio muziejaus kūrėjas yra pirmosios lietuvių emigrantų kartos palikuonis, jis pats lietuviškai nelabai kalba, bet yra didelis lietuviybės patriotas. Jis didelis šalininkas to, kad Lietuvoje gyvenimas klostytųsi normaliai.

Labai geranoriški žmonės sutinkami ir tarp paskutinės emigrantų kartos atstovų. Į jų pastabas ir pasiūlymus reiktų įsiklausyti. Beje, tie išeivijos pastebėjimai labai skirtingi, net prieštariniai, todėl visada reikia pasikliauti savo galva. Tačiau atsivėrimas pasauliui ir atvirumas mums labai naudingi.

Ko vieni iš kitų tikimės

ML. Ne paslaptis, kad išeivija gyvena gana dramatišką laikotarpį. Jie dešimtmėčiais kovojo už Lietuvos valstybingumą atkūrimą ir toje veikloje labai nusipelnė. Lietuviškumo išlaikymas šioje kovoje jiems buvo būtina sąlyga ir priemonė savo tikslams pasiekti. Tačiau ar nesikeičia ir kai kurie mūsų išeivijos veiklos tikslai, kai Lietuvos valstybingumas buvo atstatytas? Tad gal jau išeivijai didesnę pagalbą turėtų teikti Lietuva? Žinoma, mintyje pirmiausia turina būti materialia toms pagalboms išrašyti, nes formos gali būti labai įvairios.

A. Monkevičius. Viskas keičiasi, ir tai visai natūralu. Tačiau gyvename vienoje planetoje, esame pirmiausia viena žmonija, nors ir išsiskiręsi į valstybes, tautas ir tautėles. Bet į visa tai reikia žvelgti kaip į didžiulį šeimos gyvenimą. Mūsų vaikai auga, mokosi, pagaliau iškrenda iš namų, bet mes buvome ir išlikome viena šeima ar tos pačios giminės nariai. Mes pasklisime po pasaulį, bet mūsų bendrumas jausis. O tauta turi daugybę bruožų, daugybę mus visus jungiančių dalykų. Manau, jog išeivija visa tai natūraliai jaučia. Mūsų tautai, kuri jau turi savo valstybę, teritoriją, kalbą, institucijas, reikia tą bendrumą išsaugoti. Svarbu, kad išliktų tas tapatumo išsaugojimo siekis, ir mes turime padėti jį išsaugoti.

Dabar pusė mano krovinių į Čikagą – knygos, kompaktiniai diskai ir kita su lietuviška etnografija susijusi medžiaga. To reikia mūsų išeivijai, o ne materialių dalykų. Pinigų jiems vežti nereikia, reikia vežti tapatumą, teikti tuos lietuviškumo ženklus, kad išeivijoje esantys mūsų žmonės džiaugtųsi, matytų, kad saugome savo lietuviškumą.

ML. O ko mes dabar galime tikėtis iš išeivijos?

A. Monkevičius. Pirmiausia mums reikia jų kultūrinio, ekonominio ir kitokio patyrimo, kuris mums padėtų gyventi, gerai jaustis savo Tėvynėje, tada nereikės laimės ieškoti svetur. Žinoma, gyvename mums visiems bendroje planetoje, vis daugiau teks keliauti, bendrauti su kitų valstybių ir tautų žmonėmis, taigi, užsідarymas tarp keturių sienų mums negresia.

Bus daugiau

Kalbėjosi ir parengė
Gediminas Zemlickas

Simpoziumas Čikagoje. Pirmasis

Pabaiga, pradžia Nr. 11

Su sociologu 2002 m. Lietuvos mokslo premijos laureatu, Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu prof. Romualdu GRIGU ir Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko patarėju prof. Renaldu GUDAUSKU kalbamės apie mokslininkų bendruomeniškumo naudą ir būtinybę, bandoma išsiveržti ir į platesnius minties horizontus. Prisiminsime, kad R. Gudauskas taip pat yra Žinių vadybos instituto direktorius ir Lietuvos mokslo tarybos narys.

Pokalbis vyko skrydžio į XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą metu.

Lietuva galėtų būti tiltas tarp Rytų ir Vakarų

ML. Prieš keletą metų Vilniaus universitete vyko didelė tarptautinė konferencija Civilizacijų dialogas. Man įsiminė Irano atstovo pareikšta nuomonė, kuriai pritarė ir kiti kalbėjusieji, kad Lietuva galėtų tapti civilizacijų dialogo vieta ir pavyzdžiu pasaulio tautoms. Ne didžiosios valstybės, o tokia valstybė kaip Lietuva, galėtų būti ta objektyvi ir pasitikiėjimą kelianti šalis, kur galėtų vykti aukščiausio lygio tarptautiniai forumai, derybos ir mokslinės konferencijos, kuriose galėtų dalyvauti net susipriešinusių šalių atstovai. Taip teigė Vilniaus svečias iš Irano, nedviprasmiškai krepdamasis į šeiminkus rodyti didesnį iniciatyvą. Tik ar pačioje Lietuvoje kas išgirdo šituos žodžius? Abejoju.

R. Gudauskas. Pasaulis mato Lietuvą. Tuo man tenka įsitikinti dalyvaujant įvairiuose tarptautiniuose renginiuose.

R. Grigas. Visa tai susišaukia ir su Stasio Šalkauskio koncepcija, kad Lietuva yra ir gali būti patikimu tiltu tarp Rytų ir Vakarų. Mes turime savyje buvusios carinės Rusijos ir sovietinės imperijos tam tikrą palikimą, t. y. kai ką iš slaviskos kultūros. Turime šį tą gavę ir iš Vakarų kultūros. Tokia sintezė egzistuoja.

Tačiau mes kalbame ir apie Lietuvos mokslo įtaką valstybėje. Vargu ar galime labai didžiuoti tuo faktu, kad mūsų kariuomenės seržantas gauna tiek pat, kiek ir profesorius universitete. Natūralu, kad tas profesorius verčiamas kautis už savo išgyvenimą ir buitį, dirbti keliuose darbuose, tad ar jo galimybės gali būti palyginamos su Vakarų mokslininko? Pastarasis dėsto gal porą valandų, o gauna dešimteriopai didesnę atlyginimą, tad iš tikrųjų gali aukoti save mokslo idėjoms.

Kai susipažinau su savo srities vokiečių mokslininkų darbais, tai į akis krito nepaprastas tyrėjų lepmas, jie smelkiasi į tokias teorines sritis, kurios jau nieko su realiu gyvenimu neturi. O mes labai skausmingai išgyvename savo realybę ir jos transformaciją. Natūralu, kad turime gerokai turtingesnę istorinę patirtį, galėtume būti net savotiškais misionieriais Vakarams, kai kalbama apie ryšius ir santykius su mūsų Rytų kaimynu. Tačiau

Kai veiksmas pabėga nuo minties (3)

norint turėti rezultatus, reikėtų ir valstybės dėmesio.

Ar socialiniai mokslai reikalingi tik reitingams sudaryti

ML. Galų gale juk kalbame ir apie Lietuvos tarptautinį prestižą, jeigu kam labiau patinka – įvaizdį. Mes siekime patekti į NATO, metėme lėšų Lietuvos kariuomenei, ir patekome į NATO. Tad gal dabar laikas sutelkti jėgas ir lėšas, siekiant integruotis Europoje su Lietuvos mokslu? Jeigu Europai reikia iki 2010 metų parengti 0,5 mln. naujų tyrėjų, tai reiktų neatidėliojant galvoti, koks čia bus Lietuvos indėlis. Europa orientuojasi į 3 proc. BVP mokslui ir studijoms kasmet, vadinasi, ir Lietuvai būtina daryti atitinkamus sprendimus.

R. Gudauskas. Iš tikrųjų tendencijos susijungusios. Prof. R. Grigas paminėjo pavyzdį apie profesoriaus ir seržanto algą. Man kaip tik teko analizuoti įvairias sąmatas. Atkreipiau dėmesį, kad Lietuvoje valanda reklamos agentūros direktoriaus darbo įkainojama 350 Lt. Kalbu apie normalų profesionalą, baigusį Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultetą, ryšių su visuomene specialistą. Tą buvusį studentą kažkada man ir teko mokyti. Tokiu atveju, kaip turėtų būti vertinamas mokslininko darbas?

R. Grigas. Pirmiausia ieškokime ryšio tarp mokslo ir visuomenės, kad mokslas, pirmiausia mintyje turiu savo socialinių mokslų sritį, turėtų užsakyti. Šiandien tas užsakymas labai iliuzoriškas, nekonkretus. Jeigu ir teikiamas užsakymas socialiniams mokslams, tai dažniausiai prašoma sudaryti reitingus. O socialinės organizacijos giluminius poslinkius ir procesus, funkcinis struktūrinius poslinkius, t. y. fundamentinius reiškinius, labai svarbu žinoti visuomenei, siekiant išvengti smėlio pilių statybos. Būtų galima pateikti galybę pavyzdžių, kaip įvairūs projektai, priimti nauji įstatymai nepasiteisino. Taip atsitinka dėl to, kad neanalizuojama, ar kultūra visa tai priims, ar ji pajėgi tuos projektus ir įstatymus priimti kaip savus, kokius padarinius visa tai gali sukelti.

R. Gudauskas. Pirmiausia būtina žinoti, ko nereikia daryti. O tada jau galima imtis darbų.

R. Grigas. Yra Europoje tokia tyrimų agentūra – Eurobarometr. Iš jos atliktų tyrimų aiškėja, kad lietuvių tapatinimasis su savo tauta yra pats mažiausias iš visų Europos tautų. Mūsų tautinė savivoka, tautinė sąmonė yra žemiausiame lygmenyje, lyginant su kitais Senojo žemyno kraštais. Žinoma, būtų galima aiškinti ir guostis, jog tai savotiška mūsų apklaustų žmonių piktinimosi savo valdžia forma. Juk, pavyzdžiui, kauniečiai Vytautą Šustauską savo meru buvo išrinkę ne todėl, kad nematė geresnio kandidato, bet tokiu būdu reiškė savo protestą prieš valstybėje esančią padėtį.

Kaip bebūtų, yra apie ką pagalvoti. Kai atsiveria tokios erdvės, labai lengvai galime prarasti savo kūrybinę

Vis aukštyn

mažumą, kuri dar nėra išugdyta ir neturi tvirtų pozicijų, ir kuri labai nedidelė, nes kiekvienoje populiacijoje užima tik keletą procentų.

ML. Bet ar gerbiame profesoriaus neatrodo, kad kai kam tokia padėtis, kokia yra, ir yra pati naudingiausia? P pinigų plovimo mechanizmas veikia, naudojantis tarnybine padėtimi galima įsigyti po 20 ir net po 40 privačių sklypų. Ir ne bet kur, o regioninių ir nacionalinių parkų teritorijose. Ar galima labiau diskredituoti valstybės pareigūnų ir valdininkų pareigas, pagaliau, net ir pačią mūsų atkurtos valstybės idėją?

R. Grigas. Žinoma, Lietuvoje ir pasaulyje veikia latentinės, t. y. užslėptos, struktūros ir latentiniai reiškiniai. Jie plika akimi neįžiūrimi, juos sunku atskleisti. O atskleisti turėtų socialiniai mokslai.

ML. Gal pirmiausia – prokuratūra. Beje, jei jau apie mokslą: ar turime Lietuvoje socialinius mokslus tikrąja šiu žodžių reikšme?

R. Grigas. Kalbėsiu kiek kita plotme. Yra sąmoningumas ir civilizuotumas. Mano galva, sąmoninga yra tai, ką mes nešiojamės savyje – mūsų kultūra, įsitikinimai, pažiūros, žinios. O civilizuotumu vadinu tai, kas yra instutualizuota, pasireiškia per struktūras, funkcijas, institucijas. Mano akimis žiūrint, sąmoningumas vis labiau atitrūksta nuo civilizuotumo, kitaip tariant, mintis nuo veiksmo. Jeigu tarp šių dviejų reiškinų nėra dialogo, išsigeimsta abu. Sąmoningumas, arba mintys, išsigeimsta, nes neturi užsakymo, ir tada egoistiškai užsisklendžia savyje. Ir veiksmas tampa trumparegiškas, neduodantis rezultato, į kurį orientuotasi.

Apie formą ir turinį

ML. Man nepatinka, gerbiamas profesoriau, kad reikalavimus keliate kažkam kitam: štai visuomenė sociologui turi teikti užsakymus. Bet sociologijos mokslas stiprus bus tik tada, kai pats susiras tyrimų objektą ir visuome-

nei siūlys reikalingus užsakymus. Tokius, be kurių visuomenė negali išsiversti.

R. Grigas. Galiu palyginti su tarybiniais metais. Tada jau dirbau sociologu ir nesunku būdavo rasti užsakymų. Užtekdavo pateikti mokytojų programą direktorių, viceministrų rengimo ar dar kokių švietimo srities klerkų rengimo institucijai – ir užsakymas būdavo. Pats buvau inicijavęs sociologinių žinių keturmetės mokyklą, ketverių metų socialinės raidos planavimo apžiūrą ir panašiai. Išsibylinėjome net dideles premijas ir diplomus iš Ministrų tarybos. Tada galėjome inicijuoti, o dabar – kaip į sieną. Ministerijos, savivaldybės pasiūlymų nepriima, tad kur kreiptis?

R. Gudauskas. Daug tiesos, beveik viskas tiesa. Noriu grįžti prie ankstesnio profesoriaus svarstymo apie formą ir turinį. Pykit nepykit, bet prisiminkite nacitinės Vokietijos propagandos ministrą Jozefą Gebelsą, kuris sakė: *Stimmung und Haltung*. Tai, kas yra žmogaus viduje, jo laikysena, taigi forma – *Haltung*. Ir žmogus neišvengiamai atrodys prastai, jei ten nebus *Stimmung*, t. y. dvasios, vidaus, turinio. Daugelis dalykų susišokinėja erdvėje, laike, istorijoje ir atsitinka dabartyje.

R. Grigas. Vienoje televizijos laidoje esu sakęs, kad Prezidentas, Seimo pirmininkas ir Premjeras nėra laisvi, tuo labiau ministrai nėra savarankiški. Yra procesai ir yra struktūros, tradicija. Mūsų lyderiai priversti laikytis tam tikrų taisyklių, taikytis prie sudėtingų aplinkybių. Baigėsi vienvaldžių monarchų ar CK sprendimų laikai.

ML. Ar gerbiamas profesorius nepadidins savo oponentų skaičiaus? Juk daug kas tuojau pat pasakys: jeigu gerbiamųjų mokslininkų idėjos neprasiimuša į gyvenimą, vadinasi nėra gyvybingos, todėl ir nereikalingos.

R. Grigas. Galiu užbaigti pesimistine mintimi: mūsų valstybė nėra jokia išimtis, esame tik segmentas bendros civilizacijos, o Vakarų civi-

lizacija išgyvena didžiulę krizę. Pradėkime nuo tezės (apie tai rašo JAV lyginamosios teisės specialistai): didžiausia krizė Vakarų pasaulyje išgyvena teisė, įstatymas tampa preke. Kas nori, tas užsako, sukuria įstatymą pagal savo norus. Filantropas Džordžas Sorosas (George Soros) taip pat kalbėjo, kad estetiniai ir doroviniai įsitikinimai pavirto preke. Vyksta civilizacijų susidūrimas – nesibaidykime šitos sąvokos. Islamas turi savo fundamentalistus, kurie eina į mirtį dėl savo idealų. Jaunuoliai už idėją aukoja gyvybes. Mums jie pateikiami kaip teroristai, bet tai kova už idėjas. O Amerikai trūksta savikritiškumo. Man patiko Prancūzijos prezidento Žako Širako pozicija dėl JAV karo veiksmų Irake. Išties Europa neturi susitapatinti su Amerika. Man įsiminė tokia Zbignevo Bžezinskio pasakyta mintis: *jeigu Europa nesugebės atsiplėšti nuo Amerikos, jos civilizacijai bus galas...* Dabar mėginama atsiplėšti. ES įkurta ne vien iš pragmatiškų sumetimų, bet ir siekiant išsaugoti savo kultūrą, savo civilizaciją. Aišku, dialogas su kitomis pasaulio civilizacijomis būtinas. Tačiau Amerika į tokį dialogą kol kas neina.

Gal Mahabharata duos mums atsakymus

ML. Lietuvai tenka iš vienos civilizacijos, kur gyventa pagal Rytų kaimyno primestus „dėsnius“, pereiti į kitą, europinę civilizaciją. Žinoma, tai istorinis šansas. Tačiau džiaugdamiesi jog viena koja jau stovime ant ES slenkščio pamirštame, jog ir ta Vakarų Europa yra krečiama įvairių prieštaravimų, kurie ilgainiui vis labiau aštrės. Filosofai ne šiandien pradėjo kalbą apie Europos saulėlydį. Taigi mes iš vieno nestabilaus būvio veržiamės į kitą, kuris taip pat karštingės drugio krečiamas.

R. Grigas. Prie šios minties tegaliu pridurti tik tai, kas parašyta indų tautų epe Mahabharata, VII knygoje. Ten pateiktas pranašo pokalbis su

naujame tūkstantmetyje (3)

kitu epo veikėju. Kalbama apie pasaulio pabaigą. Tačiau ta pabaiga suvokiama ne fizine prasme, o kaip tam tikros civilizacijos pabaiga. Štai artėja Kalijugos periodas, kada tiek daug kaitos, taip smarkiai nuvertinami visi principai – autoriteto, dorovės, estetikos, jog neišvengiamai artėja katastrofa. Po jos vėl pradės reikštis naujos civilizacijos, naujų vertybių daigai.

ML. *Kai sakote nuvertinami senieji principai, tai gal pamirštame priežastį – kodėl nuvertinami. Todėl, kad išsisėmė, atgyveno ir natūraliai turi užleisti vietą naujiems principams: naujai dorovei, estetikai, žmonių tarpusavyo santykiams ir panašiai. Ar ne šį laikotarpį dabar išgyvename?*

R. Grigas. Blogiausia, kad įsivyravo materializmas. Civilizacija, grindžiama materializmu, neturi perspektyvos. Ji neišvengiamai susinaikina, nes visas pasaulis pavertamas vartojimo preke. Taip pat teisė, dorovė, žmonių įsitikinimai – visa tai virsta preke. Tokia civilizacija neturi išlikimo perspektyvos – judama link savižudybės.

Astrofizikas Vytautas Straizys vieną sykį Lietuvos mokslų akademijos nariams skaitė paskaitą ir įsismaginęs pasakė, kad jam, girdi, yra tekę dirbti vienoje komisijoje, apie kurią nė jo žmona nežinojo. Mat tarp pasaulio astrofizikų sklendo ir tokios hipotezės, jog mūsų Žemė esanti įvairių kosmose vykstančių eksperimentų poligonas. Bet nereikėtų galvoti, kad turi būti tiesioginiai kontaktai su kitomis Visatoje esančiomis gyvybės formomis. Žemės civilizacija gali būti veikiamą ir be tiesioginių kontaktų.

Kalbama apie tai, jog „Žemės eksperimentas“ esąs nenusisekęs ir paliktas savieigai. Galimas dalykas, esame uždaryto poligono gyventojai, palikti nurykimui. Esama ir trečio scenarijaus, kurio čia tiesiog neminėsiu.

Kas paneigs, jog ši fantastika neturi realaus pagrindo? Toje paskaitoje buvo kalbama ir apie tai, jog mūsų Žemė, skriedama kosmose, praranda savąją aurą. Paskui Žemę slenka žydras atmosferos šleifas, kuris mažėja. Aišku, kodėl šitaip vyksta: planktono vandenyne nuose mažėja, didžiausi planetos miškai iškirsti, todėl mažėja deguonies procentas.

Kalbėta ir apie tai, jog pati Žemė galinti būti savotiška kosminės gyvybės forma. Kaip visomis šiomis sąlygomis būtų galima rasti protinų sprendimus? Deja, geriausiu atveju galėtume tik konstatuoti esamą padėtį.

ML. *Nesitenkindami globalizacijos problemomis, su prof. R. Grigum jau pradėjome naują kosmogonijos temą, tokią nenutremptą Mokslo Lietuvos puslapiuose. Bet šiandien mums gal pirmiausia reikėtų doroti mūsų tautos ir valstybės problemas. Kitaip tariant, parenti savojo sodo žemę. Ir kad tas sodas nevirstu tik daržu. Bet ateičiai tikrai yra apie ką pagalvoti. Taip pat ir apie naujas temas Mokslo Lietuvai. Už tai ačiū profesoriams. Jiems maža 10 400 m aukščio virš žemės, kur skrenda mūsų Boeing'as, nes mintis linkusi kilti dar aukščiau.*

Kalbėjosi ir parengė Gediminas Zemlickas

Atstatant Valdovų rūmus nedera skubėti (1)

Napoleono Kitkausko pranešimo apie Valdovų rūmų atstatymą tarp kitų Simpoziumo dalyvių klausosi (iš dešinės) Lietuvos istorijos instituto direktorius habil. dr. Alvydas Nikžentaitis ir Socialinių tyrimų instituto direktorius prof. Arvydas Matulionis

Atkelta iš 4 p.

Kai nebelieka idealų

Ar ne keista, kad net dalis inteligentijos, tautos proto ir sąžinės, dažnai nesuvokia tikrosios tų rūmų vertės. Kaip pirkliai merkantiliškai skaičiuoja, kiek tai kainuos, ar apsimoka atstatinėti. Ar gi čia esmė? Tarsi nebūtų jokių idealų, o valstybingumo simboliai jau nieko neberekštų. Net iš kai kurių istorikų ir architektų, kuriems pirmiems rūmų atstatymo idėja turėtų rūpėti, galima buvo išgirsti labai keistų samprotavimų. Ką apie visa tai manote?

Pokario metais Lietuvoje aukštosios mokyklos parengė ar ne 3 tūkstančius architektų, ir mažai kas iš jų buvo mokęsi Lietuvos istorijos. Daugelis įsivaizduoja esą vien kūrėjai, be to, kupini didelių ambicijų.

Štai mano geri pažįstami Amerikos lietuviai Mindaugo karūnavimo jubiliejaus proga atvyks į Lietuvą, dalyvaus įvairiuose renginiuose. Kai jie grįš į JAV, visa ten esanti giminė žada suvažiuoti į vieną vietą. Įprasta, kad giminės susirenka kai kas miršta, tuokiasi ar į krikštynas. Šį kartą suvažiuos virš 30 žmonių iš Kalifornijos ir kitur, ta proga užsakys iškepti paršą ir keletą dienų bendraus, minės Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo šventę.

O Lietuvoje, anot jų, visos giminės šitaip sukviesti niekaip nepavyktų, nes visi gerokai susipriešinę. Todėl norint susitikti, giminaičius reikia suskirstyti į grupes, kviestis juos atskirai.

Panašiai yra ir su Valdovų rūmais. Visuomenė suskilusi, užguiti žmonės nebeturi bendrumo jausmo, neliko bendruomeniškumo. Žmonės vieni kitais nepasitiki, o tarp giminų labai daug lemia ir asmeniniai santykiai.

Interjero darbai – tai nauji išbandymai

Ko gero, didelių diskusijų spaudoje ir visuomenėje sukels rūmų interjero atkūrimo darbai? Ką apie tai galvojate?

Šis klausimas kol kas nėra labiau ryškinamas, bet jo apeiti nepavyks. Aišku, teks atsižvelgti į kaimynų, ypač Lenkijos, restauratorių patirtį. Kalbant apie interjerus, pasakytina, kad turime radę didžiulius koklių rinkinius, kokių neturėjo lenkai net restauruodami Vavelį. Vavelis stovi ant kalno. Kokia graži bebūtų krosnis, tačiau po kokių 20–25 metų joje viskas perdega ir tenka ardyti, statyti iš naujo. Iš Vavelio tos senos krosnių liekanos nežinia kur buvo vežamos ir išpilamos, todėl ir liekanų dar nepavyko rasti.

Vilniuje šalia Valdovų rūmų buvo žema vieta, netoliese tekėjo Vilnia, todėl stengtasi paaukštinti aplinkinį terena. Atgyvenusiu krosnių liekanas ir pylė šalia rūmų. Užteko mums pajudinti kai kuriuos žemės sluoksnius, ir atsivėrė tokie XV a. pab. – XVI a. koklių liekanų rinkiniai, kad galime nesunkiai atkurti kelių istorinių laikotarpių rūmų krosnis. Net analogijų ieškoti nereikia. Koklių ornamentai, spalviniai sprendimai – visa tai turime.

Tačiau turėti pavyzdžius ir pagal juos atkurti – tai du, matyt, skirtingi dalykai. Ar bus sugėbta pagaminti norimus koklius, pasiekti reikiamą kokybę ir nelabai nutolti nuo originalo?

Žinome ir koklių gamybos, ir tų krosnių statybos principus, apie koklių gamybą taip pat yra literatūros. Radome kvadratinį ir pailgų koklių. Apatinė krosnių dalis dažniausiai būna kvadratinė, viršutinė – apvalaus ar daugiakampio skersmens. Dabartinės koklių gamybos galimybės tokios, kad per daug nesijaudindamas galu pasakyti, jog bus padaryta visa kaip reikiant.

O Lenkijoje, minėjau, tiek Renesanso epochos koklių liekanų, kokias turime mes, nepavyko rasti. Nebent pavieniai egzemplioriai rasti muziejų ekspozicijoms, bet ne masiškai.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pasaulio lietuvių XII mokslo ir kūrybos Simpoziumo, vykusio 2003 m. gegužės 21–25 d. Lemonte, JAV, išvados

XII mokslo ir kūrybos simpoziumo tarybos Lietuvos ir išeivijos atstovai, sėkmingai surengę 2003 m. gegužės 21–25 d. simpoziumą, konstatuoja, kad MKS:

1. Atlieka didžiulį vaidmenį bendram darbui vienijant Lietuvos ir išeivijos mokslines pajėgas.
2. Prisideda užmezgant naujus ryšius, juos plėtojant ir dalijantis žiniomis.
3. Skatina tautinės savimonės ugdymą bei Lietuvos mokslo ir kultūros puoselėjimą pasaulyje.
4. Padeda garsinti Lietuvos mokslo ir kultūros pasiekimus, istorinį paveldą bei visuomeninius reikalus.
5. Pateikia Lietuvos mokslininkams, politikams, visuomenininkams, sociologams ir kitiems mokslui bei kultūros darbuotojams nešališką nuomonę apie Lietuvoje atliekamų mokslinių darbų kokybę, problemų sprendimus, mokslo ir politikos organizavimą.
6. Sudaro galimybę drauge aptarti ir spręsti įvairius klausimus, pavyzdžiui, protų nutekėjimo, globalizacijos judrumo, reikiamų žinių ir patirties įgijimo, energetikos, aplinkos apsaugos, medicininio aptarnavimo organizavimo ir kitus reikalus informacinių technologijų ir automatizuoto žinių perdavimo srityse.
7. Skatina neatidėliojant spręsti protų nutekėjimo problemą bei sudaryti glaudaus mokslinio ir kultūrinio bendradarbiavimo sąlygas užmezgant ryšius su užsienyje gyvenančiais lietuviais mokslininkais bei kultūros darbuotojais.
8. Skatina neatidėliojant įgyvendinti Lietuvoje informacinės visuomenės nuostatas; tai valstybės pareiga įsijungiant į Vakarų pasaulio bendriją, taip pat lygiagrečiai ugdat tautinį sąmoningumą ir puoselėjant tautines vertybes.
9. Skatina stiprinti Lietuvos ryšius su dabar naujai pasipildančia išeivija ir jos organizacijomis. Šių ryšių stiprinimas aktyviai padeda remti Lietuvos valstybės politiką bei kelti jos prestižą pasaulyje.
10. Skatina Lietuvos Respublikos Vyriausybę bei Seimą aktyviai remti lietuvių išeivijoje kultūrinę, švietėjišką paramą bei padėti sėkmingai spręsti sielovados klausimus išeivijos lietuviškose parapijose.
11. Skatina Lietuvos Respublikos Vyriausybę steigti prie Užsienio reikalų ministerijos nepriklausomą instituciją, spręsti išeivijos lietuvių reikalus ir plėtoti ryšius; skatinti „protų sugrįžimą“ į Lietuvą, šalinti kliūtis sugrįžti į Lietuvą dirbti mokslinį darbą, padėti Lietuvos universitetams įtraukti užsienyje dirbančius į Lietuvos mokslinį gyvenimą ir puoselėti užsienyje dirbančiųjų išpareigojimą Lietuvai; ji turėtų savo biudžetą einamiems reikalams ir programoms remti.

Mokslo ir Kūrybos simpoziumo taryba:

1. Dėkoja Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir jos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Seimui ir Seimo-JAV LB atstovų komisijai už Simpoziumui suteiktą paramą ir dėmesį tiek mokslinėje, tiek politinėje plotmėje.
2. Dėkoja JAV LB krašto valdybai, JAV lietuvių žiniasklaidai bei kitoms organizacijoms už paramą ir dėmesį rengiant šį Simpoziumą.
3. Labai teigiamai vertina Lietuvos užsienio politikos laimėjimus bei prie šios misijos aktyviai prisidėjusią lietuvių išeiviją, siekiant integruotis į Europos Sąjungą bei NATO. Suvokia, kad eurointegracija teikia ne tik viltinę perspektyvą siekiant gerovės, bet ir istorinę galimybę tautai tapti modernia. Priėjo išvadą, kad Lietuvos integracijos Europos Sąjungoje sėkmę gali garantuoti tik glaudi valstybės administracijos ir jos gyventojų (tarp jų ir išeivijos) sąveika, įveikiant tarp jų istoriškai bei politiškai susiformavusį atotrūkį. Tolimesnes valstybės mokslo plėtros galimybes sieja su bendra Europos ir pasaulio mokslo erdve. Glaudus bendradarbiavimas su lietuviiais mokslininkais užsienyje yra svarbus dar neišnaudotas tarptautinių mokslinių ryšių plėtros šaltinis.
4. Siūlo pagrįsti Lietuvos užsienio ir vidaus politiką valstybės ir tautos kultūrinio bei politinio integralumo ir vienovės principu.
5. Mano, kad pasaulyje įsigalinti globalizacija kelia labai sunkius uždavinius tautiniam švietimui ir jaunimo auklėjimui. Lietuvos mokslo ir švietimo sistemoje stiprintinas tautinės savimonės auklėjimas, kad kosmopolitizmas neišstumtų tautinių vertybių.
6. Skatina Lietuvos Respublikos Vyriausybę remti Mažosios Lietuvos gyventojų švietimą ir teikti jiems kultūrinę paramą.
7. Pagiria Lietuvos kariuomenės pastangas tobulinti krašto gynybą pasirėngimą valstybės gynybai tautinės savivokos, žmogiškumo ir technologijos aspektais.
8. Pripažįsta, kad nepaisant sunkių finansinių sąlygų, šalies mokslininkai plėtoja tarptautinius ryšius ir vis daugiau darbų publikuoja tarptautiniuose mokslo leidiniuose. Keliami žinių ekonomikos kūrimo uždaviniai reikalauja ne tik gerinti biudžetinių valstybės mokslo finansavimą, bet ir daug ryžtingiau plėtoti konkursinį jo paskirstymą.
9. Pastebi, kad labai trūksta žmonių motyvacijos investuoti į mokslą ar užsakyti tyrimus mokslo ir studijų institucijose. Lietuvos institucijos turėtų iširti tokio pasyvumo priežastis.
10. Siūlo daugiau dėmesio skirti mokslo žinių sklaidai visuomenėje, kad įgyvendinami žinių visuomenės siekiai būtų visuotinai suprantami ir priimtini.
11. Rekomenduoja decentralizuoti aplinkosaugos sprendimų priėmimo sistemą Lietuvoje, panaudojant universitetų bei kitų institucijų mokslininkų tyrimų rezultatus ir jų patirtį. Skatina plėsti nepriklausomų aplinkosauginių akredituotų laboratorijų tinklą, kurios pamažu galėtų perimti kai kurias valstybinės stebėsenos (monitoringo) funkcijas.
12. Nutaria tęsti MKS renginius ir 2005 metais Simpoziumą surengti Lietuvoje, o 2008 metais – išeivijoje.

Atkelta iš 1 p.

O skautija buvo toks judėjimas, kuris tarpukario Lietuvos ir kitų šalių jaunimą pratino, pasakysiu paprastai, prie padoraus gyvenimo, padorių sampratų. Taip teigdama visai nebijau būti senamadiška. Tarnauti Dievui ir Tėvynei – šis skautijos lozungas labai plačiai nusako skautijos tikslą.

Tarnaudami Dievui ir Tėvynei skautai neatsiribojo nuo žmogaus. Priešingai, stengėsi pirmiausia padėti esančiam greta, artimam savo.

Be abejo. Prieš keletą metų susivokėme, kad skautijos judėjimą Lietuvoje atspindinti medžiaga nėra tikslingai renkama. Todėl šią spragą pildome savo muziejuje. Dabar fonduose turime didžiąją dalį skautijos atributikos, dokumentų, susijusių su šiuo judėjimu. Turime tikriausiai vienintelį Lietuvoje tokį unikalų skautijos eksponatų rinkinį.

Čikagoje, XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo metu, Pasaulio lietuvių centre Lemonte teko lankytis Skautijos muziejuje. Ten yra išpūdingų eksponatų.

Visai įmanoma, kad ten yra ir daugiau medžiagos, nes daug tarpukario Lietuvos skautų emigravo. Tačiau kai kurios relikvijos grįžta į Lietuvą. Štai kad ir dr. Algirdo Končiaus gražus mostas – perduoti mūsų muziejui Lietuvos skautų sąjungos vėliavą. Neabejoju, kad šis ir kiti skautijos judėjimą Lietuvoje atspindintys eksponatai ras deramą vietą tarp kitų eksponatų. Tai vis Lietuvos istoriją liudijanti medžiaga.

Žinau, kad esate sukaupe daug vertingos medžiagos, kuri siejasi ir su profesoriaus Igno Končiaus etnografinė veikla.

Taip, būtent. Igną Končių mes žinojome kaip tarpukario Lietuvos Vytauto Didžiojo universiteto pro-

Epochos kalba asmenybių lūpomis

ir tyrinėjimui I. Končiaus surinkti duomenys ir šiandien lieka labai vertingi. Reikia pasakyti, kad kiti regionai, išskyrus Žemaitiją, tokio tyrinėtojo ir neturėjo. Pirmą tomą naujoje leidinių serijoje *Iš Lietuvos nacionalinio muziejaus archyvo skyrems* profesorius atsiminimams.

Štai kas yra asmenybė – moksle ir kultūroje. Ypač kai tas griežtųjų mokslų atstovas dar yra ir humanitarinės dvasios kaip Ignas Končius.

Su prof. Igno Končiaus asmenybe pirmą kartą susidūriau tada, kai baigusi universitetą pradėjau dirbti muziejuje. Kaip jauna tinginė muziejininkė labai mėgau keliauti – kad tik nereikėtų sėdėti darbo vietoje. Ieškodavau lituanikos. 1974 m. aptikau labai įdomų fondą Leningrade (dabar Sankt Peterburgas), tuometiniame TSRS tautų muziejuje, (dabar – Rusijos valstybinis etnografijos muziejus). Ten XIX a. pab. – XX a. pradžios rusų mokslininkų sukauptas didelis lituanistikos fondas. Mane labai nustebino atrasti prof. Igno Končiaus, tada dar tik studento, fotonegatyvai. Kartu su Peterburgo universiteto prof. Eduardu Volteriu jis keliavo po Žemaitiją ir Prūsiją dar iki Pirmojo pasaulinio karo. Tai labai įdomi ir vertinga medžiaga, bei pirmoji mano pažintis su profesoriumi.

Lietuvos nacionaliniame muziejuje mes taip pat turime prof. I. Končiaus darytų negatyvų, bet tai vėlesni darbai, kai I. Končius jau būdamas VDU profesoriumi tarpukaryje fiksavo Žemaitijos kultūrinį paveldą. Ekspedicijų su E. Volteriu medžiaga nėra žinoma. Manau, jog

Vilniaus senamiesčio karūna

mums pavyks šią medžiagą eksponuoti muziejuje, taip pat publikuoti ir taip įtraukti į lietuviškos kultūros apyvertą.

Kada numatote surengti tokią parodą?

Esame aptarę parodas 2004 metams. Ekspонатus joms sieksime atsivežti iš Rusijos valstybinio etnografijos muziejaus. Šiomet Mindaugo krikšto ir karūnavimo jubiliejiniiais metais pradedame seriją parodų – *Lituanistika Rusijos muziejuose*.

Ar lengvai pavyko susitarti, kad tie eksponatai būtų atgabenti į Lietu-

vą? Kaip sekasi tokias parodas organizuoti?

Kiekvienas darbas reikalauja pastangų, o lituanikos paieškoms reikia ypač daug laiko. Šiuo atveju mus šiek tiek stabdo finansiniai barjerai, nes didelės eksponatų draudimo išlaidos. Šiomet mums tokią parodą surengti kiek paprasčiau, nes Lietuvos Vyriausybė ją įtraukė į Mindaugo karūnavimo 750 metų jubiliejaus renginių planą. Liepos 4 dieną atidarysime ekspoziciją *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė – Rusija XIV–XVIII amžiuje*. Eksponuosime lituaniką iš Rusijos muziejų saugyklų.

Mūsų muziejaus lankytojams parodysime istorines relikvijas, kurių, deja, Lietuvoje neturime. Pavyzdžiui, Lietuvos didžiųjų kunigaikščių – Algirdo, Vytauto, Jogailos, Maskvos Didžiosios kunigaikštienės Sofijos Vytautaitės pasirašytos sutartys, raštai. Iš Maskvos Ginklų rūmų (*Oružeinaja palata*) bus atvežta Lietuvos pasiuntinybių dovanų.

Kodėl būtent tokio pobūdžio eksponatus pasirinkote jubiliejaus parodai?

Todėl, kad tai ankstyviausios mūsų tarpvalstybinės sutartys, daiktai, bylojantys apie valstybingumą. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės pasiuntinybė vežė dovanas atskirai. Ant vienos dovanos net parašyta: *Nuo Lietuvos karaliaus*.

Nors karalius Lenkijos, o Lietu-

vos – didysis kunigaikštis, bet ant dovanos tikrai unikalūs užrašas. Jis rodo, kad Lietuvos valstybė buvo suvokiama kaip atskiras politinis vienetas. Kai kas noriai šiuos dalykus pamiršta.

Noriu tikėti, kad tai bus tik pradžia didelio mūsų naujų parodų ciklo... Kaip matote, nuo prof. Igno Končiaus asmenybės gerokai nutolome.

Viskas susiję.

Iš tikrųjų susiję. Ypač žaviuosi tuo, kad I. Končius, dar būdamas studentas, suvokė kultūros paveldo fiksavimo svarbą ir labai nusipelnė dirbdamas šį darbą. Šviesaus būta žmogaus.

Ir tai buvo 1911–1912 m., t. y. prieš 90 metų.

Įdomu, kad daugelis Peterburge tuo metu studijavusių studentų ėmėsi tokios veiklos. Visais laikais yra žmonių, kurie suvokia panašių darbų svarbą. Bet visada bus ir tokių, kuriems viso to nereikia.

Vienas iš tokių, kuriems tai svarbu, yra ir prof. Igno Končiaus vyriausias sūnus Algirdas. Tai labai išsilavinęs ir plataus akiračio žmogus, tikras tarpukario inteligentas žemaitis. Tuo ir išskirtinis. Tai žmogus – epocha. Ir tai didžiulių ir permainingų istorijos lūžių laiku. Mane Algirdo Končiaus asmenybė žavi savo netiesmukiškumu. Kartu jis turi labai aiškų požiūrį į visus gyvenimo reiškinius. Tik stebiuosi, kaip tokį skvarbų ir aiškų požiūrį šis žmogus sugebėjo išsaugoti per visą gyvenimą. Juk tą požiūrį formuoja ir aplinka, kuri buvo nepaprastai sudėtinga. Tokiomis aplinkybėmis, kurias teko išgyventi A. Končiui, nepalūžti, išlikti tikru inteligentu gražiausia šio žodžio prasme – tai stebėtinai dalykas.

Žmogus – grynuolis, žmogus – epocha. Tuo mums įdomus ir brangus.

Toks žemaičių inteligentas galėtų būti pavyzdys bet kuriam lietuviui inteligentui. Ar ne taip?

Visiškai sutinku, nors turėdamas žmoną žemaitę, turėčiau gerai pagalvoti prieš pritardamas. Dėkoju, ponai Birute, už šį pokalbį, sveikinu su Valstybės diena ir Mokslo Lietuvos skaitytojų vardu linkiu parengti dar daug ir puikių parodų Lietuvos mokslo ir kultūros labui.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos nacionaliniame muziejuje pristatant prof. Igno Končiaus knygą. Mano eitis kelias: muziejaus darbuotoja Rita Eirošiuūtė, Algirdas Končius, Albinas Kenra, Birutė Kulnytė, prof. Albertas Gurskas ir Gintaras Končius

fesorių, tačiau muziejuje pirmiausia vertiname kaip paveldo fiksuoja, kuris sugebėjo parengti stebėtiną Žemaitijos kryžių ir koplytėlių statistiką. Dabar mes kalbame apie Lietuvos kryždirbystę, kaip išskirtinę Lietuvos kultūros paveldo dalį, kurią proteguoja ir UNESCO kaip vertingą visai pasaulio kultūrai. O prof. I. Končius, būdamas tikslųjų mokslų atstovu, sugebėjo parengti tikslią to paveldo statistiką savo gimtojoje Žemaitijoje tuo metu, kai tie dalykai nelabai kam rūpėjo.

Bent jau humanitarai nesugebėjo to padaryti. Mokslui

Lietuvos nacionalinis muziejus – mūsų istorijos ir kultūros relikvijų saugojimo vieta

Pabaiga, pradžia Nr. 12

Mokslo Lietuvos pašnekovas – Lietuvos mokslų akademijos prezidentas, Vilniaus universiteto rektorius akad. Benediktas JUODKA, kurį kalbinome po birželio 6–7 d. vykusio Baltijos šalių mokslų akademijų vadovų pasitarimo bei Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo IX konferencijos. Suprantama, kad antroje publikacijos dalyje pokalbis labiau krypo į Lietuvos mokslinio gyvenimo aktualijas.

Ko vertas medalis

Gerb. akademike, grįžkime prie Baltijos šalių mokslų akademijų atminimo medalių, kurie kas dveji metai skiriami šių trijų valstybių mokslininkams. Kokia šių medalių vertė?

Priminsiu, kas iš Lietuvos mokslininkų yra tuos medalius gavęs. Tai akad. Juras Požela, akad. Jurgis Vilemas, yra tekę gauti ir man, o šiais metais apdovanotas akad. Jonas Kubilius. Paprastai apdovanojama už mokslinį bendradarbiavimą tarp Baltijos valstybių mokslų akademijų ar mokslininkų. Štai Jurgis Vilemas keletą metų kuravo bendrą Baltijos šalių programą energetikai. Didžiausias krūvis teko Lietuvos energetikos instituto mokslininkams ir pačiam direktoriui J. Vilemui.

J. Požela apskritai buvo Baltijos šalių mokslų akademijų bendradarbiavimo pionierius. Matematiko J. Kubiliaus, ilgamečio Vilniaus universiteto rektoriaus, mokslinių nuopelnų nėra reikalo net komentuoti. Tikimybinės skaičių teorijos kūrėjas sukurta mokslinė mokykla byloja pati už save. Taigi, man regis, iš Lietuvos visi gana verti to apdovanojimo žmonės. Nors kiekvienas gali vertinti ir pagal savo išmanymą.

Tad gal mūsų mokslininkai – visai ne mokslininkai?

BNS agentūroje susitikime su žurnalais Žinių ekonomikos forumo Mokslo ir studijų komiteto pirmininkas prof. Arvydas Janulaitis teigė, kas tik maždaug 20–30 proc. Lietuvos mokslininkų atitinka tarptautinius tyrėjų kriterijus. Ką Jūs į tai atsakytumėte?

Nežinau, gal prof. A. Janulaitis atliko kokius nors specialius tyrimus? Kodėl 20–30 proc., o ne 10 ar 15? Aš apie tokius tyrimus nieko negirdėjau. Ir, pagaliau, ką reiškia tie „tarptautiniai kriterijai“? Paprastai visi tie kriterijai, apie kuriuos kalba prof. A. Janulaitis, yra teisingi. Juk sunku nuneigti, kad mokslo žmonės, kurie spausdina straipsnius visuotinai pripažintuose tarptautiniuose žurnaluose, atitinkančius aukščiausius mokslininkų reikalavimus, verti didžiausios pagarbos. Ar taikyti šiuos ganėtinai sudėtingus reikalavimus visiems Lietuvos mokslininkams? Reikėtų. Jei taip, tai išties gal pusės savo mokslininkų neatestuotume, tik iš kur gautume kvalifikuotų kandidatų neatestuotųjų vietoms užimti? Išeitų, kad štai universitetuose ir mokslo institutuose dirbantys tu tarptautinių reikalavimų neatitinka, o kažkur tūno žmonės, kurie tuos pačius kriterijus atitinka. Aš tokių slapčių šaltinių nežinau.

Tačiau žinau, kad mes Vilniaus universitete bent kartą per metus skelbiame atvirus konkursus katedros vedėjų, profesorių, docentų ir kitoms pareigoms užimti. Visa informacija pateikta Vilniaus universiteto internetiniame tinklalapyje. Tačiau kažkodėl užsienyje dirbantys mūsų jauni mokslininkai į tuos konkursus nesiveržia, savo kandidatūrų katedrų vedėjų vietoms ir kitoms pareigoms užimti teikti neskuba.

VADOVAVO MOKSLŲ AKADEMIJAI JAI SUNKIAUSIU METU (2)

Kodėl nepatenkintas užsienyje dirbantį mūsų jaunimas

Tačiau kodėl tada užsienyje studijuojantis ar besitobuliantis Lietuvos mokslininkas nepatenkintas konkursų organizavimo tvarka mūsų universitetuose?

Aš taip pat girdžiu keistus dalykus iš kolegų, dalyvavusių XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje. Ten dalyvavo nemažai Vilniaus universiteto absolventų, kurie šiuo metu dirba JAV, nebloggeriai įsikūrę. Vadinausi, visai nebloggeriai juos rengiame. Bet štai tie mūsų absolventai, dabar dirbantys JAV, skundėsi, kad mes čia, Vilniaus universitete, neįsileidžiame naujų jėgų. Specialiai patikrinau, kiek šiais metais buvo paraiškų iš užsienio į mūsų universiteto konkursines darbo vietas. Pasirodė, nė vieno pareiškimo iš užsienio nebuvo paduota. Tarp jų nemažiau ir tų pavardžių, kurie dabar skundžiasi, kad neįsileidžiame jų į vadovaujančias pareigas. Ką tai

luose. Kita vertus, nesiūlyčiau pervertinti būtent tuos žurnalus, kurie patenka į vadinamuosius ISI sąrašus. Į juos patenka ir labai daug rusiškų žurnalų. Štai kad ir mano – biochemijos srities – žurnalas *Биохимия*, kurio citavimo indeksas gana žemas – 0,4. Panašiai *Молекулярная биология*, *Биоорганическая химия*, *Биологические мембраны*. *Українській біохімічній журналі* taip pat yra ISI sąrašuose. Rasime ir baltarusiškų mokslo žurnalų, kelis lenkų žurnalus. Taigi labai fetišiuojant ISI žurnalus, galima straipsnius siųsti į Rusijos ir Ukrainos žurnalus ir tuos reikalingus balus pavyks surinkti. Taigi ISI nelygu ISI.

Kalambūras. Prisigyvenome. Bėgome į Vakarus, atbėgsime į Rytus.

Pavyzdžiui, žurnalo *CELL* citavimo indeksas yra keliasdešimt, o minėto Ukrainos biochemijos žurnalo gal koks 0,3 ar 0,4. Gal nėra blogai tose valstybėse spausdintis. Esu už tai, kad aukščiau vertintume tuos žurnalus, kurių straips-

tenka dešimties ar kiek daugiau žurnalų, tai neįmanoma reikia dešimteriopai daugiau?

Kas sutrukdė skelbti rinkimus

Mūsų pokalbio pirmosios dalies pradžioje Jūs lyg ir apgailestavote, kad štai Vilniuje vykęs trijų Baltijos šalių mokslų akademijų vadovų pasitarimas ir šių šalių intelektualinio bendradarbiavimo IX konferencija sutrukdė Jums gerokai anksčiau atsakyti Lietuvos MA prezidento pareigų ir paskelbti naujus rinkimus. Kita vertus, mi nėti renginiai gražiai vainikuoja Jūsų 11 metų vadovavimo Akademijai laikotarpį.

Aš tik tiek galiu pasakyti, kad atsištatydinimo pareiškimą iš prezidento pareigų Lietuvos MA prezidiumui pateikiau dar prieš Naujuosius metus, kai buvau išrinktas Vilniaus universiteto rektoriumi. Tačiau buvo metų pabaiga, o Mokslų akademijos prezidentas turi atsiskaityti už savo darbo metus: padaryti ataskaitinį pranešimą, išleisti knyge-

Beveik dvylika metų Lietuvos mokslo akademijai „dirgavo“ akad. Benediktas Juodka

reiškia? Jeigu konkursai atviri, bet niekas iš užsienio nepageidauja juose dalyvauti, tai tenka rinktis iš senų. Ką dar būtų galima mums pasiūlyti?

Skelbiate informaciją apie konkursus dienraščiuose, bet ne Mokslo Lietuvoje, kuri juk šiems tikslams ir buvo kuriama – kad mokslo bendruomenė turėtų operatyviausią ir plačiausią mokslo bei studijų srities informaciją. Tačiau kai kurie universitetai noriau skelbia informaciją savo laikraščiuose, negu Lietuvos mokslininkų savaitraštyje.

Bet mes turime savo laikraštį *Universitas vilnensis* bei internetinį puslapį. Informacija atvira, bet mes iš tikrųjų ne labai turime iš ko rinktis į konkursuose skelbiamas pareigybes. Žinoma, rinktumės geriausius, jeigu tik tokias galimybes turėtume.

Visada laukiame, kad į konkursines vietas būtų daugiau paraiškų. Universitete dirba atestacinės komisijos – fakultetuose ir centrinės, o vertinimo kriterijai – mokslinės publikacijos. Konkurso dalyviams reikia surinkti atitinkamą balų skaičių. Pretendentai pildo kelių puslapių anketą, kurioje pateikiama informacija apie mokslines publikacijas, vadovavimų doktorantams, parašytus vadovėlius ir panašiai. Laimi surinkęs daugiausia balų. Tik kažkodėl niekas nepuola į tuos konkursus, gal mūsų katedrų vedėjų ir kitos pareigybės tų jaunų užsienyje dirbančių mūsų mokslininkų nemasina. Ar to priežastis nėra labai maži dėstytojų atlyginimai ir neadekvačios mūsų universitetuose darbo sąlygos?

ISI nelygu ISI

Aš labai vertinu Lietuvos mokslininkus, kurie skelbia savo mokslo rezultatus geriausiuose pasaulio mokslo žurna-

nius vertina tarptautiniai ekspertai, kurie turi tarptautinį pripažinimą.

Kas vis dar trukdo lietuviškiems žurnalams patekti į ISI žurnalų sąrašus?

Yra užburtas ratas. Norint patekti, reikia geros kokybės – mokslinio lygio. Štai kad ir Lietuvos fizikos arba matematikos žurnalai. Geri, ganėtinai aukšto lygio moksliniai žurnalai, matematikos žurnalas verčiamas į anglų kalbą. Tačiau jeigu tuose žurnaluose skelbiama straipsniai Lietuvoje vertinami prastai, tai kas juose spausdins savo straipsnius? Bent jau geriausi mokslininkai nesispausdins. Tai kaip tų žurnalų lygį pakelsime? O nepakelė nepateksime į ISI sąrašus. Kitas reikalavimas – žurnalų spausdinimo reguliarumas. Atrodo koks paprastas reikalavimas, tačiau dėl nereguliaraus finansavimo ir jį išpildyti sunku.

Tai ką siūlote daryti?

Pirmiausia per daug vadinamų Lietuvos prestižinių, t. y. valstybės finansuojamų žurnalų – per 70. Tai nesąmonė. Estijoje ir Latvijoje tokių žurnalų tėra 10 ir 13. Ir viskas. O Lietuvoje – net 120. Labai turtinga valstybė turėtų būti, kad galėtų mokslininkų kiekį išlaikyti. Taip išbarskite ne tik pinigais, bet ir jėgais, o reiskia ir kokybę.

Kiek atsimenu, kai kuriose Lietuvos MA sesijose dėl tų žurnalų buvo nemažai diskutuota. Ir ką pavyko pasiekti?

Paskutinį postūmį rekomenduojant leisti žurnalus teikia Lietuvos mokslo taryba, o ji niekaip nesiima ryžtingesnio žingsnio. Vos pradėdama svarstyti, siūlyti mažinti tų žurnalų kiekį, kai tais žurnalais suinteresuoti asmenys pradeda rašyti laiškus, prašymus, užsuka pasiutusią veiklą. Bet vieną kartą vis dėlto reikia apsispręsti. Jeigu kaimynams latviams ir estams už-

le. Gal tą būtų galėjęs padaryti ir naujas prezidentas, bet juk jis už ataskaitinius metus nevadovavo Akademijai.

Taigi Mokslų akademijos prezidiumas manęs paprašė tą darbą padaryti. Paskui artėjo iš anksto birželio pradžiai numatytas trijų Baltijos šalių mokslų akademijų vadovų pasitarimas bei Intelektualinio bendradarbiavimo IX konferencija, kurią teko rengti ir jai vadovauti.

Tai iš tiesų paskutiniai dideli renginiai, kuriems vadovavau kaip Lietuvos MA prezidentas. Renginiai pavyko, ir aš ramiai sąžine dabar galiu užleisti vietą savo pasekėjui. Tiesa, mano kadencija dar galėtų tęstis dvejus metus.

Kaip gelbėta Akademija

Kaip vertinate Lietuvos MA prezidento kėdėje praleistus metus? Kas per tą laiką svarbiausia įvyko Akademijos veikloje?

Man tai buvo didžiulio patyrimo metai. Po 1991 m., kai buvo priimtas LR mokslo ir studijų įstatymas, Lietuvos MA buvo tarsi pakibus ore. Buvo visai neaiškus Akademijos statusas, vadinas, ir likimas. Tai buvo sunkiausias Mokslų akademijos gyvavimo metas. Tuo metu Vilniaus universitete buvau mokslo reikalų prorektorius. Lietuvos MA prezidiumo nariai manęs paprašė balotiruotis į Mokslų akademijos prezidentus, nes Akademija buvo kritinėje padėtyje.

Ligi tol nebuvau dirbęs Mokslų akademijos sistemoje, nes ir nariu korespondentu, o 1990 m. tikruoju nariu buvau išrinktas, kai dirbau Vilniaus universiteto katedros vedėju.

Tada susitikau su dviem Vilniaus universiteto rektorais – buvusiu Jonu Kubiliumi ir esamu Rolandu Poviloniu, klausdamas patarimo. Abu prita-

re, kad turiu balotiruotis į Mokslų akademijos prezidentus ir, jei būsiu išrinktas, mėginti ją gelbėti. Juk normalios civilizuotos valstybės turi savo mokslų akademijas, vienokias ar kitokias.

Taigi šiandien mano vaidmenį galima įvairiai vertinti, tačiau rasti Mokslų akademijos naujas ir kitokias, negu ankstesniais metais, funkcijas nepriklausomoje valstybėje nebuvo taip jau paprasta. Ir tai parodė Mokslų akademijos statuto tvirtinimo peripetijos Seime. Kai 1992 m. buvau išrinktas Lietuvos MA prezidentu, parengėme naują Akademijos statuto projektą, kurį 1993 m. tvirtinant Seime balsai pasiskirstė lygiai – už ir prieš. Šitai buvo politizuotas šio klausimo sprendimas. Nulėmė Seimo pirmininko, tuo metu Česlovo Juršėno, balsas: Lietuvos MA statutas galais negalais vieno balso persvara buvo patvirtintas.

Taigi Č. Juršėnui galėtų tekti Akademijos gelbėtojo vardas.

Gelbėtojų buvo ir daugiau. Tuo metu Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto vadovavo dr. Gediminas Ilgūnas, labai geranoriškas žmogus. Buvo ten visokių, kurie rodė atvirą panieką Mokslų akademijai kaip, neva, „raudonai“ organizacijai... Sugrįžęs iš vieno posėdžio sumaniau pasižiūrėti, kurie čia tie „raudoni“. Paaškejo, kad pagal sudėtį visiškai vienodas procentas „raudonų“ buvo Seime, Vyriausybėje ir bet kurioje ministerijoje. Teisybė, buvo. Mokslų akademijoje narys korespondentas nuo 1972 m. buvusio Partijos istorijos instituto prie LKP CK direktorius Romas Šarmaitis – ką padarysi. Tokie laikai buvo. Kitose institucijose ir organizacijose buvo lygiai taip pat.

Ko tik nebuvo mūsų Akademijos gyvenime. Prisimenu 13 profesorių raštą Seimui ir Vyriausybei, siūlyta Mokslų akademiją uždaryti, nes „raudona“. Po poros metų iš tų 13 pasirašiusių keturi jau balotiravosi į tą pačią „raudoną“ Akademiją. Kur tai matyta?

Kas būdinga dabartinei Mokslų akademijos veiklai?

Pagal funkcijas radome tarpinę nišą: tarp mokslų akademijos su institutais ir tarp personalinės akademijos. Kai kam atrodo, kad jei akademijos sudėtyje veikia mokslo institutai – tai sovietinio tipo akademija. Nieko panašaus. Antai Austrijos mokslų akademijos sudėtyje veikia 18 institutų. Panašiai ir Olandijoje. Tačiau pasaulyje veikia ir klubinio pobūdžio akademijos. Kaip sakiau, mūsų Mokslų akademija užimti lyg ir tarpinę padėtį tarp minėtųjų, nes mes turime didelę biblioteką, veikia nedidelis Ekonomikos institutas ir Pasaulio laboratorijos Lietuvos skyrius, leidykla ir užsienio kalbų katedra.

Tačiau bene svarbiausios funkcijos kažkodėl nepaminėjote: Lietuvos MA yra ekspertinė mokslo institucija LR Seimui ir Vyriausybei.

Jeigu atsiverstume mūsų ataskaitas, tai įsitikintume, jog per metus atliekame šimtus įvairių ekspertizų. Išties ekspertinė funkcija Akademijos veikloje yra labai svarbi. Seimas ir ministerijos mums pateikia ekspertuoti įvairius teikiamų įstatymų projektus. Taigi mūsų Akademijos nariams tenka atlikti labai įvairaus rango ekspertines studijas. Štai LR Žemės ūkio, Švietimo ir mokslo, Ūkio ministerijos yra labai geros mūsų partnerės. Antai Ūkio ministerijai esame padėję sudaryti ilgalaikę ūkio veiklos strategiją, kartu parengėme ir išleisdome solidų veikalą.

Taigi dirbame daug svarbių darbų, kaip ir viso pasaulio mokslų akademijos. Kaip Lietuvos MA prezidento tai mano, ko gero, paskutinis interviu.

Ačiū, akademike, už skirtą laiką ir pokalbį. Ir tikėkimės, jog tai ne paskutinis Jūsų interviu Mokslo Lietuvai.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 1 p.

Jų vardas – legionas

Išties reikia didelės drąsos ir stoisumo, kad savo inauguracijos dienai nepabūgtum skaičius 13 ir dar sutampančio su penktadieniu. Algirdas Gaižutis nepabūgo, o gal gyvenimo dienų sukūryje tiesiog neatkreipė dėmesio šį sutapimą, kuris ne vienam tautiečiui galėjo pasirodyti lemtingas ar ne visai palankus. Toli į priekį matančiais patarėjais naujasis rektorius dar nespėjo apsisistatyti, nes ligi šiol daugiau pats buvo praręs kitiems patarti – turi net vieną oficialią patarėjo pareigybę. Tiesa, trumpame Algirdo Gaižučio atliktų ir tebedaromų gerų darbų sąrašė, kuris pridėtas prie kvietimo dalyvauti inauguracijos iškilnėse, jis pavadintas Lietuvos Respublikos Prezidento konsultantu nacionalinės švietimo, ugdymo, mokslo politikos klausimais. Kaip pavadinsime – konsultantu ar patarėju – ne taip ir svarbu, nes pats šis faktas puošia biografiją. Algirdas Gaižutis kuruoja šią sritį, kurią jis išmano ir nebijo atsakomybės.

Tačiau svarbiausia, jog Algirdas Gaižutis visą gyvenimą ne tik pats iš menotyros, meno istorijos bei meno filosofijos šaltinių žinias gerė bei jomis mėgavosi, kaip tikras estetas, bet ir kitiems dosniai jas dalijo. Toli gražu ne kiekvienas Lietuvos mokslo ažuolas sugebėjo parengti šimtą disertantų. O Algirdas Gaižutis sugebėjo ir tai padarė – vadovavo, oponavo, buvo disertacijų komiteto narys daugiau kaip šimtui daktarų arba habilituotų daktarų. Šiandien tai menotyros, kultūrologijos, edukologijos specialistai, patys rengiantys savo sričių

Mylėti žmogų kultūroje ir kultūrą žmoguje

Lietuvos Respublikos Prezidentas Rolandas Paksas sveikina naująjį Vilniaus pedagoginio universiteto rektorių akad. Algirdą Gaižutį

bei kryptių tyrėjus, vadovaujantys studentams. Verta įsidėmėti šį skaičių – šimtas. Algirdo Gaižučio parengti daktarai ir habilituoti daktarai sudaro jo garbės svitą, kurią pagal aplinkybes galima vadinti ir legionu. Juk tai toli gražu ne mokslo eiliniai, nes

bent kai kurie iš jų turi visas galimybes ateityje patys tapti mokslo generalais.

Baltos auros nutvieksti

Reikia pripažinti, jog Algirdo Gaižučio inauguraciją supo labai šviesi geranoriškumo aura, nors didelė klaida būtų teigti, kad Vilniaus pedagoginis universitetas būtų išsiilgęs gero rektoriaus Ligi tol universitetas turėjo. Puikų rektorių – prof. Antaną Pakerį. Tačiau balandžio 5 d. baigėsi antroji rektoriaus Antano Pakerio kadencija. Remdamasis Universiteto statutu, jo Taryba paskyrė naujo rektoriaus rinkimų datą – balandžio 26 dieną. Universiteto Senato posėdyje slapto balsavimu daugiau kaip du trečdalius balsų iš keturių pretendentų, panorėjusių dalyvauti rektoriaus rinkimuose, surinko prof. Algirdas Gaižutis.

Vilniaus pedagoginiam universitetui jis buvo geidžiama asmenybė, geriausiai atitinkanti šios Alma mater bendruomenės lūkesčius. Juos lemia daugybė veiksnių. Žinoma, kandidatas į rektorių turi atliepti tam tikroms būtinoms sąlygoms, be kurių jo galimybės būti išrinktam į šias pa-

reigas geriausiu atveju tik teorinės. Tarp tokių sąlygų paminėsime mokslines kvalifikacijas ir iš to išplaukiantį autoritetą konkrečioje mokslinių tyrimų srityje ar kryptyje. Žinoma, labai svarbu moksliniai laipsniai ir regaliai, kurios tam tikrai visuomenės ir akademinės bendruomenės daliai visada daro svarų įspūdį. Nepakenks, jeigu kandidatas į rektorių turės sukaupęs gražią lentynėlę parašytų knygų, yra kokių nors akademijų narys. Visai gerai, jei jis bus dar ir Nacionalinės mokslo premijos laureatas ar paženklintas keliais prestižiniais tarptautiniais apdovanojimais. Tai veikia kaip magija.

Visa tai pasakytina apie Algirdą Gaižutį. Bet jo sėkmę rektoriaus rinkimuose tikriausiai nulėmė ne vien moksliniai laimėjimai ar pelnyti pripažinimo ženklai. Su visu tuo bagažu kitas kritiškiau nusiteikęs vertintojas gal ir galėtų susitaikyti, bet ne pamėgti ar pamilti. Žmogiškieji santykiai – sudėtinga bendrabūvio forma ir nežinia kokie fluidai čia lemia. Kad žmogus daugeliui būtų mielas, priimtinas, mėgiamas, reikia tam tikrų žmogiškųjų sąlygų, kurios paprastai akademiniuose anketose nefiksuojamos. Tačiau jos žmogaus gyvenime turi didelę

vertę ir įtaką. Šią subtilią žmogiškųjų santykių sritį apibūdinti nėra paprasta, tačiau šalia Algirdo Gaižučio kiekvienas žmogus dažniausiai jaučiasi reikšmingas, neužgožtas šio žmogaus laipsnių ir titulų, vertas gal net kažko daugiau, nei kasdieniame gyvenime. Būtų galima pasakyti, kad profesorius spinduliuoja geranoriškumą ir žmogiškąjį gerumą – gal tai bus literatūrinis štampos? Dailininkas Gediminas Prackūnas, beje, puikios jubiliejinės Algirdui Gaižučii skirtos parodos Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje autorius, sukūręs ir menišką pakvietimą inauguracijos iškilnėms, teigia, kad mūsų aptariamam asmuo yra būdingas komplementarinis kultūros atstovas. Galbūt, bet šiuo atveju reikšmingas ir antrasis minėtos sąvokos žodis – kultūra. Net ir kiekvienas neapsisvaravęs regaliomis bei moksliniais laipsniais prie Algirdo Gaižučio ne tik gali eiti, bet tikrai bus mažų mažiausiai išklausytas, tikriausiai ir išgirstas. Todėl visiems reikalingas ir dėl to kartais pats nukenciantis. Šis žmogiškas bendravimo paprastumas iš tiesų ir yra didžiulė gyvenimiškos išminties apraiška, kurią maitina ne tik puikus išsilavinimas, gautas studijuojant Vilniaus ir Maskvos universitetuose, tobulinantis Paryžiuje. Daugybė priežastinių ryšių žmogus susijęs su savo aplinka, tėvais ir protėviais, taip pat su laikmečio siūstais išmėginimais. Laikas apie tai bent trumpai pasakyti.

Laiptai

Algirdas Gaižutis – karo ir pokario metų vaikas. Tuo daug pasakytą. Nebent dar primintume konkrečius įvykius ir žmones, su kuriais jį suvedė gyvenimas.

1945 m. motina išstremiama į Vorkutos lagerį, kiek vėliau į Norilsko lagerį – tėvas. Laimei, buvo močiutė, kuri nuo ketverių metų ir augino Algirdą. Močiutė – tai Elena Reinytė-Gaižutienė, arkivyskupo Mečislovo Reinio pusseserė. Arkivyskupą – profesorių ir diplomata, nukankino bolševikai. Vėliau Algirdą globojo ir mokslino Leokadija bei Kazimieras Meidai. Tremties neišvengė ir K. Meidus, buvo sušaudyta teta Joana, kitos tetos ir dėdės išstremti į Sibirą. Bet Algirdo aplinkoje niekada nestigo gerų ir nuoširdžių žmonių.

Būsimojo rektoriaus pirmoji Alma mater – Saldutiškio pradinė mokykla. Vėliau jam teko mokytis Utenos II vidurinėje mokykloje. Tėn klasės auklėtojas buvo pedagogas ir rašytojas Rapolas Šaltenis. Vilniaus universitete Algirdas Gaižutis studijuoja lituanistiką,

Baltarusijos Maksimo Tanko pedagoginio universiteto rektorius prof. Piotr Kucharčik kolegą Algirdą Gaižutį apdovanoja savo universiteto studentų meno kūriniais

Inauguracijos iškilnių momentas: naujajį rektorių sveikina Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorai

Abu Lietuvos mokslo akademijos viceprezidentai – A. P. Piskarskas ir A. Gaižutis – susipažino mokydamiesi Maskvos valstybiniame universitete

tačiau prabėgus keleriems metams – jis jau Maskvos valstybinio M. Lomonosovo universiteto studentas. Baigęs tęsia mokslus šio universiteto aspirantūroje, kur apsigina mokslų kandidato disertaciją *Apie meno vertybių prigimtį*.

Grįžęs į Lietuvą dėsto Vilniaus inžineriniame statybos institute (dabar Vilniaus Gedimino technikos universitetas), vadovauja Estetikos katedrai. Tobulinasi Leningrado (dabar Sankt Peterburgas) universitete, ten apgina filosofijos habilituoto daktaro disertaciją *Dvasinė kūrybinė menininko galia*. Tampa profesoriumi. Būdamas Lietuvos istorijos instituto direktoriaus pavaduotoju steigia Kultūros ir meno institutą, išrenkamas jo pirmuoju direktoriumi.

Išrenkamas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu, Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus vadovu, tikruoju Akademijos nariu. Tampa Lietuvos mokslo tarybos, jos kolegijos nariu, Humanitari-

nių mokslų ekspertų komisijos pirminku. Išrenkamas Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentu. 1993–1994 m. ir šiuo metu yra LR Prezidento patarėjas nacionaliniais švietimo, mokslo, kultūros ir religijos klausimais. 2002 m. tapo Europos Sąjungos ateities Lietuvos forumo prezidentu. 2001 m. tapo Lietuvos nacionalinės mokslo premijos laureatas, Baltijos asamblėjos mokslo premijos laureatas, už indėlį į fotomeno teoriją bei kritiką UNESCO jam suteikė garbės vardą.

Pareigos, moksliniai laipsniai ir titulai nenumarino gyvos, kūrybiškos šio žmogaus sielos, nesutrukdė jam parašyti dešimties vertingų knygų bei daugiau nei 200 mokslo, kritikos straipsnių. Būdamas kelių universitetų menotyros ir edukologijos krypties doktorantų mokslinis vadovas bei komitetų narys, habilitacijos komiteto narys, daugiau kaip šimtui asmenų talkino apsiginant disertacijas.

Nukelta į 15 p.

Lietuvos universitetų konferencijos prezidentas prof. Juozas Antanavičius suteikia A. Gaižučiuvi užtarėjo titulą

Vilniaus pedagoginio universiteto Rektoriaus akad. Algirdo Gaižučio inauguracinė kalba

2003-06-13, Vilnius

Jaučiu malonią pareigą Jums visiems padėkoti už tai, kad radote laiko pagerbti mūsų universitetą ir mane savo apsilankymu ir mums parodytu dėmesiu.

Šios išspūdingos ceremonijos proga norėčiau tarti keletą žodžių apie universiteto bendruomenę, studentų ir dėstytojų rūpesčius ir viltis. Vilniaus pedagoginis universitetas, kaip pagrindinė šalies pedagogų kalvė, turi geras studentų mokymo ir ugdymo tradicijas. Jo akademinę bendruomenę sudaro per 15 tūkstančių jaunų, energingų žmonių ir garbaus amžiaus profesorių, docentų, dekanų, katedrų, laboratorijų vedėjų, administracijos, patyrusių didelę istorijos permainų kainą.

Man atrodo – mes mažokai kalbame ta tema, jog mokytojas yra tautos ugdytojas ir tikroji mūsų valstybingumo atrama. Jeigu mokytojo siela būna pilka, kultūrinis akiratis siauras, o patriotiškumo ir meilės savo kraštui nedaug, tai visos vingrios kalbos apie jaunimo auklėjimo ir lavinimo sistemas, išsilavinimo standartus lieka tik kalbomis, posėdžių protokolais ir netgi diskusijų purlais.

Apskritai, mūsų visuomenėje bene labiausiai pažeidžiamas žmogus yra mokytojas, švietėjas. Žlugus socializmui, mes, filosofai, kultūrologai, sociologai, nemažai rašėme, kad būtina pakelti socialinį mokytojo, teisininko, gydytojo prestižą. Mat jie labiau negu kiti prisiliečia prie žmogaus dvasinio brendimo ir yra už jį atsakingi. Mokytojai, būdami aukštos kvalifikacijos, pasikliaujantys širdies logika, jau mažam vaikui įskiepija tikėjimą pasaulio darna ir šviesa. Mokytojai, būdami prastokai parengti, palieka didelius randus paauglio ir jaunuolio likime, priverčia juos susitraukti tarsi šagrenės odą ir tapti įtariais, agresyviais, bežemiais. Ekonominė ir socialinė paties mokytojo, švietėjo sauga – galėtų ir turėtų tapti vienu esmingiausių mūsų valstybės rūpesčių. Juk dažnas tėvų autoriteto žlugimas vyksta drauge su mokyklos autoriteto nuvainikavimu ir atvirksčiai. Vadinasi, reikia visokeriopa stiprinti šią svarbiausiąją mūsų socialinio, bendruomeninio, tautinio ir multikultūrinio gyvenimo arteriją.

Mūsų universitetui iškyla daug sudėtingų uždavinių. Universitetas, mano įsitikinimu, tai pirmiausia studentija; ne tik žinių ir informacijos kaupykla. Jis privalo būti atsigręžęs į studentiją, modernų jaunos kartos profesinį ugdymą. Kaip išugdyti studentuose, būsimuosiuose pedagoguose, švietimo, kultūros vadybininkuose, administratoriuose pasitikėjimą savimi ir kitais, kaip skatinti geras ambicijas ir imlų protą, pagarbų santykį su tautos istorija, šventa tėvų kalba ir kultūra bei kitų tautų, gyvenančių čia ir kitur, laimėjimais? – klausimas ne iš lengvųjų.

Edukacinė mūsų universiteto misija privalo būti praturtinta naujomis idėjomis, projektais, orientyrais. Ji daug priklauso ir nuo būsimųjų mokytojų pašaukimo, realaus vertybinio reiškimo. To pašaukimo žaliuosius ūglius nelengva sustiprinti. Šiuo atžvilgiu mokytojo profesija, būdama ypatinga, kuriantį patį žmogų, prienama toli gražu ne kiekvienam.

Mes gyvename pasaulyje, kuriame yra daug purvo ir kraujo, nuolatinių žmogaus žeminimo ženklių. Tai tiesa.

Inauguracinę kalbą skaito akad. Algirdas Gaižutis

Tačiau ką daryti, kad mūsų jaunoji karta nuolat matytų ne tik šią, egzistencinę, arba priešingai – tik pragmatinę buvimo plotmę? Daugelio vyresnės kartos žmonių asmeniniai siekliai lieka neįgyvendinti, o pamąstymai apie pasaulio tvarką dažnai nusipelno tik ironiško žvilgsnio. Ką daryti, kad mūsų studentai netaptų tik rinkos, vadinamojo turgaus, žmonėmis, pragmatistškais, žemažiūriais individais?

Aš manau, dirbdami su geru jaunimu, mes privalome įskiepyti jam pagarbą asmens laisvei, žmoniškumui ir kūrybai. Ta savotiška laisvės religija turėtų tapti ne atskirų žmonių privilegija, bet kiekvieno mūsų universiteto bendruomenės nario elgesio norma. Tik dvasios laisvė suponuuoja kitokios laikysenos žmogų. Toks žmogus, nežiūrind jį jo metus, paprastai būna pasiryžęs ginti esmingąsias vertybes – gėrio, grožio, tiesos, meilės, pagarbos tėvams ir protėviams, tikėjimo į Dievą ir kitas. Ir būtent tokį šviesų jaunystės idealizmą mes palaikykime, ginkime, saugokime! Mes, profesoriai, docentai, lektoriai, esame už jį atsakingi, atsakingi ne tik už žinias, žinių apimtis, informacijos srautus. Ne tik žinių gausa, bet ir žinių ekonomija, dar kartą pabrėžiu, būtent ekonomija reikalinga tam, kad studentai ir tie, kas baigia mūsų universitetą, turėtų skaidrią sąmonę, nesudrumstą ir neužgožtą faktų, teiginių ir neiginių, konceptų gausos. Saugokime ir gerbkime tą jaunystės idealizmą, jos sąmonės skaidrumą, nes gyvenimo tikrovė visada buvo ir bus ribota. Ir ateity, deja, ji nestokos klampios prozos, kvailumo ir skurdybės! Tokiu atveju tasai jaunystės idealizmas, kūrybinių galių žaismė ir džiugus juokas mums padės įveikti merkantiliškos tikrovės ribotumus ir geriau suprasti patį žmogų.

Universitetas tik tuomet yra universitetas, kai jame verda įtemptas mokslinis darbas. Jeigu universiteto mokslinė veikla silpna, vadinasi, ir studentų profesinė parengtis yra provinciali, iškraipyta, persiėmusi vietinio raugo. Tad mokslinei veiklai turime skirti ypač daug dėmesio. Čia nevalia taikytis su bet kokių aplaidumu. Jeigu dėstytojas atsainiai žvelgia į mokslinę veiklą, vadinasi, jis negyvena idėjų, vertybių, kūrybinės įtampos ir polėkių pasaulyje. Vadinasi, jis tūno kultūros šešėlyje. Mokslinės veiklos skurdumas daro universitetus panašiais į kolegijas, aišku, prastas kolegijas.

Mūsų universitete susiklostė de-ramos mokslinės veiklos ir studijų

vienovės tradicijos. To siekė buvęs rektorius, žymus kalbininkas ir pedagogas Antanas Pakerys. Išstisą dešimtmetį jis vadovavo universitetui. Aš dėkoju profesoriui už jo didelę kūrybinę energiją, toleranciją, reiklumą. Jis sugebėjo išvesti šį nelengvai varuojamą laivą į vaiskesnes erdves. Dėkoju ir artimiausiems jo bendražygiams, ir ypač prorektorei, profesorei Irenai Musteikienei.

Kalbėdamas apie mokslinę veiklą, noriu akcentuoti įvairių dalykų dėstyto didaktikos, psichologijos, švietimo vadybos, socialinės pedagogikos, literatūros, menų, gamtos mokslų, socialinių mokslų, informatikos ir kitų disciplinų reikšmę. Šiose ir kitose srityse mes neturėtume užleisti mums priklausiančios pirmaujančios ar gerai išvėlgiamos vietos. Mokslo ir studijų dermė sustiprins mūsų universiteto aurą, jo patrauklumą jaunimui. Aš nematau kito kelio. Juolab, kad Europos universitetai irgi atsiveria mūsų studentams. Dabartis – didelių permainų, didelių galimybių metas. Europietiškas mąstymas ir kūrybinė valia, dėstytojų ir studentų susiklausymas, atsakomybė ir reiklumas, pozityvios permamos neišvengiamai taps mūsų kasdienybė.

Paminėjau universiteto auros sąvoką. Universitetas, kaip žmonės ir tobuli jų kūriniai, turi savo aurą. Tą keistą, paslaptinę traukos jėgą, švytėjimą. Aura priklauso ir nuo universiteto istorijos, tradicijų, mitų, pasakojimų. Bet, svarbiausia, nuo asmenybių žmoniškumo ir kūrybos masto, žmogiškųjų santykių gelmės. Mūsų pareiga – nepaversti tai, kas aukšta, iškiliu, žemumom, nepakylėti žemumų į aukštumas. Sunki pareiga gula ant mūsų pečių. Tad sutelktai siekime, kad mūsų studentai išsineštų iš universiteto geras gyvenimo pamokas ir netaptų sudarkyto, fragmentiško, katastrofiško pasaulio tvėrėjais ir jo talkininkais. Tą aurą sustiprins tik nuolatinis tiesos saikymas, intelekto ir grožio dermės siekimas, tobulesnio gyvenimo ilgesys ir budrumas, saugant esmines žmoniškumo, tautinės savigarbos, kultūrų sąsaugos vertybes.

Kaip Rektorius aš prižadau garbių svečių, puikių mūsų studentų ir universiteto šviesuomenės akivaizdoje įgyvendinti gerus užmojus. Linkiu visiems kuo didžiausios sėkmės, keliant mūsų krašto, Lietuvos, gerovę ir šviesą, saugant jos gyvybės versmę ir dvasios jėgą! Dar kartą dėkoju už man parodytus pagarbumo ženklus ir dėmesį.

Pradžia Nr. 10

Prie apskritojo stalo diskutuoja Studijų kokybės vertinimo centro Ekspertinio vertinimo grupės vadovas, Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto Bendrosios ir neorganinės chemijos katedros profesorius Vytautas Daujotis bei XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo Čikagoje dalyviai: Vytauto Didžiojo universiteto rektorius, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas prof. Vytautas Kaminskas, Geologijos ir geografijos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas habil. dr. Valentinas Baltrūnas, Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkas, Simpoziumo tarybos atstovas Lietuvoje, vadovavęs sekcijai *Mokslas ir visuomenė* dr. Vyngintas Gontis bei *Mokslas Lietuvos* vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas. Prie diskutuojančių nuotoliniu būdu paprašė prisijungti Vytauto Didžiojo universiteto doc. Iną Dagtę, taip pat Simpoziumo Čikagoje dalyvę ir mokslotyrininkę.

Kiek žengėme pirmyn ir kiek atgal

G. Zemlickas. Praėjusį pašnekėsį užbaigė prof. V. Daujočio išsakyta krikščioniška mintimi, kad pirmiausia reikėtų matyti ir pripažinti savo pačių padarytas klaidas. Tačiau ši mintis, atrodo, neišsąukė ne tik didesnio atgailaujančių skaičiaus – bent jau tarp diskusijos dalyvių, bet neatsirado ir norinčių pripažinti savo klaidas.

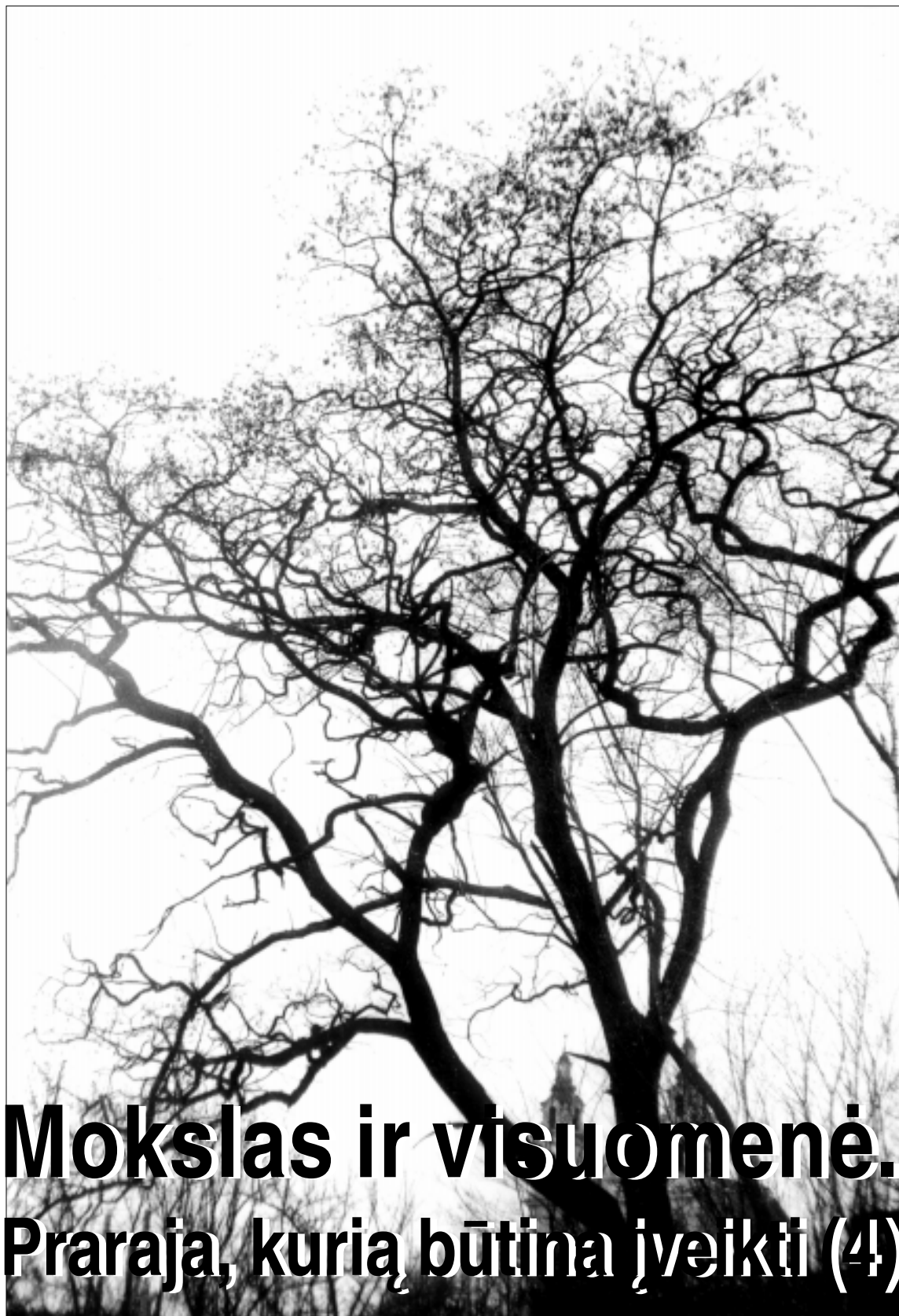
V. Kaminskas. Jeigu per šį nepriklausomybės laikotarpį būtume pridarę tik klaidų, o ne žengę didelį žingsnį į priekį, tai šiandien su Lietuvos aukštuoju mokslu būtų ta pati padėtis kaip ir su žemės ūkiu. Taip galėjo ir atsitikti, jeigu per pirmuosius penkerius nepriklausomybės metus viską būtų mėginama taip reglamentuoti kaip kad dabar – dažnai, deja, nekompetentingai. Prisiminkime, kad ir užsitęsusių doktorantūros istorijų.

V. Daujotis. Labai neargumentuotas pareiškimas. Be to, jokio žingsnio į priekį mes nepadarėme.

I. Dagtė. Beje, yra tekę girdėti Lietuvos mokslą lyginant su žemės ūkiu. Kad ir BNS konferencijoje, kuri įvyko šių metų birželio 5 d. ir vadinosi Švietimo ir mokslo paradoksalai. Joje nuskambėjo mintis, kad Lietuvos mokslas tampa analogiška našta mokesčių mokėtojams, kaip ir žemės ūkis. Kadangi argumentuotų paralelių nebuvo nubrėžta, išsakyta mintis – juolab, kad ji buvo skirta žurnalistams – nuskambėjo kaip neurolingvistinio programavimo elementas.

V. Kaminskas. Gerbiamas kolega Daujoti, Jūs pats dirbate Vilniaus universitete. Ar norite pasakyti, kad Jūsų Universiteto Chemijos fakultete yra tokia pati padėtis, kokia buvo 1990 metais?

V. Daujotis. Dėl studijų programų, deja, padėtis tik blogesnė. Atsakymas labai paprastas ir aiškus: iš daugelio universitetų studijų programų labai ramiai išslysta fundamentiniai, baziniai dalykai. Nors mūsų fakultete chemijos dis-

Mokslas ir visuomenė. Praraja, kuria būtina įveikti (4)

ciplinių dėstymo programas ir laikau geriausiomis Lietuvoje, bet blogėjimo tendencija akivaizdi. Ir taip yra daugelyje universitetų.

V. Kaminskas. Atsiprašau, bet negaliu tuo patikėti.

V. Daujotis. Konkretus pavyzdys: matematikos kurso apimtis būsimeisiems chemikams sumažėjo perpus.

V. Kaminskas. Kolega, pats buvote katedros vedėjas ir pats tą programą formavote. Kas vertė mažinti matematikos kurso apimtį? Nereikėjo mažinti.

V. Daujotis. Aš balsavau prieš tai, kad būtų mažinama matematikos programa, bet fakultete – demokratija. Jeigu dauguma balsuoja už tai, kad baziniai dalykai būtų mažinami, tai ką gali katedros vedėjas? Štai ką universitetuose daro „demokratija“, kai profesiniai ir moksliniai klausimai atiduodami spręsti daugumai.

V. Kaminskas. Taip gali būti viename ar kitame universitete, bet nekorektiška tai apibendrinti visiems valstybės universitetams.

V. Daujotis. Iš savo darbo SKVC patirties drįstu tvirtinti, kad tai, deja, bendra tendencija. Ir Vytauto Didžiojo universitete panašių dalykų galėčiau rasti, ne viską Jūs ten kaip rektorius sužiūrėte.

V. Kaminskas. Netvirtinu, kad Vytauto Didžiojo universitete viskas idealu, bet turiu pakankamai įgalio-

jimų, kad rektorius iniciatyva būtų svarstomas iš naujo bet kurios studijų programos turinys ar paveikti bet kuriuos kitus studijų ir mokslo organizavimo procesus.

V. Daujotis. Aš remiuosi Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto pavyzdžiu, nes šiuo metu tai pats stipriausias šalyje universitetas. Ir daugeliu požymių stipriausias. Visai nenoriu, kad mūsų Universitetas taptų panašus į daugelį kitų aukštųjų mokyklų.

Kaip populiariname mokslą

G. Zemlickas. Norėčiau grįžti prie V. Baltrūno mūsų diskusijoje iškeltos problemos. Knygynus užplūdo antimoksliška ir pseudomoksliška literatūra, bet mokslininkai visa tai priima kaip ir savaime suprantamą dalyką. Girdi, jeigu norime gyventi demokratiškoje visuomenėje, tai tenka taikstyti ir su tam tikrais tos visuomenės, kaip čia tiksliau sakius, trūkumais. Visuomenėje poreikis panašaus pobūdžio literatūrai, matyt, yra, tačiau nei valstybė, nei patys mokslininkai kol kas nepadarė nieko, kad būtų patenkintas žmogiškojo pažinimo alkis, pagaliau, natūralus smalsumas. Jeigu antimokslinė rašliava pateikiama kaip mokslinė literatūra, tai kas čia kaltas, kas nepadarė savo darbo?

V. Daujotis. Pats mokslas nesugebėjo atlikti jam skirtos funkcijos. Juk ne pati visuomenė turi rūpintis, kaip propaguoti mokslą.

V. Baltrūnas. Iš tiesų, ekologinė niša jeigu ne vienas, tai kitas padaras užima. Jeigu mūsų mokslininkai to darbo nedaro, tai tą laisvą vietą tuojau pat užpildė vertimai. O juk tuos vertimus teko ir finansiškai paremti. Dabartinė mūsų padėtis labai įdomi, nes, pasirodo, Švietimo ir mokslo ministerija (ar Mokslo ir studijų departamentas?) finansuoja tik pusės monografijos leidybą. Sąlygos – baisesu nesugalvosi: turi būti du recenzentai, iš jų vienas – iš užsienio. Dar nespėjome pagal šiuos reikalavimus paraiškos parašyti, o jau priimamas naujas projektas, pagal kurį reikalaujama trijų recenzentų, iš kurių du turi būti iš užsienio. Maža to, tie recenzentai dar turi būti išspausdinę straipsnius prestižiniuose ISI žurnaluose. Net nežinau, kaip tų recenzentų reiktų paklausti: *Ei, broliu, ar jau išspausdinai straipsnius ISI žurnaluose?*

V. Daujotis. Bet kurią pavarde man pasakykite, ir aš duomenų bazėje pažiūrėsiu, kiek kas straipsnių yra parašęs.

V. Baltrūnas. Iš savo patyrimo žinau, kaip viskas vyksta. Turėjau anglų kalba parengtą knygele, kuriai išleisti teko prašyti 6 tūkst. Lt pagal lankų kainą Lietuvos mokslų akademijos

leidykloje. Departamentas davė 3 tūkst., neva, likusią pusę susirask kitur. Ieškojau, bet rasti nepavyko. Kuo viskas baigėsi? Pusę teksto ir iliustracijas išmečiau – liko nustumgusi knygūkste. Tas pats ir su šių metų monografijų leidybos finansavimu. Tai pavyzdys apie mokslinę literatūrą, o apie mokslo populiarinimą net nenoriu kalbėti. Juk viskas padaryta, kad mokslo populiarinimo nebūtų.

V. Gontis. Nė kalbos nėra apie mokslo populiarinimo darbo vertinimą kaip sudėtinę mokslininko darbo dalį. Tarsi būtų visiškai nereikalingas darbas. Visą daro keli entuziastai, kurie yra ištikimi populiarintojai dar nuo senų laikų. Mokslo populiarinimo leidiniai verčiasi labai sunkiai. Žinau tai pagal savo patirtį Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fonde, kur yra labai sunku dalintis trupiniais su kultūros leidiniais. Mokslo ir studijų sistemoje mokslo žinių sklaida visuomenėje yra užmiršta veiklos sritis.

V. Daujotis. Nereikėtų taip kategoriškai tvirtinti. Šiomet iš valstybės biudžeto išskirta 100 tūkst. Lt mokslo populiarinimo reikalams. Būtent visiems šiems dalykams, apie kuriuos čia kalbame, ir skirta.

I. Dagtė. Sveikintinas reiškinys. Nes spaudos statistikoje ties grafa *Mokslas populiarinimo literatūra* 1995 m. rasime skaičių 23, o 2001 – 4. Beje, mokslinių knygų pavadinimų skaičius 1990–2000 metais Lietuvoje išaugo 1,5 karto. Didėja jos lyginamasis svoris bendroje neperiodinės spaudos produkcijoje. Atsižvelgus į vis lankstesnę ir technologiškai stiprėjančią poligrafiją, nors mūsų pačių dažniausiai peikiamą, bet objektyviai egzistuojantį ir atitinkamą kvalifikaciją turintį bei vis dar pagal publikacijų įvairovę, skaitlingumą platų ir aktyvų mokslinį sociumą, galėtume ryžtingiau tapti mokslinę spaudą gaminančia, skaitančia ir eksportuojančia šalimi. Mokslo populiarinimo – taip pat. Tik čia reikia turėti dar ir jei ne rašytojo, tai bent publicisto talentą. Ir visais atvejais – vadybininko gyslelę.

V. Baltrūnas. Pavertus centais – būtų dar daugiau. Bet ar tiek mums reikia?

V. Gontis. Konkretus pavyzdys. Lietuvos mokslininkų sąjunga nutarė organizuoti mokslo populiarinimo konkursą, parengė nuostatus ir projektą pateikė LR švietimo ir mokslo ministerijai, prašydama tokio konkurso reikmėms skirti 10 tūkst. Lt. Ne kažin kokie pinigai. Su ministru iniciatyvos įgyvendinimą aptarėme ir sulaukėme pritarimo bei palaikymo, tačiau žemesnės ministerijos grandys pasiūlymą atmetė ir pareiškė, kad tokį konkursą ministerija rengs pati. Deja, nieko neteko girdėti kaip ministerija tuos 100 tūkst. ruošiasi panaudoti.

V. Daujotis. Galiu aštrindamas diskusiją pasakyti, jog ministerijai gal ne visi, norintys bendradarbiauti, kelia pasitikėjimą. Tad gal ne viena šalis kalta.

V. Gontis. Iš to ir kyla problemos, nes, užuot rūpindamiesi žinių sklaida visuomenėje, ministerijos darbuotojai asmeniškai daug prisideda prie nepasitikėjimo mokslo bendruomene ir pačiais mokslininkais sklaidos. Nepaisant to, visuomenė būtent švietimu ir mokslu pasitiki labiau nei daugeliu valstybės institucijų.

I. Dagtė. Atrodo, čia keliami ne išorinio pasitikėjimo – tarp mokslininkų ir likusios visuomenės dalies, o tarpusavio pasitikėjimo mokslo bendruomenėje klausimai. Kalbame apie vieningą mokslo ir studijų sistemą. Kažkodėl kukliai nutylima, kad

tarptautinėje praktikoje esmine šios sistemos grandimi laikoma katedra, mokslinė laboratorija. Čia vyksta mokslo ir studijų procesas. Dirba konkretūs žmonės, nuo kurių darbo kokybės labiausiai priklauso galutinis rezultatas. Kažin į kurias lankas gali nukrypti sistema, kurioje esminės funkcijas vykdančius žmones bus imta (o gal tęsiama) graduoti pagal išankstines nuostatas. O gal jau šalia citavimo rodiklio reiks įvesti patikėjimo rodiklį? Netinkamai atliktą darbą pagal aiškiai suformuluotus kriterijus reikia ir atitinkamai įvertinti, tačiau iš anksto siaurinti dalyvavimo galimybes demokratiją deklaruojančios valstybės intelektualiniame ešelone nepriimtina.

Kiek tų mokslo valdininkų turime

G. Zemlickas. Kai, profesoriau, tvirtinate, kad Mokslininkų sąjunga iki galo visų darbų nepadaro, tai gal turite ir priešingų pavyzdžių? Kuri visuomeninė, bent jau mokslininkus jungianti organizacija, dirba geriau?

V. Daujotis. Noriu pasakyti, kad nereikia matyti tik vienos pusės klaidas. Nuolat girdžiu: *valdininkai padarė, nutarė ne taip...* Tų mokslo valdininkų Lietuvoje taip nedaug, kad ant rankų pirštų juos galima suskaičiuoti.

G. Zemlickas. Ministras Algirdas Monkevičius, viceministras Rimantas Vaitkus, Albertas Žalys, Linas Vingelis...

V. Daujotis. Dar pridursime Saulių Vengrį – štai ir visi mokslo valdininkai.

V. Gontis. Nepamirškime ir Vytauto Daujočio, kuris juk taip pat pusę etato ministerijoje turi. Bet svarbiausia yra tai, kad tie keli valdininkai vadovauja didžiulei ministerijai ir dar turi galimybę daug ką papildomai užsakyti valstybės lėšomis.

V. Daujotis. Dažnai girdžiu tokį pasakymą ir vis tenka aiškintis. Ministerijoje jokio etato neturiu ir niekur kitur neužimu valdininko etato. Šiais metais dalyvavau arba dalyvauju gal aštuoniuose darbo grupėse. Pernai už darbą vienoje darbo grupėje gavau užmokestį, o šiomet dar jo negavau. Mano prašymu mano darbo užmokestis Studijų kokybės vertinimo centre sumažintas iki 300 Lt per mėnesį. Dar gaunu už dalyvavimą Briuselio projektuose mokslo organizavimo klausimais, mažiau nei už darbą SKVC. Nebeturiu laiko ir dažnai galiu tik konsultuoti. Juk man reikia ir mokslu užsiimti. Noriu pasakyti, kad piniguose ne visa esmė. Valstybėje pinigų trūksta, tačiau pirmausia reikia protiniai tvarkyti su esamais. Tačiau kaltinti vieniems kitus, ypač 5 ar 6 mokslo valdininkus – neperspektyvus kelias.

Juk kas yra tie vadinamieji mūsų mokslo valdininkai? A. Monkevičius tik kiek daugiau kaip dveji metai yra ministras, o prieš tai buvo vidurinės mokyklos direktorius, pasakui Šiaulių universiteto fakulteto dekanas. Viceministras R. Vaitkus ir dabar yra Vilniaus pedagoginio universiteto docentas. Ir apie kitus valdininkus panašiai galima būtų pasakyti. Žodžiu, tikros, profesionalios, turinčios ilgą patirtį ir reikios mokslo valdininkijos neturime. Visi sprendimai, ką besakytų mano oponentai, šiandien priimami nulemus aukštųjų mokyklų rektorių balsui. Sprendimų priėmimo sistema chaotiška ir sunku tai paneigti.

V. Baltrūnas. Kam tas valdininkų, kurie turi valdininko pažymėjimą, skaičiavimas? Nepamirškime, kad žmonės „valdininkais“ laiko ir

visą jų pagalbininkų (specialistų, patarėjų ir t. t.) armiją.

V. Kaminskis. Ar ne todėl rektorių balsas nulemia, kad daugelis esamų ar buvusių rektorių, iki juos išrenkant, buvo vieni žymiausių savo srities Lietuvos mokslininkai ir mokslo bei studijų problemas išmano daug geriau nei kai kurie dabartiniai „reformatoriai“ ar „ekspertai“? Priminsiu tik tai, kad po Kovo 11-osios universitetams vadovavę ar dabartiniai penki rektoriai yra Lietuvos mokslų akademijos tikrieji nariai, keturi – nariai korespondentai.

V. Gontis. Niekas kitas, išskyrus

Diskutuoja Vygyntas Gontis ir Valentinas Baltrūnas

rektorius, jau nebesugeba atsilaukioti prieš valdininkų savivalę, nors čia būtina dar kartą pabrėžti, kad kiekvieno asmens veiklą reikia vertinti individualiai, nes dideli apibendrinimai dažniausiai yra klaidinantys.

V. Daujotis. Kokią savivalę? Stebriu svarbesnius pokyčius – visus nulemė ne ministerijos valdžia. Galinga ta mūsų akademinė visuomenė ir nėra reikalo jos vaidmenį menkinti. Kur reikia, ji tvarko ir Vyriausybę. Prisiminkime, kaip Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto taryba išmetė tvarkos siekusį dekaną arba kaip prižiūri visas Santariškių ligonines, o per tai ir Vyriausybės bei Seimo narius, kaip habilitacijos klausimai, reikalavimai mokslininkų kvalifikacijai ir kiti dalykai apeinant ministeriją sprendžiami tiesiogiai su Vyriausybės vadovais. Milžinišką įtaką šiandien turi ta akademinė visuomenė, tik visa bėda, kad savo įtaką naudoja ne ten, kur reikia.

Vyriausybės ateina, porą metų pabūna ir nueina. Ateina naujokai. O mokslo elitas – tai profesionalai, kurie puikiai žino visus valdžios koridorius. Sutvarko ir valdininkus.

I. Dagtė. Šioje diskusijoje dalyje išvelgiu viena: naujos diskusijos tema. Apie mokslo elitą, tapatumus ir skirtumus tarp jo teorinio bei praktinio identifikavimo, jo galios spindesį ir skurdą.

Ar mokslininkas ir esė suderinami

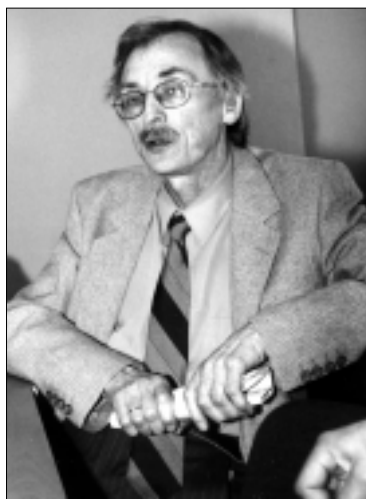
V. Baltrūnas. Vilniaus universiteto biologas prof. Edmundas Lekevičius išleido puikią knygą, kurioje įrodinama, kad evoliucija vyksta ekosistemų raidos keliu. Dabar ta knyga išėjo ir anglų kalba. Knygos lietuviškąjį variantą autorius pavadino monografija-esė. Labai nedaug yra knygų, kurias būčiau perskaitęs du kartus, o E. Lekevičiaus knygą perskaičiau, pasibraukdamas įdomesnes vietas.

Tačiau autorius už monografiją-esė gavo ne pagyrimą, o pylos. Mat tuojau kai kam kilo abejonės, ar tai mokslinė knyga? Gal nemokslinė? Net vienam recenzentui užkliuvo: kam tas žodis esė prikabinatas? O juk ši knyga – tai veikalas, turintis labai didelę pažintinę ir filosofinę vertę. Aišku, skirta mokslo visuomenei, su

didžiausiu dėmesiu ją perskaitys ne tik biologai, bet ir filosofai, kultūros reikalų žinovai, jau nekalbu apie gamtininkus. Bet autorius už esė žanrą nebuvo paglostytas.

V. Daujotis. Štai ir vėl girdžiu kritiką viską reguliuojančių valdininkų adresu. Pernai buvo sudarytos 5 komandos vien monografijoms peržiūrėti. Rimti žmonės iš akademinės bendruomenės. Taigi ne valdininkai, o pačios mokslo bendruomenės nariai vertino.

V. Baltrūnas. Jau buvau pradėjęs kalbą apie įvairių mokslo sričių ir krypčių bendrus darbus. Lietuvos

Diskutuoja Vygyntas Gontis ir Valentinas Baltrūnas

valstybinis mokslo ir studijų fondas parėmė mūsų 4 metų didelę programą Akmens amžius Pietų Lietuvoje. Programoje dalyvavo geologai, biologai, geografi ir archeologai. Tuometinis Geologijos institutas tapo generaliniu projekto vykdytoju, naujos knygos organizatoriumi ir leidėju.

Įdomu tai, kad 2001 m. vertinant mokslinę produkciją Lietuvos istorijos institutas už minėtą išleistą knygą gavo taškų, Vilniaus universitetas – taip pat, o Geologijos institutas – negavo. Skambinu Studijų kokybės vertinimo centro direktoriui Eugenijui Stumbriui – kaip čia dabar gaunasi? Fondas skatina atskirų mokslo sričių integravimą, kad mokslai jungtųsi ir išieitų į bendrą kultūrinę problematiką. O mes fizinių mokslų srityje nutarėme vertinti mokslą pagal straipsnius recenzuojamuose žurnaluose, – sako man E. Stumbrys. Štai taip. Mūsų ketverių metų didžiulis darbas buvo įvertintas nuliu.

Niekas mokslininkų už tai neatsiprašė, nieko nepaaiškino. Dabar pasižiūri į Fondo planus ir matau, kad apie jokių įvairių sričių ar krypčių integruotus darbus nė kalbos nėra. Dabar yra tik pseudoprioritetinės tyrimų kryptys.

V. Daujotis. Ir šiuo atveju vertino mokslo bendruomenės nariai, o ne valdininkai.

G. Zemlickas. Tačiau vertinimo kriterijų teisingais nepavadinsime.

V. Daujotis. O kas juo sudarė? Ta pati mokslo bendruomenė. Nemačiau, kad tie kriterijai neteisingi.

I. Dagtė. Dažnokai kalbama mokslo bendruomenės vardu. Priminkime sau – vien mokslo daktarų ir habilituotųjų daktarų Lietuvoje virš 5000. Reiktų giliau paanalizuoti, kuri mokslo bendruomenės dalis dalyvauja, svarstant jos raiškiai svarbius ar net ją lemiančius dalykus. Kiek viešai jie yra svarstomi. O tada ir būtų matyti, kada vartoti „grupė“, o kada – „bendruomenė“.

V. Baltrūnas. Prieš keletą metų vienoje mokslo institutų direktorių konferencijoje paklausiau dr. A. Žalio, kai jis dar buvo ne tik Mokslo ir studijų departamento direktorius, bet ir viceministras: kodėl miškininkus, geologus, matematikus vertinate tarpusavyje? Lyginkite mus su analogiškais Lenkijos, Danijos,

Švedijos institucijomis. Išgirdau atsakymą, kuris man pasirodė šiek tiek ciniškas: o kaip jus kitaip vertinti? Sėdite viename valstybės biudžeto maiše su kitais mokslais, todėl jus tarpusavyje ir vertiname.

V. Daujotis. Deja, pinigus tenka kažkokiu būdu išdalyti visiems.

G. Zemlickas. V. Baltrūno pasakotas atvejis nėra visai tas pats, apie kokį kalba kolega V. Daujotis. Šiuo atveju kalbame ne apie pinigų skyrimą mokslui. Tie pinigai buvo skirti dar prieš 4 metus, tačiau kai atėjo metas vertinti to projekto rezultatus, t. y. mokslą, vertintojai nestengė tame išleistame veikale pamatyti mokslo.

V. Daujotis. Tada kažkas ne taip yra pačioje mokslo bendruomenėje, nes juk tai jos nustatytos vertinimo taisyklės. Nenukelkime savo pačių susikurtų problemų kažkokiam mistiniam padarui – valdininkui, kuris, neva, tas taisyklės ir problemas sukūrė. Mes patys susikūrėme. Valdininkų įtakos čia beveik nematau. Tie patys skirtingų požiūrių žmonės diskutuoja ir nesusišneka. Valdininkai sprendimų nepasiūly.

V. Gontis. Visi norminiai dokumentai išleidžiami valdininkų teikimu ir politikų sprendimu. Mėginome inicijuoti lygiavertį valstybės institucijų ir mokslo bendruomenės dialogą per Lietuvos mokslo tarybą. Nors dokumentai, kuriuos parengia LMT savo kokybe labai skiriasi nuo ministerijoje parengtų, tas darbas nuolat ignoruojamas. Valdininkai prisidengia laikinomis ekspertų komisijomis, kurių vardu toliau kuria biurokratinį balaganą.

V. Daujotis. Tačiau visi dokumentų projektai pereina ir per Lietuvos mokslo tarybą, atitinkamus Seimo komitetus. Ne paslaptis, kad triukų į tuos dokumentus įneša ir komitetų patarėjai. Bet kodėl jie tai daro? Todėl, kad ateina vienas kitas įtakingas asmuo iš akademinio elito, siūlo pakeitimus. Žodžiu, ta pati

mokslo visuomenė žaidžia žaidimus. Valdininkas be mokslo visuomenės būtų nulis, negautų paprasčiausios informacijos. Kartais valdininkai tampa mūsų pačių marionetėmis, kuriomis kai kas iš mūsų bendruomenės manipuliuoja.

V. Gontis. Tačiau valdininkams toks žaidimas naudingas ir jie tokią padėtį palaiko. Jei kalbėtume apie korupcijos apraiškas, tai užtenka vieno korumpuoto valdininko, kurio veikla gali niekais paversti visų kitų valstybės institucijoje dirbančių ir savo darbui atsidavusių žmonių pastangas. Ne paslaptis, kad ir dalis mokslininkų mėgina pakreipti įvykius sau naudinga linkme darydami tiesioginį poveikį valdininkams. LMT yra saugiklis ir nuo tokio veikimo. Manau, kad užsitęsęs jos puolimas ir nuolatinis reorganizavimas didele dalimi yra susijęs su šia LMT misija.

V. Daujotis. Blogai yra tai, kad dažnai sprendžia – kad ir Mokslo taryboje – išrinktasis asmuo, o ne pagal profesionalias savybes ten atsidūręs. O pasaulyje tokius klausimus sprendžia profesionalai, turintys atitinkamo darbo įgūdžių.

V. Gontis. Jūs lyginate pasaulį, kuriame susiklostę brandūs politiniai gyvenimas, ir Lietuvą, kurios demokratinio politinio gyvenimo patirtis yra labai trumpa. Dar reikės nemažai laiko, kad demokratinis procesas Lietuvoje užtikrintų atranką pagal kompetenciją. Turint galvoje akivaizdžias politinio nestabilumo ir net korupcijos apraiškas, labai keistai skamba ir nuolatiniai siūlymai mokslą valdyti administracinėmis priemonėmis.

V. Daujotis. Čia jau žaidimas: kai mums reikia, Lietuvą vadiname išsivysčiusia, išsilavinusių žmonių šaliimi, bet kai nenaudinga, tai sakome priešingai – nebrandi, neišsivysčiusi.

Bus daugiau

Parengė Gediminas Zemlickas

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

2003 metais priims į šių mokslo krypčių (šakų) doktorantūrą:

1. Humanitariniai mokslai:

- filosofija,
- teologija,
- filologija /lietuvių kalba; lietuvių literatūra/,
- istorija,
- etnologija,
- menotyra /architektūra ir skulptūra; meno kritika/.

2. Socialiniai mokslai:

- vadyba ir administravimas,
- edukologija,
- psichologija,
- sociologija.

3. Fiziniai mokslai:

- fizika,
- biochemija /baltymai, enzimologija; bioenergetika/,
- informatika.

4. Biomedicinos mokslai:

- ekologija ir aplinkotyra.

Priėmimo į doktorantūrą konkurse gali dalyvauti asmenys, turintys magistro (ar jam tolygų) kvalifikacinį laipsnį.

Pagrindiniai konkursiniai kriterijai – publikuoti mokslo darbai, tyrimų tematikos pasirinkimo pagrindimas ir numatomo mokslinio vadovo rekomendacija.

Dokumentai – pareiškimas rektoriaus vardu, nurodant doktorantūros kryptį, gyvenimo aprašymas, magistro kvalifikacinio laipsnio (ar jam tolygaus) diplomo ir jo priedų kopijos, dviejų mokslininkų rekomendacijos, savo mokslo darbų sąrašas ir jų atspaudai (jeigu tokių nėra – mokslinis referatas), 4 fotonuotraukos (3x4 cm), socialinio draudimo pažymėjimo kopija – priimami Akademinį reikalų tarnyboje (Donelaičio g. 58, 3 kabinetas) nuo liepos 1d. iki rugpjūčio 27 d.

Priėmimo komisijų posėdžiai vyks rugpjūčio 28–30 dienomis.

Telefonai pasiteiravimui: (8–27) 323 599, 323 604.

Internetas: www.vdu.lt/priemimas

Adresas: Donelaičio g. 58, Kaunas, 3000.

Atkelta iš 11 p.

Obliauo nuo ankstyvo ryto

Laikas bent trumpai pabuvoti Vilniaus pedagoginio universiteto iškilmingame Senato posėdyje, kuriame ir buvo rektoriumi inauguruojamas Algirdas Gaižutis.

Posėdį pradėjęs Senato pirmininkas prof. Romualdas Vosylius trumpai pristatė svarbiausius iškilnių svečius. Naujajį rektorių Algirdą Gaižutį, jo mokslinius darbus ir biografijos štrichus pristatė Universiteto mokslo prorektorė prof. Irena Musteikienė. Įspūdingą inauguracinę prakalbą pasakė pats iškilnių kaltininkas. Sveikinimų metu nestigo geros nuotaikos ir sodraus humoro.

LR Prezidentas Rolandas Paksas prisipažino negalintis patikėti, kad viename žmoguje gali tilpti tiek nuopelnų. Žinia, šie nuopelnai patarėja, o nuo šiol ir rektorių, gerokai atitolina nuo šalies Prezidento, bet su tuo, matyt, teks susitaikyti. Gerai nusiteikęs R. Paksas papasakojo anekdotą, kaip senelis protino vaikaitį. *Žmonės skirstomi į tuos, kurie dirba, ir tuos, kurie naudojami kitų nuopelnais*, – kalbėjo senelis, vaikaitiui siūlydamas rinktis darbą. Mat tada būsią mažiau konkurentų.

Algirdas Gaižutis visada rinkosi darbą, o nuopelnų šleifas – tinkamo pasirinkimo padarinys. Kad tikrai yra taip, patvirtino Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. Algis Petras Piskarskas. Jis su A. Gaižučiu tuo pačiu metu mokėsi Maskvos M. Lomonosovo universitete. Jau tada kolega visus stebino savo stebėtinu darbštumu ir tuo, kad viską laiku spėdavo padaryti. *Kaip tu taip viską spėji?* – kartą paklausė A. P. Piskarskas. *Labai paprastai. Iš ryto atsikėlus stoju prie varstoto ir obliuoju, obliuoju. Taip visą dieną, kol kas nors atplėšia*, – paaiškino Algirdas Gaižutis.

Kardinolas Audrys Juozas Bačkis prisiminė, kaip pirmą kartą išsirengė į Vilniaus pedagoginį universitetą (tada dar institutą). Vyko kaip į ateizmo šventovę. Šiandien čia tvyro visai kita dvasia ir nuotaika. Už tai kardinolas pirmiausia dėkojo buvusiam rektoriui prof. Antanui Pakeriui. Materializmas vis plačiau siekia šaknytis pasaulyje, tęsė kardinolas, todėl labai svarbu ugdyti ir plėtoti dvasingumą apraiškas. Naujajam rektoriui, Universitetui kardinolas Audrys Juozas Bačkis linkėjo kilti aukštyn su visa mūsų valstybe.

Šią mintį pratęsė LR Seimo pirmininko pirmasis pavaduotojas Česlovas Juršėnas, pastebėjęs, jog naujasis rektorius darbą pradeda ne tuščio-

Mylėti žmogų kultūroje ir kultūrą žmoguje

Studentai turi ką sudainuoti naujajam rektoriui

je vietoje. Jis gavo deramą palikimą, kurį sukaupe jo pirmtakas rektorius Antanas Pakerys ir visa Universiteto bendruomenė. Tačiau naujasis rektorius turės veikti naujomis aplinkybėmis, nes ir Lietuva pasikeitė, jungiasi su vieninga Europa. Universitetui teks rengti tikrus savo srities profesionalus, Europos reikalavimus atitinkančius pedagogus. Č. Juršėnas reišė tikėjimą, kad su naujuoju rektoriumi Pedagoginis universitetas žengs į priekį, juk ir mūsų valstybės kitų metų gegužę laukia inauguracija – būsimi primesti į Europos Sąjungą.

Tai ir kultūros vertybė

Nėra kilnesnės profesijos už pedagogo, o pareigos – kaip ugdyti mokytojus. Ir nėra didesnės atsakomybės, kaip būti Universiteto, kuris tą misiją vykdo, vadovu, – teigė LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas akad. Rolandas Pavilionis. Savo linkėjimais profesorius liko ištikimas sau, pareiškęs įsitikinimą, kad Vilniaus pedagoginis universitetas arba taps antruoju šaly-

je, arba nunyks. Mat pirmojo universiteto vieta užimta dar prieš 400 metų.

LR švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius prisipažino, jog šis Universitetas jam mieliausias. Iš šios versmės į šalies mokyklas ateina mokytojai. Kokie tie mokytojai bus, toks bus ir mūsų kraštas.

Universiteto Senato pirmininkas prof. Romualdas Vosylius gražius padėkos žodžius pasakė buvusiam rektoriui prof. Antanui Pakeriui, kuris dešimt metų vaisingai vadovavo Universitetui, jam teko įveikti daug sunkumų. Tačiau kaip tik jie Universitetą subrandino. Antanas Pakerys pelnė Universiteto bendruomenės pagarbą už inteligentiškumą, didelę toleranciją, geranoriškumą ir Universiteto labai nuveiktus darbus. *Buvote ir išliekate mūsų rektorių*, – sakė Senato pirmininkas. Kaip pagarbos ženklas rektoriui Antanui Pakeriui įteikta toga, su kuria jis Universitetui atstovavo daugelyje oficialių iškilnių. Jam buvo įteiktas ir Universiteto medalis su įrašu: *1993–2003 m. Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius prof. habil. dr. An-*

tanus Pakerys. Su pagarba ir dėkingumu – Universiteto Senatas.

Itin trumpoje kalboje Antanas Pakerys pareiškė, jog jis šį Universitetą suvokia ir kaip kultūros vertybę. Argi ne šitai patvirtina ir aukščiausi valstybės asmenys, dalyvaujantys šiose iškilmėse?

Apdovanojo užtarėjo titulu

Toliau dėmesys vėl buvo sutelktas į naujajį rektorių. Pasak Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos prezidento prof. Juozo Antanavičiaus, Algirdas

Gaižutis visais parametrais tinka Pedagoginio universiteto rektoriaus pareigoms užimti: jis lituanistas, estetikas, meno sociologas ir filosofas. Be to, jis žymus visuomenės veikėjas, buvęs Prezidento Algirdo Brazauskos, o dabar ir Rolando Pakso patarėju. Universitetas patenka į patikimas rankas. J. Antanavičius atskleidė ir kitas kortas, atkreipęs susirinkusiųjų dėmesį, jog šis Universitetas dirba visoms aukštosios mokyklos. Priklausomai nuo to, kokie mokytojai čia bus parengti, tokius abiturientus, taigi, studentus, gaus mūsų universitetai. Todėl šio Universiteto sėkmė – tai ir visų kitų aukštųjų mokyklų laimėjimas.

Naujajam rektoriui J. Antanavičius žadėjo visokeriopą labiau patyrusių rektorių pagalbą, už tai prašydamas nedaug – kad naujasis rektorius Algirdas Gaižutis būtų ne vien patarėjas, bet ir užtarėjas, padėtų aukštosios mokykloms valdžių kabinetuose. Kaip Rektorių konferencijos prezidentas J. Antanavičius A. Gaižučiu suteikė užtarėjo titulą.

Nuo šiol daugiau nebelakios

Turėjo ką naujam rektoriui pasakyti ir studentai. Saikingai pasidžiaugę jiems tekusiu laimingu loterijos biuletu, apvainikavę rektorių Algirdą Gaižutį ažuolo lapų vainiku, studentai uždainavo:

*Kur Jūs lekiat, kur lakiojat,
Ar Rektorate dažnai apsistojat?*

Rektorių, pasirodo, nelengva išmušti iš pusiausvyros. Apšiaustas toga ir su rytietiškas asocijacija keliančia kepure, su ažuolo lapų vainiku rektorių Algirdas Gaižutis sušoko kažką panašaus į prisimintą jaunų dienų tvistą ir užtikrino studentus, kad nuo šiol nebelakios ir tvarkingai sėdės Rektorate.

Tuo baigėsi oficialios imauguracijos iškilmės. Dar truputis ir jos būtų peraugusios į intelektualinį žaidimą.

Gediminas Zemlickas

Tvirtai ranką vienas kitam spaudžia buvęs ir naujasis rektorai – Antanas Pakerys ir Algirdas Gaižutis

Rektorius Algirdas Gaižutis su studentais bendrauja šokio kalba

Apie Lietuvos aukštojo mokslo paradoksus

BNS spaudos konferencijoje: prof. Arvydas Janulaitis, Diana Skučaitė, Vaclovas Šleinota ir Kristinas Taukačikas

BNS agentūroje spaudos konferenciją surengė Grupės už nacionalinio susitarimo įgyvendinimo nariai. Tai pilietinė nevyriausybinių organizacija, kurią sudaro AIESEC Lietuva, asociacija INFOBALT Lietuva, Prekybos ir pramonės rūmai, Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos jaunųjų mokslininkų sąjunga, Lietuvos studentų atstovybių sąjunga, Lietuvos studentų sąjunga, Žinių ekonomikos forumas ir kai kurios kitos organizacijos. Na, o spaudos konferencijoje Grupei atstovavo Biotechnologijos instituto vyriausiasis mokslinis darbuotojas, VU Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedros prof. Arvydas Janulaitis, kuris yra ir Žinių ekonomikos forumo Mokslo ir studijų komiteto pirmininkas. Taip pat išvydome Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentą, AB Vilniaus Vingis generalinį direktorių Vaclovą Šleinotą bei Lietuvos studentų sąjungos ekspertę Dianą Skučaitę.

Mokslo institutų atstovai nepatenkinti

Žinių ekonomikos požiūriu Lietuvos būklę ir perspektyvas prof. Arvydas Janulaitis įvertino blogai. Pagal įvairius kiekybinius kriterijus Lietuva esanti atsiliekanti grupėje, toje pačioje kaip ir Bulgarija bei Rumunija, kurios net nėra ES kandidatės. Profesorius rėmėsi 2002 m. pavasarį Pasaulio banko organizuotame Žinių ekonomikos forume Paryžiuje duomenimis bei šių metų Pasaulio banko ekspertų išvadomis. A. Janulaitis priminė JAV Centrinės žvalgybos valdybos ir Nacionalinės saugumo tarybos parengtos pasaulio vystymosi XXI a. prognozės išvadas, kurios buvo pateiktos JAV vyriausybei. Išvadoje pasakyta, kad šalys patenka į ekonominio vystymosi ir naują gerovės atskirties periodą. Toms valstybėms, kurios nesugebės vystyti žinių ekonomikos, prognozuojama liūdna ateitis. Jų laukia ūkio nuosmukis, korupcijos ir nusikalsta-

mumo išgalėjimas, politinis nestabilumas ir gabiųjų žmonių emigracija į kitas šalis. Tai gresia ir Lietuvai.

Žinių ekonomikos varomoji jėga, tęsė profesorius, tai nuolatinis mokymasis ir kūrybingas žinių taikymas, kurių pagrindu ir ugdomas ūkio ir paslaugų sferos produktyvumas bei našumas. Iš apibrėžimo matyti, kad labai svarbi vieta tenka mokslui ir studijoms. Kaip ši grandis atliepia Lietuvos poreikiams? Grupė už nacionalinį susitarimą neseniai atliko pasaulio ir Lietuvos statistinių duomenų analizę ir mato aiškų paradoksą. Visuomenei teigiama, kad mokslui ir studijoms nuolat trūksta finansų. Ir iš tiesų pagal lėšų kiekį, tenkantį vienam studentui, Lietuva užima vieną paskutiniųjų vietų. Kita vertus, švietimo reikalams valstybė skiria labai didelę biudžeto lėšų dalį – net 31 proc., teigė A. Janulaitis. Taigi valstybės pajėgumai išsemti ir daugiau skirti švietimo reikmėms neįmanoma, nes neliktų kitoms sritims.

Taigi sistema akivaizdžiai nesubalansuota, neracionali, pinigų eikvojanči, bet neduodanti pastebimos naudos, todėl sunku įsivaizduoti, kad ji sugebėtų parengti reikiamos kvalifikacijos specialistus. Ji gerų specialistų ir neparengia, – bent taip teigė ir kiti spaudos konferencijoje kalbėjusieji. Išvada akivaizdi: ligi šiol neturėta švietimo sistemos strategijos ir neparodyta politinės valios, todėl ši sistema vystėsi stichiškai ir dabar turime nepavydėtiną padėtį. Būtinai esminės permainos. Aukštosios mokyklos yra ne tam, kad spręstų dėstytojų ar studentų socialines problemas (tam yra atitinkama ministerija), siekiant visus užimti. 2002 m., pasak A. Janulaičio, į Lietuvos aukštąsias ir aukštesnias mokyklas įstojo 120 proc. (!) vidurines mokyklas ir gimnazijas baigusiu abiturientų. Į tuos procentus patenka ir ankstesniais metais baigusieji vidurinės grandies mokyklas.

Čia būtina stabtelėti. Mūsų gerbiami profesoriai dažnai lengvabūdiškai špaguojasi skaičiais, juos pateikdami kaip argumentus, tačiau tie skaičiai kažkodėl skiriasi skirtingų kalbėtojų lūpose. Atsiverskime *Mokslo Lietuvą* (2003 m., Nr. 10, 11 p.), kur diskusijoje *Mokslas ir visuomenė. Praraja, kurią būtina įveikti* (1) prof. Vytautas Daujotis teigia: dabar beveik visi mūsų abiturientai įstoja į universitetus arba kolegijas. Jeigu taip, vadinasi, beveik 100 proc., arba ar-

ti to. Tačiau tame pačiame puslapyje VDU rektorius prof. Vytautas Kaminskas išaiškina, kad 2002 m. valstybėje į dieninių studijų pirmą kursą buvo priimta ir šiais metais bus priimta po 17 tūkst. pirmakursių. Vidurines mokyklas 2002 m. baigė 30 tūkst. abiturientų, planuojama, jog ir ateityje maždaug po 30 tūkst. abiturientų baigs vidurines mokyklas. Jei pridėsime profesines ir aukštesnias mokyklas, tai gausime 44 tūkst. asmenų, gavusių brandos atestatus. Taigi informatiko V. Kaminsko skaičiavimu, į dienas studijas priimama apie 40 proc. abiturientų. Tai esąs ir ES vidurkis.

Tiesa, į vakarines ir neakivaizdines studijas priimama dar apie 12 tūkst. studentų, tačiau, teigia V. Kaminskas, šiems studentams geriausiai atveju reikėtų taikyti koeficientą 0,5 – taip daroma Vakaruose, kur šie studentai skaičiuojami *full time* ekvivalentu. Išeitų, kad į pirmą aukštųjų studijų kursą priimamų abiturientų skaičius nesiekia nė 50 proc., todėl rektorius V. Kaminskas nesutinka net su LR švietimo ir mokslo ministerijos statistika, pagal kurią įeina, jog šalies universitetai kasmet „susemia“ 78 proc. abiturientų. Tai kuris iš profesorių klysta skaičiuodamas? Ko stebėtis, kai paskui remdamiesi autoritetais niekų pripaisto žurnalistai.

Grįžkime į BNS spaudos konferenciją, kur prof. A. Janulaitis davė pylos universitetams ir dėl studijų programų. Studentas universitete mato iškabą, profesorių pavardes ir studijų programas, bet ką su tomis programomis gaus, ką išsineš su savimi, sužino tik pats išėjęs į gyvenimą. Nepriklausomybės metais tų programų lygis labai sumenko, net lyginant su sovietiniais okupacijos metais. Mat tada tos programos mus pasiekdavo centralizuotai – iš Maskvos, ir būdavo pakankamai aukšto lygio.

Neteisingai suvokta universitetų autonomija atvedė prie to, kad pradėta rūpintis pirmiausia personalo išlaikymu, tarsi tai būtų universiteto veiklos pagrindas ir didžiausias rūpestis. Biotechnologijos instituto vadovai pastebėjo nerimą keliančius simptomus, nesoldaus universiteto rengiamų studentų lygis aiškiai pradėjo blogėti. Kadangi tie studentai institute daro bakalaurinius ir magistrinius darbus, tai su jais tenka nemažai bendrauti ir prof. A. Janulaičiui.

Nukelta į 16 p.

KLASIKINĖS MECHANIKOS ISTORIJOS TYRIMAI LIETUVOJE

Straipsnis skiriamas profesoriaus

Liubomiro KULVIECO 75 gimimo metinėms

2003 m. sausio 16 d. minėjome profesoriaus Liubomiro Kulvieco 75-ąsias gimimo metines. Ši sukaktis buvo pažymėta Lietuvos mokslo istorijos konferencijoje *SCIENTIA ET HISTORIA – 2003* Vilniuje; 2002 m. išleista monografija *On the Problem of Formation of Physical Quantities* ir kiek anksčiau – *Klasikinė mechanika* (vadovėlio fragmentai).

L. Kulviecas pagrįstai laikomas vienu žymiausių XX a. II pusės mechanikos istoriku (A. N. Bogoliubovas). 1999 m. išleistame Rusijos Mokslų akademijos leidinyje *Fizikos ir mechanikos istorijos tyrimai* (A. N. Bogoliubovas, I. A. Tiulina, V. N. Činenova) paskelbė 5 puslapių straipsnį apie L. Kulviecą ir jo mokslinius darbus. Tai unikalus Lietuvos mokslininko vertinimas užsienio

Per beveik 67 gyvenimo metus L. Kulviecas išleido 10 knygų, paskelbė per 100 straipsnių, analizavo originalius tekstus, parašytus 12 užsienio kalbų. Jau rašėme, kad ypatingas dėmesys L. Kulvieco monografijoje *On the Problem of Formation of Physical Quantities* (2002) (leidėjai D. Kulviecaitė, K. Arlauskas) skirtas I. Niutonui ir I. Barrow. Du L. Kulvieco straipsniai apie I. Niutoną ir I. Barrow monografijoje publikuojami anglų kalba.

Apie I. Niutoną rašė mokslo istorikai, matematikai filosofai, logikai. Galima teigti, kad nėra to aspekto, kuriuo I. Niutono mokslinis palikimas nebūtų tyrinėtas. Tačiau ne taip paprasta iki galo atsekti visus šio unikalaus mokslo genijaus pasireiškimus. L. Kulviecas straipsnyje *Du*

Liubomiras Kulviecas prie Šv. Trejybės koledžo bibliotekos Kembridže 1991 m.

spaudoje. Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų asociacijoje manoma, kad į klausimą, kame glūdi L. Kulvieco nuopelnai pasauliniam mokslui, galima atsakyti keturiais teiginiais. Pirmas, atlikęs griežtą fundamentinių gamtotyros kategorijų – *laikas, svoris, greitis, pagreitis* – analizę, jis sukūrė naują conceptualinę jų interpretaciją. Antra, išaiškines šių kategorijų ydingas interpretacijas, esančias pasauliniame kontekste, ir su tuo susijusius loginius prieštaravimus, jis sukūrė naują klasikinių disciplinų dėstymo būdą, kuris grįstas sąvokų genėzės logikos atskleidimu. Trečia, remiantis mūsų amžiaus mokslo pasiekimais buvo išanalizuotas I. Niutono, I. Barrow, D. Hilberto, Ž. Dalamberto, A. Einšteino kūrybinis palikimas. Galiausiai ketvirta, buvo sukurtas *laiko* sąvokos algebrinis apibūdinimas ir jo aksiomatiniai pagrindai. Jais remiantis L. Kulviecas pateikė naujus kitų fizikos sąvokų, susijusių su laiko sąvoka, apibrėžimus.

L. Kulviecas užima ypatingą vietą mechanikos istorijoje (A. N. Bogoliubovas). Jis iškeliamas į pirmąsias šios srities mokslininkų gretas.

nepastebėti I. Niutono mokslinės kūrybos aspektai atkreipia dėmesį į šiuos mokslo istorikų iki šiol nepastebėtus I. Niutono mokslinės kūrybos aspektus, susijusius su mechanikos istorija. Vienas jų – tai faktas, jog fundamentalią kinematikos sąvoką *pagreitis* ir pats ją žymintis terminas (*acceleratio*) buvo įvestas į mechaniką ne XIX a. viduryje, kaip iki šiol tvirtinama mechanikos istorijos veikaluose, bet XVII a. 70-aisiais metais I. Niutono rankraštyje *Gravia in Trochoide Descendentia*, o vėliau genialiaame jo veikale *Matematiniai gamtos filosofijos pagrindai*. Antras – tai aplinkybė, jog žymusis II Niutono dėsnis (LEX II) yra teisingas teiginys tik tada, kai dėsnio formulavime figūruojantis terminas *vis motrix impressa* (veikiančioji varomoji jėga) reiškia ne įprastinę jėgą, bet jėgos impulsą.

Publikuodami profesoriaus L. Kulvieco mokslinius darbus pasaulinės reikšmės mokslo rezultatus mes įpraminame kaip mūsų kultūros vertybes.

Jonas Algirdas Martišius,
mokslo istorikas,
Donata Kulviecaitė

Atkelta iš 15 p.

Jis teigia, jog pažeidžiami visi universitetinės veiklos principai, pirmiausia tarpdisciplininis ir bazinis mokymas. Labai smarkiai sumažintas bazinėms disciplinoms – fizikai, chemijai, matematikai – skiriamų valandų skaičius. Daug ko galima išmokyti praktiniame darbe, tačiau neturėdami tvirtos žinių bazės tokie darbuotojai visada bus pasmerkti būti vidutinybėmis.

Biotechnologija yra ta šaka, kuri ateityje aplenks informacines ir kompiuterines technologijas: po skaitmeninės revoliucijos ateina genomika. Lietuvoje turime neblogą biotechnologijos pramonės įdirbį, tęsė mintį A. Janulaitis, bet tinkamos kvalifikacijos specialistų stoka stabdo šios srities plėtrą. Jeigu dėstytojai nusistato savo programas, bet ne tas, kurios išties reikalingos, tai kam už tai mokėti mokesčių mokėtojų pinigus? Universitetai turi teikti paslaugas, o ne teikti vizijas ar atlikinėti misijas.

Niekas neaptaria Lietuvoje užsienio ekspertų išvadų, niekas nemano atsižvelgti į jų išvadas, nors turime ekspertines organizacijas, pvz., Lietuvos mokslo tarybą (A. Janulaitis kažkodėl nepaminėjo ir antrosios – Lietuvos mokslų akademijos). Danija, Švedija analizuoja, kas jų valstybėse darytina žinių ekonomikos reikalavimų fone, reformuoja universitetus, o Lietuvoje tarsi būtų rengiamasi ir toliau likti artojų kraštu, kur pigi darbo jėga. Deja, ta pigi darbo jėga pasaulio ekonomikoje vaidina vis mažesnę vaidmenį.

Prof. A. Janulaitį džiugina nebent tai, jog visuomenėje ryškėja vis daugiau jėgų, kurioms ne tas pats, kas vyksta valstybėje. Kalbėtojas išreiškė viltį, jog ir politikai, iš tribūnų deklaruojantys pilietinės visuomenės sukūrimo reikšmę, vis daugiau įsiklausys į visuomeninių ir neformalių organizacijų balsą.

Rengiasi būti samdiniais, bet ne darbdaviais

Kadangi esame priversti veikti pasaulio rinkose, tai mums labai aktualu žinoti, kiek Lietuvos ūkis ir pramonė gali pasinaudoti Lietuvos mokslo rezultatais, kiek efektyvi specialistų rengimo sistema, – teigė Lietuvos pramonininkų konfederacijos viceprezidentas, AB *Vilniaus Vingis* generalinis direktorius Vaclovas Šleinota. Pramonininkus neramina, kad Lietuvoje atliekamos reformos ne visai įsiklausius ir į užsienio ekspertų nuomones, ir į šalyje reikiamus pageidavimus. Jeigu reformuosis tokiais tempais kaip ligi šiol, tai reikiama lygį pasieksime po 50 ar 100 metų, – nelinksmi pranašavo kalbėtojas. Viso to priežastys slypi tame, kad ignoruojami kai kurie pasaulyje pripažinti principai: per silpnas ryšys tarp realaus gyvenimo, kitaip tariant, tarp verslo ir aukštųjų mokyklų. Pastarosios savo au-

Apie Lietuvos aukštojo mokslo paradoksus

tonomiją panaudojančios tam, kad save išlaikytų. Įmonė, norinti priimti į darbą specialistą, turi rinktis iš 4–5 aukštųjų mokyklų absolventų. Bėda ta, kad tie absolventai „parengti ne tam, kam reikia“, moka nepakankamai užsienio kalbų, iki 80 proc. studentų – rodo apklausos – motyvuoti būti samdiniais, dirbti valstybinėse institucijose, o ne tapti iniciatyviais darbdaviais, kurie veržtųsi į pasaulio rinkas ir kurtų Lietuvoje gerovę.

Susidariusią padėtį V. Šleinota sieja su tuo, kad dabartinė mokslo ir tiriamųjų darbų finansavimo sistema nepakankamai sukuria Lietuvoje konkurencingumo lygį, taip pat aukštųjų mokyklų valdymas ir finansavimas nesukuria konkurencingos aplinkos (matyt, specialistų rengimo), ligi šiol universitetai vystėsi ekstensyviai, didindami tik studentų skaičių. 80 *Vilniaus Vingyje* dirbančių specialistų aukštąsias mokyklas baigė per 3 pastaruosius metus. Generaliniam direktoriui tenka nemažai bendrauti su šiais specialistais. Akivaizdu, kad jie turi labai mažai praktinio darbo įgūdžių, jų ir nebus, kol nebus tvirtų ryšių tarp verslo subjektų ir aukštųjų mokyklų. Stinga ir jaunų žmonių motyvacijos rimtai veiklai. Štai diplominių darbų pasiryžęs rašyti iš AB *Vilniaus Vingis* veiklos studentas prisistato direktoriui V. Šleinotai. Šis pritaria pasirinkimui, siūlo studentui įmonėje padirbėti, už tai šis gautų ir atlyginimą. Ne, studentas dirbti nenori, jis nori tik gauti

duomenų iš įmonės veiklos, o diplominių darbų jis jau parašęs, tik skaičius reikia sustatyti į vietą... Štai tokie „specialistai“ vėliau ateina pas darbdavius su universitetų diplomais. Dėl to pramonininkai reikiama susirūpinimą ir tikisi, kad jų balsas bus išgirstas.

Ne žinių nori, o diplomo

Studentijos nerimą išreiškė Lietuvos studentų sąjungos ekspertė Diana Skučaitė. Tās faktas, kad pagal studentų skaičių pasaulyje pirmaujame, o pagal jiems tenkantį finansavimą esame vieni paskutiniųjų, aišku, kelia didelį ne-

tie atlyginimai nepakankami. Tačiau, teigė D. Skučaitė, net du trečdaliai tų lėšų bus gaunami už turimų studentų skaičių ir tik trečdalis – už kompetenciją ir sugebėjimus. Tad apie kokią motyvaciją tobulėti galima kalbėti?

Kaip ir A. Janulaitis, D. Skučaitė sutiko su 2002 m. pavasarį Žinių ekonomikos forume Paryžiuje išsakytu vertinimu, esą Lietuva žinių ekonomikos srityje užima vieną paskutiniųjų vietų Europoje. Tiesa, Lietuva, skirtingai nuo kitų posovietinių šalių, išsaugojo savo mokslo potencialą, tačiau jis jau nebeatitinka XXI amžiaus reikalavimų, –

AB Vilniaus Vingis generalinis direktorius Vaclovas Šleinota

Lietuvos studentų sąjungos ekspertė Diana Skučaitė

rimą. Tokiomis sąlygomis neįmanoma parengti kvalifikuotų dabarties poreikius atitinkančių specialistų. Lietuvos studentų sąjunga atliko tyrimą, iš kurio paaiškėjo, kad net 70 proc. studentų siekia ne žinių, o diplomo. Jaunimas studentaudamas nori „turėti gerą laiką“, įsigyti draugų. Tik kas trečias nori gauti žinių.

Visa tai turėtų kelti didelį valstybės vyrų ir moterų, o ne vien studentų nerimą.

Kita problema. Dėstytojų motyvacija mokytį to, ko reikalauja gyvenimas, nėra pernelyg didelė, o dabartinė apmokėjimo už darbą sistema tos motyvacijos neskatina. Todėl didelė dėstytojų dalis ir moko to, ką patys moka ir išmano, bet nelabai stengiasi įsisavinti ir studentams perteikti naujus dalykus. Antai šiemet valstybė skiria 16 mln. Lt dėstytojų ir profesūros atlyginimams dinti. Labai teisingas sprendimas, nes

buvo pabrėžta forume.

Spaudos konferencijoje taip pat išgirdome, jog Grupės už nacionalinio susitarimo įgyvendinimą nariai renkasi, diskutuoja, rengia konferencijas, susitinka su valdžios institucijų atstovais, taip pat teikia pasiūlymus ir rekomendacijas įvairioms ministerijoms. Dažniausiai išskeltiems pasiūlymams pritariama, tačiau per pusę metų taip niekas ir nepasikeitė. Du mėnesius grupės nariai dalyvavo Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto posėdžiuose, pasiūlė netgi naujus Lietuvos mokslo tarybos nuostatus, parengė Aukštojo mokslo įstatymo projekto dalį, skirtą universitetų valdymui. Deja, visų tų pastangų rezultatas buvo nulinis, – teigė D. Skučaitė.

Jai ir kitiems Grupės nariams nerimą kelia tai, kad Vilniaus Petro Vileišio aukštesnioji transporto mokykla ekspertų įvertinta kaip nepakankamo lygio net ir aukštesniųjų studijų pakopai. Tačiau nuo ateinančių mokslo metų ir mokykla taps Vilniaus technikos kolegijos fakultetu, taigi, absolventai gaus aukštojo mokslo diplomus. Ar gi ne paradoksas?

Pranašystė: su mokslu bus kaip su pramone

Pasak A. Janulaičio, esame didžiojo eksperimento dalis. Kartu su estais išėjome iš vienos socialinės sistemos, mokslui ir studijoms skiriame panašius pinigus (santykinau), bet tenka pripažinti, kad estai mus gerokai aplenkė. Pagal tos pačios Žinių ekonomikos forume Paryžiuje analizę ir Pasaulio banko duomenis, estai visur patenka į pirmaujančių šalių grupę. Kodėl? Todėl, kad 1990–1991 m. estai pasikvietė už-

sienio ekspertus, kurių rekomendacijas estai ne sukritikavo ar ignoravo, bet įgyvendino.

O Lietuvoje net norvegų 1995 m. ekspertinės rekomendacijos taip ir liko popieriuje. Dažnai mes apeliuojame į savo ypatumus, specifika, o tai reiškia, kad laidojame visas rekomendacijas iš šalies. Patys viską geriausiai žinome.

A. Janulaitis apgailestavo, kad pati akademinė bendruomenė Lietuvoje formuoja savo veiklos taisykles, kuriose nėra nei valstybinio, nei ekonominio elemento. Universitetams, institutams rūpi pačių mokslininkų ir dėstytojų išlaikymas. Valstybėje turėtų atsirasti politinė valia, kuri tokią tvarką sugriautų. Nors tai padaryti priklausytų Švietimo ir mokslo ministerijai, bet dabartinėje Lietuvoje tai galėtų tik Premjeras, – tęsė profesorius. Vyresni politikai globalių procesų nesuvokia, todėl pokyčių galėtume tikėtis nebent iš kartų pasikeitimo. Kasdieniai sprendimai gožia strateginį mąstymą.

Pirmiausia reikėtų keisti aukštojo mokslo valdymo sistemą pagal amerikietiška modelį, kur didelę įtaką turi socialiniai partneriai. Jie užtikrina universitetų autonomiją ir saugo nuo valdžios. Socialiniai partneriai užtikrintų ir specialistų įdarbinimą. Ieškant būdų kaip sustabdyti protų nutekėjimą, taip pat reiktų keisti visą sistemą. Tam tarptautinę patirtį reikia drąsiau diegti pirmiausia mūsų aukštojo mokslo valdymo sistemoje. Antai japonai, danai, perima amerikietiška aukštųjų mokyklų valdymo modelį. Ir ten susiduriama su dideliu pasipriešinimu, tačiau tose valstybėse suvokta, kad kitos išeities nėra.

Ligi šiol buvo taip, kad sistema pati save vertindavo. Taip darė policija, ne kitaip ir universitetai. Tačiau ateis metas, kai vertins visuomenė, – teigė V. Šleinota. Ar seniai mūsų politikai žavėjosi dideliais buvusios pramonės laimėjimais, nors ekspertai tas įmones pasmerkė. Nežiūrint į tų įmonių neperspektyvumą į jas vis buvo kišamos lėšos. Tai į balą išmesti pinigai. Lygiai tas pats bus su mokslu, – pranašavo V. Šleinota. Turime fantastiškas galimybes plėtotis ne procentais, bet kartais, tačiau visuomenė – nuo studento iki pensininko – nori, kad gerovė gerėtų kartais, o reformas daryti sutinka tik procenteliais. Mes universitetas, mes negalime greitai kaitalioji savo veiklą, daryti staigius posūkius, – ironizavo pramonininkų atstovas. Konservatyvumas suvokiamas kaip privalumas, o juk visa tai atsiliepia visų mūsų gyvenimui.

Tiesa, V. Šleinota gerai atsiliepė apie Vilniaus kolegijoje rengiamus elektronikos specialistus, tik apgailestavo, kad ši kolegija negauna bent kiek didesnio finansavimo, gauna beveik tiek pat, kiek visiškai neperspektyvios žemės ūkio ar kitos mokyklos, kurios rengia guvernantes ir ekonomus, o pastarieji baigę mokslus užsienyje šluoja gatves.

Laikas liautis universitetams barstyti pinigus pagal studentų skaičių, nes tada priimami jaunuoliai be didesnės motyvacijos siekti žinių neatsižvelgiant į universiteto galimybes, – teigė D. Skučaitė. Ar įgyvendinama Grupės už nacionalinio susitarimo įgyvendinimo programa? Nors ši susitarimą pasirašė dabartinis LR Prezidentas, Seimo Pirmininkas ir Premjeras, bei svarbiausios politinės partijos, bet iš tikrųjų jokio judėjimo nevyksta. Po vasaros atostogų, matyt, galima laukti didesnio sujudimo.

Gražvydas Kantvydas

VU Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedros prof. Arvydas Janulaitis

Ar verslui yra ką remti Lietuvoje

BNS agentūroje Grupės už nacionalinio susitarimo įgyvendinimą nariai Biotechnologijos instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis, Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedros prof. Arvydas Janulaitis ir Lietuvos pramoninių konfederacijos viceprezidentas, AB *Vilniaus Vingis* generalinis direktorius Vaclovas Šleinota žurnalistus supažindino su Lietuvos mokslo ir studijų sistemos paradokais. A. Janulaitis taip pat yra Žinių ekonomikos forumo Mokslo ir studijų komiteto pirmininkas. *Mokslo Lietuvos* atstovas turėjo galimybę užduoti jiems keletą klausimų. Manome, jog atsakymai sudomins mūsų skaitytojus.

Mokslo Lietuva. Iš čia kalbėjusių su pratau, kad Lietuvos valstybė daro labai daug švietimo labui, skirdama, kaip teigė prof. A. Janulaitis, net 31 proc. valstybės biudžeto lėšų. Ir vis dėlto ši sritis šiandien atrodo gerokai bėdina. Tai gal kas kitas nepadarė to, ką privalėtų? Antai Olandijoje ar JAV iš visų tyrimams ir plėtrai (R&D) tenkančių lėšų net du trečdalius teikia pramonė bei verslas. To siekia ir ES. Lietuvoje šis verslo ir pramonės lėšų dydis yra labai mažas, sudaro nebent procento dalį, lyginant su gaunamomis iš BVP. Tad gal čia ir glūdi didžiausia problema, kodėl nei švietimui, nei aukštosios studijoms, nei mokslui lėšų nepakanka?

A. Janulaitis. Kodėl JAV bendrovės skiria lėšų mokslui ir švietimui, galėčiau atsakyti klausimu į klausimą. Į ką siūlote investuoti Lietuvoje? Kodėl verslas ir pramonė Lietuvoje turėtų skirti lėšų kad ir universitetams, jeigu niekas su mumis nederina studijų programų? Pamėginus pareikšti bent menkiausia nepasitenkinimą studijų programomis, išgirsti: *kur čia kišiesi, kodėl juodini universitetus ir panašiai.*

Duoti lėšų universitetams niekas nekliudo, bet ar atgausi davę? Universitetai per daug atsiriboję nuo verslo, o turėtų suvokti, kad ne malonę daro, o už gautas lėšas turėtų atidirti.

Kita vertus, galima pateikti ne vieną pavyzdį, rodantį, kaip verslas prisideda prie specialistų rengimo. Bet ar didelės šiandien to verslo galimybės? Pagaliau, ar mūsų universitetai bendrauja su savo absolventais? Juk Amerikoje didžiausi aukotojai universitetams yra jų absolventai. Jie sudaro draugijas ir nuolat dalyvauja savo universiteto gyvenime. Pasakykite man bent vieną universitetą, kurio auklėtiniai bendrauja su savo universitetu.

ML. Vilniaus pedagoginio universiteto alumnai bendrauja, turi savo klubą, kuriai vadovauja LR švietimo ir mokslo ministerijos sekretorius Dainius Numgaudis.

A. Janulaitis. Nenorėčiau net komentuoti, koks tai klubas. Galėčiau pasakyti, kad užsienio studentus, pabuvojusius Lietuvos universitetuose, labiausiai šokiruoja akademinės bendruomenės juose nebuvimas. Yra dėstytojų, profesorių kasta ir žemesnė studentų kasta. Niekur kitur pasaulyje taip nėra. Universitetui reikia bendrauti su studentais ir su absolventais. Taip yra Amerikoje, kur absolventai savo universitetams skiria šimtus milijonų dolerių.

V. Šleinota. Nenoriu būti žiaurus, bet daugeliu atvejų mes turime šlovinę praeitį, kuri nelabai tinka konkurencingai dabarčiai ir ateičiai. Dažniausiai finansuojame šlovinę praeitį, ir stebimės, kodėl jos niekas nepelka. Ginčiuose su mokslo bendruomenės nariais, kurie atlieka fundamentinius ar taikomuosius tyrimus, ir kaltina Lietuvos pramonę, kad ji nefinansuoja jų darbų, sakau: *pamirškite Lietuvos mokslą, nes tokio nėra. Yra tik Lietuvos mokslininkai, o mokslas arba yra, arba jo nėra. Nėra ir lietuviško televizoriaus, nes yra arba televizorius, arba tai ne televizorius.*

Mes esame atviroje visuomenėje. Jeigu Lietuvoje esama mokslo, kurį galima parduoti ir jis konkurencingas, tai jį būtina nupirkti vokiečiai, japonai, anglai. Lietuviai gali ir nepirkti. Lietu-

voje mokslas iš esmės orientuotas į kai kurias fundamentines sritis, abejoju, ar Lietuvai tai pagal kišenę. Taikomojo mokslo Lietuvoje nedaug. Bendrovė *Vilniaus Vingis* 9 metus dalyvauja įvairiose tarptautinėse programose (pavyzdžiui, programoje *EUREKA*), gauname iš ES finansavimą ir įtraukiame į savo programas tuos mokslininkus, kurie dirba mums aktualių taikomųjų tyrimų srityje. Trumpai tariant, mes klausiamo: *ar verslui yra ką remti Lietuvoje?* Štai problema. Man tenka šiek tiek susidurti su šalies aukštosiomis mokyklomis. Ką matau? Dalį finansavimo universitetai ir mokslo institutai gauna, o atsiskaito tiesiai iš biudžeto kad ir spausdindami straipsnius prestižiniuose tarptautiniuose žurnaluose ir taip įrodo savo konkurencingumą. Kitą dalį lėšų mokslininkų grupės turi užsidirbti iš šalies, t. y. iš verslo. Deja, praktikoje išeina, kad vykstant užsakyti biudžetinės organizacijos ta dalis lėšų, kuri turėtų būti gaunama iš verslo taip pat gaunama iš biudžeto. Tokia sistema ir neskaitina ieškoti ryšių, imtis konkurencingų temų.

ML. Gerbiamas prof. A. Janulaitis paminėjo, jog neturime akademinės bendruomenės, esą, ši trūkumą pastebi ir iš užsienio į Lietuvą atvykę studentai. Tikriausiai pritariate, kad bendruomeniškumas reikalingas ir apskritai Lietuvos mokslui? Jeigu taip, tai tą bendruomeniškumą reikėtų kurti ir stiprinti. Tačiau ligšiolinė Grupės už nacionalinio susitarimo įgyvendinimo veikla buvo nukreipta priešinga linkme: ne kurti ir skatinti bendruomeniškumą, o

esamą mokslo valdymo sistemą radikaliausiai keisti, skaldant ir trupinant esamą. Ką į tai galite atsakyti?

(Spaudos konferencijos vedėjas pareiškė, jog šis klausimas diskusinis ir jį atsakyti nebėra laiko, nebent asmeniškai, tačiau prof. A. Janulaitis sutiko atsakyti.)

A. Janulaitis. Turėtume mesti į šalį iliuzijas, kad visi visais klausimais turi turėti vieną nuomonę. Tai yra nuomonių išsiskyrimas. Lietuvoje tik 20-30 proc. turinčių mokslinius laipsnius asmenų pagal tarptautinius kriterijus laikytini mokslininkais. Kai jiems pradedi šnekėti apie tarptautinių kriterijų taikymą jų mokslinės veiklos vertinimui, užsimeni, jog kai kuriems gal net verčiau atsisakyti vadovauti doktorantams, nes šie paskui negauna darbo ir panašiai, tai tokie asmenys jau nebus tavo draugai. Jeigu tvirtini, kad tokia ekspertinė organizacija kaip Lietuvos mokslo taryba šiuo laikotarpiu yra šalies mokslo stabdys, tai negi oponentai pritarą. O kitaip teigdamas meluočiau sau. Štai atsakymas.

Nelabai įsivaizduoju, kaip esant įvairiai patirčiai, skirtingoms nuomonėms, priėti vieningumo. Žinau, ką saką rektorai: reikia visiems susitelkti, ir gausime daugiau pinigų. Taip, pinigų reikia, bet pirmiausia reikia parodyti, kad tuos pinigus racionaliai naudojame, o tada prašyti. Rektorai elgiasi lygiai taip pat, kaip žemdirbiai: jiems reikia, todėl jiems duok, o jau jie patys žino, ką turi daryti...

Parengė Gediminas Zemlickas

PAGARBOS ŽODŽIAI ALOYZUI SAKALUI

Mūsų gyvenimas iš lūkesčių, neišsipildymų, o kartais ir staigmenų nuaustas...

Nuomonę apie fizikus, kad Aukščiausiasis, apdovanojęs gebėjimu pažinti menkiausius realybės virpesius, paslėpė nuo jų permainingą žmogiskosios būties dinamiką, paneigia politiką Aloyzo Sakalo pavyzdys.

Mano pažintis su LR Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininku prof. Aloyzu Sakalu užsimezgė ieškant galimybių atkreipti valdžios elito dėmesį į varganą humanitarų padėtį nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje.

Santūrus, griežtų veido bruožų profesorius darė „sauto“ ir uždaro žmogaus išpuolį. Sklido gandas, kad gyvenimo pradžia jam buvo nelengva, kad labai gabus – tapo iškiliu puslaidininkų fizikos specialistu, yra daugybės išradimų ir mokslinių darbų autorius, kad išugdė gausų mokinių ir sekėjų būrį. Visa tai žinojau, tačiau sąmonėje buvo įsitvirtinęs dabartinis įtakingo valdančiosios socialdemokratų partijos veikėjo ir Seimo deputato statusas.

Prašyti pagalbos niekam nėra malonu. Tai subtilus momentas. Paprastai valdininkų ir pareigūnų mintyse, kai ateina prašytojas, automatiškai įsijungia stabdymo barjeras – fokusuojami paragrafai, potvarkiai, taisyklės, kuriuos pasitelkus, galima taktiškai išaiškinti, kaip ne laiku ar apskritai neįmanoma įgyvendinti prašomą dalyką.

Prof. Aloyzo Sakalo reakcija buvo visiškai kitokia. Tiek neįprasta, jog sunku paaiškinti vadovaujantis lietuvišku sveiku protu.

Įvertinęs prašymą, kai ko pasiteiravęs, prof. Aloyzas Sakalas nedelsdamas imasi telefono ir, tiksliai formuluodamas mintis, kviečia, klausia, prašo, tariasi – ką galima padaryti, kad problema būtų kuo greičiau išspręsta. Po kelių minučių tampa aišku, kokia objektyvi reikalo padėtis ir ką reikia atlikti, kad ji taptų geresnė. Pradinė pokalbio įtampa dingsta kaip nebuvusi. Įtemptišką profesoriaus dalykiškumą iš vidaus šildo įsigilnimas, geranoriškumas, teisingumo jausmo skatinamas troškimas padėti.

Po pirmo susitikimo atrodė, jog tai atsitiktinis palankumas, ta-

„DIDELIS“ IR „MAŽAS“ MOKSLAS

Daugelyje tarptautinių mokslininkų susibūrimų iškyla kalba apie „didelį“ ir „mažą“ mokslą, žodžiams kabutėse suteikiant specifinę prasmę. Pirmuoju atveju turima omenyje tyrimai naudojant labai stambius įrengimų kompleksus (greitintuvai, kosminiai laivai ir pan.), kuriuos statyti ir aptarnauti gali tik turtingiausios valstybės arba valstybių grupės. Antruoju atveju – tai „kambariniai“ tyrimai, vykdomi fakulteto ar instituto laboratorijose. Nesvarstyki-me, kuri tyrimų rūšis svarbesnė ar veiksmingesnė – abi egzistuoja greitai, abi naudingos ir reikalingos.

Kaip elgtis nedidelei valstybei, ar pasiduoti pagundai apsiriboti „mažu“ mokslu? Jokiu būdu ne! Galima ir reikia dalyvauti kuriant taip pat „didelį“ mokslą. Kaip? Pailiustruosiu tai Europos Jungtinio Branduolinių Tyrimų Centro (CERN prie Ženevos) pavyzdžiu, juo labiau, kad birželio mėnesį teko rengti trijų atskirų CERN'o darbuotojų vizitą į Lietuvą, jų susitikimus su Lietuvos fizikais bei ŠMM ministru.

Teke ne kartą lankytis CERN'e. Jis įsikūręs Šveicarijos ir Prancūzijos teritorijoje. Vaikščiodamas po ją net nežinau, kada kurioje valstybėje esi. Pagrindinis CERN'o instrumentas – tai šimto metrų gylėje nutiestas 27 km ilgio apskritiminis tunelis, kimšte prikimštas aparatūros. Daug nekalbėdamas apie ten vykdomus tyrimus pasakysiu tik tiek, kad vienas svarbiausių strateginių tikslų – iminti masės prigimties mįslę, o tai padės išsiaiškinti fundamentinius mūsų Visatos kilmės ir jos likimo klausimus. Už tuos atradimus yra garantuotos Nobelio premijos.

CERN'o atstovai labai teigiamai įvertino atskirų Lietuvos fizikų grupių tyrimus, ypač prof. Juozo Vaitkaus, kuris dalyvauja vykdamas svarbų CERN'o projektą.

Ką CERN'as siūlo Lietuvos fizikams? Vyresnių kursų studentai fizikai galėtų dalyvauti 2-3 mėnesių vasaros studentų programoje – rytą CERN'e klausytis žymių fizikų paskaitų, o po pietų dirbti laboratorijose. CERN'as kviečia stoti juos į doktorantūrą. Šimtai apsigynusių di-

čiau ilgiau pabendravęs, pasiklausius kitų, tapo aišku, jog prof. Aloyzas Sakalas apdovanotas išskirtine idealistinio visuomeniškumo savybe, toks yra jo bendravimo su žmonėmis stilius.

Idealistinis visuomeniškumas – retai pasitaikantis reiškinys postsovietinėje Lietuvoje. Iš kur, kieno įkvėpta ar sąlygota ši savybė prof. Aloyzo Sakalo charakteryje?

Gal paveldėta iš tėvo? Aloyzo tėvas Petras Sakalas, kilęs nuo Ukmergės, prieš karą dirbo buhalteriu *Maisto* bendrovėje Kaune. Jis apdovanotas fenomenalia atmintimi, buvo doras, jautrus ir labai teisingas.

Gal šią savybę išugdė Kazachstano, Chabarovsko srities lageriuose praleisti metai? Apkaltintas antisovietine agitacija, 8 metus – nuo 1949 iki 1954 m. – Aloyzas Sakalas ėjo gyvenimo „universitetus“ gulaginėse komunizmo statybose.

sertaciją po keletą metų gali dirbti CERN'o post doktorantūroje. Skaičiuoti paskaitų ar padirbėti laboratorijose kviečiami ir vyresni, jau žinomi mokslininkai, nebūtinai iš šalių CERN'o narių.

CERN'e gali dirbti ne vien subatominių dalelių fizikos specialistai. Daug galimybių yra tobulintis taikomosios fizikos, medžiagų mokslo ir informatikos srityse, net taikymosi medicinoje. CERN'as pasirengęs užmegzti ryšius su išvardintų sričių Lietuvos specialistais. Dažniausiai Lietuvos mokslininkų darbai ir tobulinimas CERN'e būtų pastarųjų finansuojamas.

O kaip su formaliąja puse? Gal Lietuva, kaip pavyzdžiui, Lenkija, jau seniai esanti CERN'o nare, turėtų įstoti į šią organizaciją. Tai vargu ar įmanoma bent jau artimiausiais metais, nes pagal Lietuvos BVP reikėtų mokėti beveik 5 mln litų metinį mokesį. Nors CERN'as siūlo pradėti nuo 25 proc. mokesčio, bet tai vistiek didelė suma. Tačiau yra ir kitos, nepalyginamai pigesnės galimybės, kuriomis jau pasinaudojo Estija. Jos vėliava jau plazda kelių dešimčių valstybių, nesančių CERN'o narėmis, bet bendradarbiaujančių su juo vėliavų puokštėje. Taigi Lietuvos Vyriausybei Estijos ir dar beveik 30 valstybių pavyzdžiu reikėtų pasirašyti su CERN'u Bendradarbiavimo sutartį, kurioje būtų numatytos konkrečios bendrų darbų kryptys ir formos. Tai apibrėžtų tarpusavio santykius, palengvintų darbo vizų ir leidimų gyventi šalyje gavimą, reikalingą dirbant CERN'e ilgesnį laiką.

Taip Lietuvos fizikai bei kitų mokslo kryptų atstovai turėtų galimybės tobulintis pasaulinio lygio mokslo centre, pavieniai mokslininkai dalyvautų sprendžiant tikrai unikalius fundamentinius mokslo klausimus, o mūsų technologijų pramonės atstovai įgytų galimybę gauti pelningus užsakymus projektuoti ir gaminti aukštųjų technologijų įrangą arba bent atskirus jos elementus.

Prof. habil. dr. Zenonas Ropas Rudzikas

O gal tai nelauktai patirto kitų žmonių gerumo aidas? Tarp aukštųjų mokyklų profesorių buvo tokių, kurie pastebėjo grįžusio į Lietuvą Aloyzo Sakalo gabumus, sudarė jam sąlygas įgyti išsilavinimą ir kilti mokslo pasiekimų laiptais.

Ne taip jau svarbu, kas susiformavo charakterį. Daug svarbiau – ką teigia charakteris, kokia moralinė visuomeninės pozicijos vertė. Prof. Aloyzo Sakalo asmenybės jėgą liudija bendraminčių ir bendražygių, bičiulių, draugų gausa. Apie profesorių telkiamasi, jis vienija žmones. Kažko šviesaus ir tikro yra jo esybės sklaidoje.

Su gimtadieniu, mielas Profesoriau! Savo veikla palaikote viltį ir stiprinatė vienybę nesutramdomoje, šiek tiek pamišusioje Lietuvoje. Tik taip paaiškinama Jūsų asmenybės metafizika. Humanitarai gerbia ir sveikina Jus!

Rimantas Skeivys

Pabaiga. Pradžia Nr. 11

Baigiame pašnekesį su Berlyno universiteto profesore Frydhilda Krauze (Friedhilde Krause), kuri ne vienerius metus yra vadovavusi didžiausiai buvusios Rytų Vokietijos bibliotekai – VDR valstybinei bibliotekai. Per visą jos ilgametę istoriją profesorė buvo vienintelė moteris, kuriai teko būti šios bibliotekos generaline direktore.

Žinoma, su prof. Frydhilda KRAUZE daugiausia kalbėsime apie knygą ir knygas, nes juk tai ir yra bibliofilės gyvenimas.

Nejau visą gyvenimą dirbome, kad Vakarams būtų geriau

Bet Vakarų Berlyno juk nebėra, kaip ir Rytų Berlyno. O gal vokiečiai vis dar miestą skirsto į šias dvi dalis?

Neskirstome, bet mums, rytiečiams, Vakarų Berlyno dalis vis dar tebėra gana svetima. Retokai man tenka toje dalyje lankytis. Gal vakariečiai daugiau lankosi rytinėje Berlyno dalyje nei mes vakarinėje. Žinoma, būtų gerai apsilankyti teatruose, koncertuose, bet šiandien tai jau prabanga. Seniau į Valstybinį operos teatro spektaklį buvo galima nueiti už bilietą sumokėjus 30 markių. Dabar tenka mokėti 300 markių. Sakykite, koks rytinės dalies vokiečiai gali sau leisti tokią prabangą? Aišku, jog spektaklius gali lankyti tik Vakarų dalies gyventojai.

Man labiausiai gaila mano sūnaus kartos žmonių. Tai prarastoji karta, visiškai prarasta. Tie žmonės sėdi be darbo. Mano sūnus baigė Leipcigo universiteto žurnalistikos fakultetą. Bet ką tai reiškia dabartiniams valstybės šeiminkams? Tai „raudonas universitetas, raudonas fakultetas“. Todėl mano sūnus jau 10 metų neturi jokio darbo, gyvena iš bedarbio pašalpos. Privažiuo daugybė žurnalistų iš Vakarų, kurie neturi apskritai jokio išsilavinimo, bet gauna darbo. Matau panašaus turinio skelbimus: *Ieškomas 26 metų amžiaus žurnalistas, turintis 6 metų praktinio darbo patirtį*. Argi ne absurdas? Nebent po vidurinės mokyklos toks žurnalistas ateitų į redakciją.

Todėl ir matome paviršutiniškus straipsnius spaudoje, kuriems parašyti jokio išsilavinimo nereikia. Manau, jog iš mūsų Vakarų vokiečiai

XX amžiaus pabaiga.

Kaip buvo žudomos knygos (3)

galėtų pasimokyti, kaip reikia dirbti. VDR mes pernelyg daug dirbome, valstybė mūsų žmones labai išnaudojo. Žinoma, mes, 16 mln. gyventojų kraštas, nepajėgūs lenkyniauti su Vakarų vokiečiais. Jie išsiviliojo geriausius mūsų įvairių sričių profesionalus, specialistus, medikus. Pasiūlė tokius atlyginimus, kad tie žmonės negalėjo nesutikti. Jie išsivaižinėjo. Išėina, kad mes savo geriausius darbuotojus parengėme jiems, Vakarų vokiečiams.

Vokiečių istorinės knygų enciklopedija

Kiek Jums pažįstamas visos dabartinės Vokietijos bibliofilų gyvenimas? O gal vis dėlto geriau pažįstate rytinės dalies bibliofilus?

Turiu prisipažinti, jog nepakankamai daug pažįstu buvusios vakarinės dalies Vokietijos bibliofilų veiklą, nors pavienius bibliofilus ir pažįstu. Kaip sakiau, mūsų bibliofilų draugijoje taip pat jau turime bibliofilų iš Vakarų Vokietijos: iš Miuncheno ir kitų Bavarijos miestų, iš Bonos ir panašiai.

Kasmet rudenį renkames į savo metinius susirinkimus, kuriuos rengia mūsų bibliofilų draugijos sekcijos. Paprastai šių susirinkimų metu be formalių renginių, ataskaitų ir naujų draugijos vadovų rinkimų (kas antri metai) lankome galerijas, muziejus, atskirus kolekcininkus. Dažniausiai į tuos susirinkimus atvyksta ir Vokietijos vakarinės dalies bibliofilai, bet tai nėra pigus malonumas. Todėl labiausiai prisiekę bibliofilai stengiasi priderinti savo tarnybines komandiruotes ar kitų reikalų tvarkymą tokiu metu, kai vyksta mūsų bibliofilų renginiai.

Taiigi šiandien jau būtų nelabai teisinga kalbėti apie Rytų Vokietijos bibliofilus, kaip atskirą vienetą

Profesorė Frydhilda Krauzė.
Nuotrauka jos sūnaus Manfredo Krauzės

ar darinį. Pavyzdžiui, man tenka bendradarbiauti su vienu profesoriumi, gyvenančiu Miunsteryje, Vestfalijoje. Mes kartu parengėme *Vokiečių istoriniai knygų fondai*. Knygoje aprašomi archyvų, muziejų ir bibliotekų istoriniai spaudos leidinių fondai. Tai milžiniškas veikalas, kurį rašant dalyvavo daugiau kaip 1600 autorių.

Kurių šio veikalo dalių teko rašyti Jums? Be paties sudarymo darbo.

Man teko rašyti visas knygos dalis, kurios skirtos buvusiai VDR. Antai Sachsen-Anhalto žemei skirtas 1 tomas, du tomai skirti Saksonijai, du Berlynui, o Tiuringijai – net 3 tomai. Iš viso man teko parašyti 9 tos knygos tomus.

Pirmiausia enciklopedijoje rašoma apie didžiausias Vokietijos bibliotekas, pavyzdžiui, buvusios VDR mokslų akademijos biblioteką bei kiek mažesnes kitas. Kiekvienas tomas pradedamas įvadu. Berlyno tomams turėjau parašyti įvadu, ir tai padaryti buvo nelengva, nes reikėjo aprašinėti Berlyno padalinimo, taip pat ir miesto vadavimo suvienijimo vykius.

Kaip žinia, sąjungininkams Berlyną padalijus į vakarinę ir rytinę dalį, vakarinė tapo iš visų pusių apsupta VDR teritorijos. Vakarų Berlynas pretendavo būti savarankiškas miestas. Todėl ten buvo pastatytas naujas laisvasis universitetas, nes Humboldtų universitetas, kurtas 1809 m., buvo rytinėje dalyje. Vakarų Berlyne taip pat buvo įkurta miesto biblioteka, jau minėjau ir apie Valstybinę Prūsijos kultūros paveldo biblioteką.

Po Vokietijų susivienijimo ir Berlyno abiejų dalių susijungimo tos atskiros bibliotekos ir universitetai

tapo nereikalingi. Tačiau kaip buvo likviduota? Ne vakarinėje Berlyno dalyje, kur buvo įkurta po Antrojo pasaulinio karo, bet rytinėje. Antai 40 metų senumo Senato biblioteka vakarinėje Berlyno dalyje susijungė su 200 metų senumo Berlyno miesto biblioteka rytinėje dalyje.

Rytinėje miesto dalyje buvo senas prieš 140 metų įkurtas Vokietijos istorijos muziejus, o vakarinėje dalyje panašus muziejus buvo įsteigtas tik 1986 metais. Pastarajame muziejuje buvo 4 tūkst. knygų, o rytinės dalies muziejuje – 140 tūkst. knygų. Kai muziejai susijungė, vakarinės dalies muziejus jau didžiuojasi, kad jam 140 metų. Ir nutylima, kad ši

vusių VDR ministerijų bibliotekos. O juk tarp kitų buvo VDR užsienio ministerijos biblioteka, kurioje buvo saugomi Prūsijos, Veimaro respublikos užsienio reikalų ministerijų turtingi rinkiniai. Kur dingo tie turtingi rinkiniai, niekas nežino. Vien iš Užsienio reikalų bibliotekos paprasčiausiai dingo 160 tūkst. vertingiausių knygų ir leidinių.

Kad ir kaip nemalonu, bet akyse išskyla 1933 metai, kai Vokietijoje buvo deginamos knygos, tarp kitų Tomo Mano, Arnoldo Cveigo ir kitų didžiųjų ne tik vokiečių, bet ir pasaulinės literatūros klasikų veikalai. Chrestomatinis istorijos pavyzdys, kas gali vykti civilizuoatame Europos centre staiga pasikeitus politiniam režimui, į valdžią atėjus neprognozuojamoms kraštutinėms ekstremistinėms jėgoms. Beje, naciai valdžią Vokietijoje gavo legaliai, rinkimų keliu, valdžios mandatai jiems suteikė Vokietijos piliečių daugumą.

Naciai Vokietijoje, atėję į valdžią 1933 m., bent jau tų Užsienio reikalų ministerijos bibliotekos knygų nelietė.

Sunku būtų patikėti, kad vertingos VDR užsienio reikalų ministerijos bibliotekos knygos atsidūrė tarp makulatūros.

Dalis tų knygų buvo sukrautos į konteinerius, o kur tie konteineriai nukeliavo – man sunku atsakyti. Mūsų bibliofilai kas su lengvaisiais automobiliais, kas ant dviračių va-

žiavo prie tų konteinerių ir tempė iš jų knygas. Vieno bibliofilų draugijos vakaro metu kolega man sako: *Tai gal nuvažiuokime, pasižiūrėsime, kas tuose konteineriuose sukrauta?* Nuvažiuovome. Kai kolega pakėlė vieno konteinerio dangtį, kišau ranką ir žinote, ką ištraukiau? Pasirodo, vokiečių pastoriaus poeto satyriko ir menininko Vilhelmo Bušo (Wilhelm Busch, 1832–1908) knygą su jo eilėraščiais ir piešiniais. Kiekvienas vokiečių vaikas tuos eilėraščius arba pasakojimą apie du brolius moka mintinai. Antai mano tėvas daugelį V. Bušo eilių mokėjo mintinai.

Tame pačiame konteineriulyje gulėjo ir vieno

anglų autoriaus knyga apie V. Bušą su pačiu to autoriaus autografu. Man buvo baisiai bjauru. Padaviau tas knygas bibliofilui, su kuriuo buvau atvažiuavusi, ir pasakiau: *Aš daugiau nebegaliu. Savo bibliotekai tokiomis knygų rinkimo būdais aš gėdos nedarysiu. Užteks.*

Šitų išpuodžių man pakaks visam gyvenimui.

To pamiršti negalima

Gerbiama Profesore, Jums teko nepavydėtina dalia: buvote liudininkė, kai buvo vykdomas nusikaltimas prieš žmonijos kultūrą. Civilizuotos Europos centre. Kai talibai Afganistane iš pabūklų šaudė į dviejų tūkstančių metų senumo Budos skulptūras, šią barbarišką grižtą pasmerkė UNESCO, piktinosi daugelio šalių kultūra besirūpinančios organizacijos. Piktinosi visa civilizuota žmonija. Tačiau negirdėjau, kad kas būtų pareiškęs pasipiktinimą kad ir dėl buvusios VDR bibliotekų ir jų rinkinių likimo.

Esu tikra, kad lietuviai su knygomis niekada taip nebūtų pasielgę, kaip padarė mūsų vokiečiai.

Prof. Frydhildos Krauzės veikalas *Apie bibliotekas (Berlynas, 1998)*

muziejaus dalis buvo įkurta tik 1986 metais.

Žinoma, rašydama miesto veikalo įvadus, kai kuriuos šiuos dalykus aš miniu. Buvo nelengva rašyti, kadangi reikėjo galvoti, kaip nukrypti nuo istorinės tiesos ir kaip nepadidinti savo priešų skaičiaus. Įsivaizduokite, kad po vadinamojo Vokietijų susijungimo mes Berlyne netekome 2 milijonų knygų.

Kaip tai – netekote?

Knygos buvo paprasčiausiai sunaikintos.

Tai marksizmo-leninizmo klasikų knygų ir kita komunistinė literatūra?

Sunaikintos ir šios knygos. Bet skaudžiausia, kad naujosios valdžios vadovai liepė likviduoti visas buvusios VDR profsąjungų bibliotekas, o juk kiekviena profesinė sąjunga turėjo didelę savo biblioteką. Berlyne buvo didžiulė Centrinė profsąjungų biblioteka, kurioje buvo saugomos net XIX a. knygos. Tai buvo daugiausia knygos apie darbininkų ratelius, jų veiklą ir panašiai. Jos buvo likviduotos.

Tokio paties likimo susilaukė bu-

PUSLAIDININKIŲ FIZIKOS INSTITUTAS

Skelbiamas konkursas į Puslaidininkų fizikos instituto fizikos mokslų krypties doktorantūrą. Doktorantūros trukmė 4 metai. Asmenys, dalyvaujantys konkurse, iki š. m. rugsėjo 5 d. pateikia: prašymą; gyvenimo, kūrybinės ir mokslinės veiklos aprašymą; magistro kvalifikacinio laipsnio diplomo ir jo priedų kopijas; dviejų mokslininkų rekomendacijas; paskelbtų mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas. Dokumentai priimami iki š. m. rugsėjo 5 d. adresu: Vilnius, Goštauto 11. Smulkesnė informacija telefonu: 261 98 21, 261 97 59.

Instituto direktorius S. Ašmontas

BchI

BIOCHEMIJOS INSTITUTAS

SKELBIA KONKURSA Į BIOCHEMIJOS MOKSLO KRYPTIES DOKTORANTŪRĄ

Dokumentai priimami iki š. m. rugsėjo 1 d. Konkursas vyks rugsėjo mėnesį. Dokumentai priimami ir informacija teikiama Biochemijos institute (Mokslininkų g. 12, 2600 Vilnius, tel. 272 91 44).

Direktorius

Deja, ir lietuviai po 1990 metų padarė didelių nusikaltimų knygai. Daug jų – net ir labai vertingų – atsidūrė tarp makulatūros. Neabejojau, kad mūsų bibliofilai šių dalykų neužmiršo. Tai turi būti įvardyta, pasmerkta ir tapti pamoka ateičiai.

Leipcige turėjome didžiulį knygų prekybos centrą. Įsivaizduokite, kad tas knygas – daugybę naujausių knygų! – išnešė iš patalpos ir sukrovė po atviru dangumi. Pylė lietus – buvo žuđomas knygos. O juk kiekviena turėjo savo vertę. Ne vien pinigine.

Daug priekaištų galėčiau išsakyti mūsų vokiečių bibliotekininkams, kai kurie iš jų patys naikino jiems saugoti patikėtas knygas.

Pradėjau tirti, kur dingo daugelis mūsų buvusios valstybės knygų. Aišku, per vėlai susigriebiau tą analizę daryti. Pavyzdžiui, labai daug knygų, vertingos mokslinės literatūros buvo VDR pramonės įmonių bibliotekose. Tos knygos buvo perkamos iš įvairių pasaulio valstybių už valiutą. Juk ne paslaptis, kad ta valiuta buvo atimama iš mūsų, didžiųjų valstybės bibliotekų, ir skiriama įmonėms. Ir visas tas turtas staiga dinga – nebėra.

Reikia manyti, kad knygos išgrobstytos kaip ir dalis sugriuvusios valstybės turto. Bent jau nesunaikintos fiziškai.

Būtų dar pusė bėdos, nes svarbiausia, kad tos knygos būtų. Deja, man buvo pasakojamas ne vienas atvejis, kai knygas patys tie žmonės degindavo. Tačiau kai pradėdavau konkrečiau domėtis ir klausinėti, tie žmonės viską neigėdavo, nepripažindavo knygas naikinę. Tiesą sužinoti buvo labai sunku.

Sužinojau, kad viena biblioteka turėjo perduoti kažkokias knygas vienai užsienio firmai. Tai tos knygos tiesiai per langą ir buvo išmestos į kiemą. Argi tai ne laukinių žmonių poelgis?

Kai apie VDR bibliotekų ir knygų likimą paskelbiau straipsnį, kilo didelis nepasitenkinimas, ypač iš Vakarų vokiečių. Jūs patys kalti, Jūs patys taip elgėtės su savo knygomis, – sakė Vakarų vokiečiai. Tačiau argi ne jie reikalavo iš mūsų žmonių kuo greičiau atlaisvinti patalpas, išvalyti jas nuo knygų? Kai išstos gamyklos staiga virto privačiomis, tai naujieji savininkai gal nelabai ir nutuokė, kokios knygos ten saugomos ir kuo jos vertingos.

Savo straipsniu norėjote sugėdinti bibliotekų ir knygų niokotojus? Palikti dokumentą ateičiai, vaikams ir vaikėčiams, kas paskutinį XX a. dešimmetį civilizautos Vokietijos žemėje buvo daroma su knyga?

Siekiau, kad ir kiti bibliotekų darbuotojai, bibliofilai imtųsi šios temos, tyrinėtu, analizuotų buvusios valstybės bibliotekų likimą. Deja, daugiau niekas nesiėmė ir tokio straipsnio neparašė.

Bijojo?

Bijojo. Tai baisi vokiečių tautos gėda. Ir apie tai reikia kalbėti.

Nes tai juk irgi Vokietijos bibliofilijos istorijos dalis, nuo kurios nepasislėpsi. Anksčiau ar vėliau XX amžiaus pabaigoje vykę barbarybės aktai turi būti pagarsinti ir pasmerkti.

Mano atsakymas vienareikšmis: taip. Viena žinomos miesto bibliotekos direktorė laikraštyje išspausdintame straipsnyje gyrėsi, kad ji 60 proc. knygų ir leidinių iš savo fondų išmetė lauk. Matote, ir tuo gyrėsi žmogus, dirbantis su knyga, pašauktas tarnauti knygai.

Ačiū, gerbiamoji Profesore, kad išsakėte savo širdies skaudulius. Nuo šiol tai ir mūsų skauduliai.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Tarpukario Vilniaus grafika

Tokią parodą Lietuvos dailininkų sąjungos Arkos galerijoje Vilniuje surengė lenkų institutas Vilniuje kartu su Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto biblioteka. Prie parodos eksponatų pakalbinome žinomą restauratorę ir paminklosaugininkę Gražiną DRĒMAITĖ.

Parodos atidarymo momentas: iš dešinės – Lenkijos Respublikos ambasadorius Jerzy Bahr, Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto bibliotekos direktorius Stefan Czaja, Lenkų instituto Vilniuje direktorė Malgorzata Kasner ir Torunės bibliotekos meno skyriaus vedėjas Jan Kottowski

Gerbiama Gražina, Tarpukario Vilniaus grafikos paroda Jums, ko gero, ypatingas renginys?

Taip, bet kuriuo atveju ši diena man labai maloni. Šiandien, kai dvasinių vertybių mūsų gyvenime taip stinga, bent šiek tiek prisilietti prie savo šaknų yra labai svarbu.

Tuo labiau, kad prie tų šaknų kūrimo yra prisidėjęs ir Jūsų tėvas, dailininkas ir meno istorikas Vladas Drėma. Parodoje atskleidžiama ir jo kūryba tarpukario Vilniuje.

Žinau, kad tėvui tai buvo sunkus, sudėtingas gyvenimo ir kūrybos metas. Tuo metu Vilniuje gyvenusius lietuvių kūrybinės inteligentijos atstovams – poetams, rašytojams, kompozitoriams ir dailininkams – teko kovoti dėl lietuviybės. Kai kuriuos priminsiu: tai poetas Juozas Kėkštas, poetas Albinas Žukauskas, žurnalistas Jonas Karosas, dailininkas Vladas Drėma. Iš dalies vėliau prie jų prisijungė poetė Ona Miciūtė, dramaturgė ir pasakų kūrėja

Aldona Liobytė, muzikologas Antanas Karuža, viena Vaidilos teatro pradininkų dramaturgė Mykolė Krinickaitė-Astaškienė bei kiti. Tai buvo tas meninis elitas, kuris tuo metu buvo labai vieningas.

Beje, lietuvių kūrybinė inteligentija Vilniuje tuo metu buvo susivienijusi su gudų inteligentija, leisdavo savo vienkartinį žurnalus, į kuriuos dėdavo Vilniaus grafikos vaizdus. Tarpukario Lenkijos valdžia neduodavo leidimų periodiniams lietuvių leidiniams leisti. Tada buvo mėginama draudimus apeiti: spausdinti eilėraščių, įvairių rašinių. Ir į kiekvieną tokį leidinį būdavo įdedama originali graviūra. Ji autorius būdavo pasirašoma pieštuku ir įklijuojama žurnale. Aišku tų žurnalų tiražai nebuvo tūkstantiniai, bet po kelis šimtus išleisti pavykdavo.

V. Drėma šioms leidinukams yra paaukojęs savo lino raižinius *Duona*, *Šv. Onos bažnyčia* ir kitus. Beje, raižinys *Šv. Onos bažnyčia* net Paryžiuje buvo gavęs apdovanojimą.

Visų šioje Arkos galerijos parodoje eksponuojamų darbų autoriai – Valentas Romanovičius (Walenty Romanowicz), Kristina

Wróblewska (Wróblewska), Romana Gintiluvna (Gintylówna, Gintylaitė) ir kiti – ir buvo tas tarpukario Vilniaus avangardas. Tų žmonių likimas susiklostė įvairiai. Kai kurie žuvo karo metais, kaip ir daug kitų Vilniaus žydų. Kai mus „išvadavo“, vieni nuėjo su „ateiviais“, kiti tokie ir pasiliko, kokie buvo. Tai egzistencijos problemos.

Skirtingai susiklostė to Vilniaus avangardo likimai, tačiau šios parodos organizatoriai pastebi, kad čia jaučiasi vieninga mokykla.

Tai buvo Vilniaus dailės mokykla, kurios tradiciją tęsė Stepono Batoro universitetas. Šiame Universitete tarpukaryje buvo suformuotas Dailės fakultetas, iš kurio pokaryje išsirutuliojo Vilniaus dailės institutas (dabar akademijs). Tos Vilniaus dailės mokyklos tradicijos didieji menininkai buvo Jurgis Hopenas (Jerzy Hoppen), Ludomiras Slendzinskis (Sleńdzinski), paminklosaugininkas Sta-

GRAFIKA WILEŃSKA
OKRESU MIĘDZYWOJENNEGO

TARPUKARIO VILNIAUS
GRAFIKA

INSTITUT POLSKI W WILNIE
BIBLIOTEKA UNIWERSYTETU MICKIEJAJA KOPERNIKA W TORUNIE
LENKŲ INSTITUTAS VILNIUJE
TORUNĖS MIKALOJAUS KOPERNIKO UNIVERSITETO BIBLIOTEKA

Lankstinio viršelis

nislovas Lorentzas ir dailėtyrininkas Marianas Moreliovskis (Morelowski), pagaliau Vaclovas Kosciuska bei ypač Vytautas Kairiūkštis, kuris turėjo daug mokinių lietuvių, tarp jų ir Vladą Drėmą.

Įvairių tautų atstovai – lietuviai, lenkai, gudai, žydai – tačiau tyrinėtojai pabrėžia visiems tiems dailininkams būdingą vilnietišumą. Kaip Jums atrodo, kas į tą vilnietiškumą sąvoką įeina?

Nukelta į 20 p.

Dailininko Vlados Drėmos darbai: Gedimino kalnas, Duona, Bobutė

Paminklosaugininkė Gražina Drėmaitė, Torunės Mikalojaus Koperniko universiteto bibliotekos direktorius Stefan Czaja ir Torunės bibliotekos meno skyriaus vedėjas Jan Kottowski prie parodos stendų

Tarpukario Vilniaus grafika

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Parodos atidarymo metu

Walenty Romanowicz raižinys. Šv. Petro ir Povilo bažnyčia (1935)

Parodos ekspozicijos fragmentas

Atkelta iš 19 p.

Pirmiausia, kartoju, tai senosios Vilniaus universiteto Dailės fakulteto tradicijos tęstinumas. Nepamirškime, kad nuo seno Vilnius buvo Vilnius: jis kitų tautų ir kraštų kūrėjus traukė savo ypatinga dvasine aura. Todėl šio miesto dailininkų darbuose pamatysime ne kosmopolitinius pasaulio miestų vaizdus, bet paties Vilniaus senamiesčio architektūros vaizdus – miesto gatves, panoramas, siluetus, kiemelių sodelius, virš gatvių nutiestas arkas ar paprasčiausio namo sienoje esančias nišas. Kodėl Vilniaus senamiestį UNESCO įtraukė į pasaulio kultūros paveldo sąrašus? Už šio miesto architektūros originalumą, išskirtinumą. Kito tokio senamiesčio, kokį turime Vilniuje, nerasime visoje Europoje. Visa tai traukė ir tebetraukia menininkus, įvairių sričių kūrėjus.

Iš tiesų Vilniaus dailininkams nebuvo didelės būtinybės perteikti Florencijos ar Venecijos miestų grožį, nes to išskirti-

numo pakako ir pačiame Vilniuje.

Užteko pakilti Subačiaus gatve ir Vilniaus senamiestis atsiverdavo lyg ant delno. Bažnyčios frontonų ažiūro tada dar negožė vėlesnių laikų statybų svetimkūniai. Gatvių tinklas, bažnyčių bokštų karūnos toli horizonte užburdavo kiekvieną menui neabejingą sielą. Jeigu prisiminsime tokius to meto Kauno dailininkus kaip Marceį Katiliūtę, Vytautą Jonyną, Viktorą Petravičių, tai jų darbai skyrėsi nuo šioje parodoje eksponuojamų vilniečių darbų. Vilniečių kūriniuose vyrauja daugiausia architektūra. Jų darbuose mes nepamatysime tokių aštrios secesijos pavyzdžių, kokių matome kad ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ar Pauliaus Galaunės užsklandose.

Kas būdinga tarpukario Vilniaus grafikų naudotoms technikoms ir medžiagoms?

Labai daug naudota minkšto lako, ofortų, metalo (cinko, vario) raižinių, medžio raižinių, lino graviūrų. Daug spalvotų, keliaspalvių lino raižinių.

Klasikinė technika reikalauja didelio kruopštumo ir profesionalumo.

Antai Jurgio Hopeno daug architektūros darbų, fotografijų (apie 3 tūkst. jo negatyvų saugoma Varšuvos muziejuje), o tarpukario grafikoje šis dailininkas tiesiog klasikas. Parodoje eksponuoti jo sausa adata padaryti darbai.

Tačiau tikriausiai ne vien materialus Vilnius, kurį įprasmino jo statiniai, gatvės ir aikštės, pagaliau ypatingas gamtinis paveldas, teikė mūsų senajai sostinei ypatingą meninį išraiškumą ir žavesį. Neturėtume pamiršti ir išskirtinio tik Vilniui būdingo dvasinio klimato, kurį visada pastebėdavo į šį miestą atvykę kitų kraštų žmonės. Juk neatsitiktinai su Vilniumi savo dvasia taip suaugo XVII a. poetas M. K. Sarbievijus, Atsiminimų apie Vilnių XIX a. autorius medikas Jozefas Frankas ar žymusis istorikas Joachim Lelevelis.

Į šį klausimą gal geriau atsakytų menotyrininkai ar dailininkai. Tačiau be jokios abejonės, Vilniaus aura, net ir šiandieninė, kokia ji beliko, turi galingą, nematomą poveikį žmogaus dvasingumui.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Dailininko Jerzy Hoppen (1924) estampas Aušros Vartai